

**Vas Črnotiče
med Krasom in Istro
Vaško in cerkveno stavbarstvo
ter njegovi mojstri**

Božidar Premrl

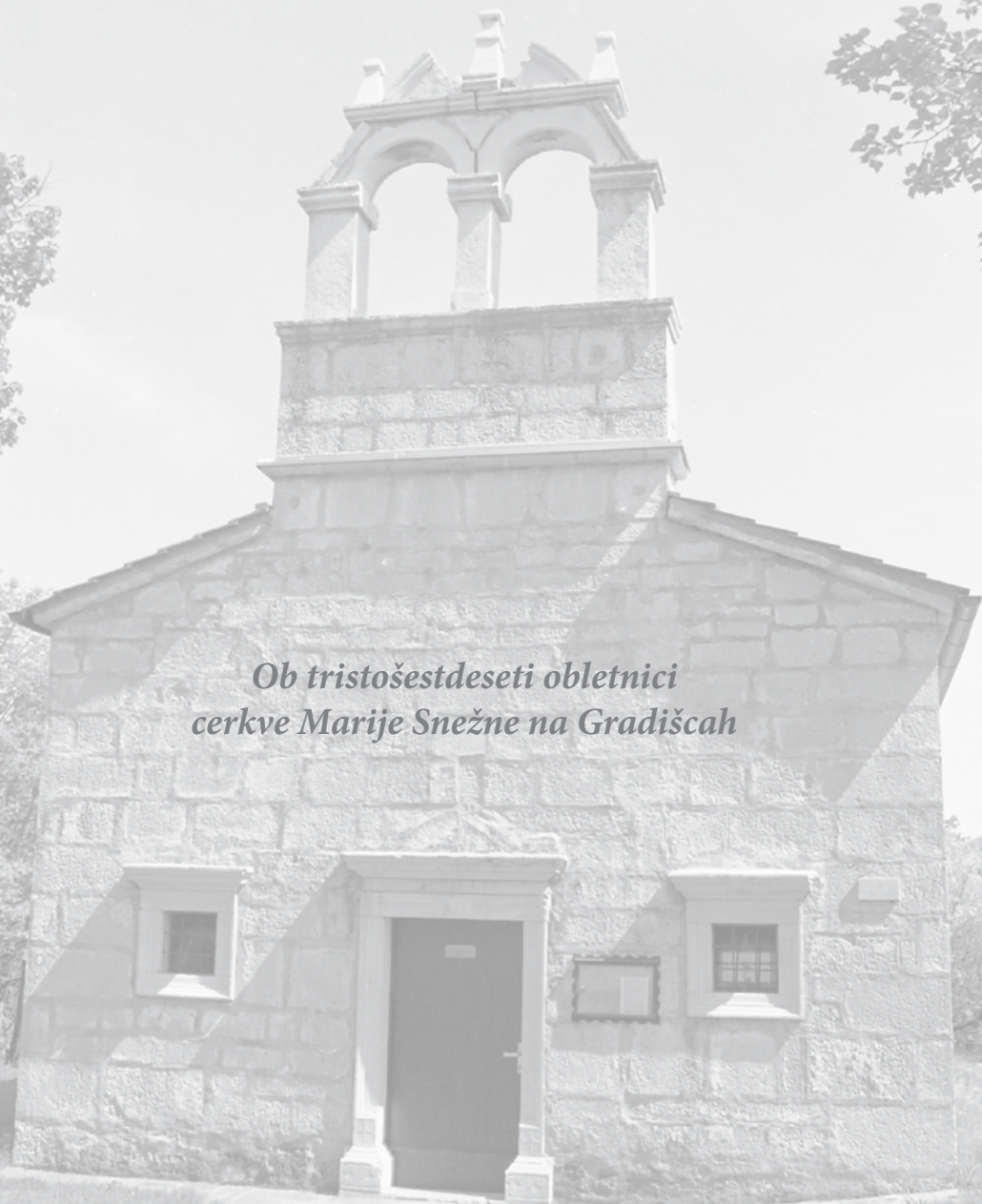
Foto Stane Seitl

Božidar Premrl

Vas Črnotiče med Krasom in Istro

Vaško in cerkveno stavbarstvo
ter njegovi mojstri

*Ob tristošestdeseti obletnici
cerkve Marije Snežne na Gradiščah*

Božidar Premrl
Vas Črnotiče med Krasom in Istro
Vaško in cerkveno stavbarstvo ter njegovi mojstri

- Recenzenti:* dr. Ingrid Slavec Gradišnik, dr. Matej Klemenčič
Uredila: dr. Monika Kropelj Telban
Jezikovni pregled: dr. Alenka Jelovšek
Oblikovanje in prelom: Jernej J. Kropelj
Kartografija: Arhiv Republike Slovenije
Fotografije: Andrej Gobina, Matic Potočnik, Stane Seidl, Ester Usaj, Cvetko Valič; fototeka Slovenskega etnografskega muzeja, fototeka ZVKDS, Območna enota Piran (Jaka Jeraša, Daniela Milotti Bertoni); kjer fotograf ni naveden, je avtor Božidar Premrl
Fotografiji na ovitku: Porton Manzinovih
Avtor knjige bere napis na cerkvi Marije Snežne (foto Matic Potočnik)
Tehnične risbe: arhiv ZVKDS, Območna enota Piran (Pivač, Kaligarič, Duh)
Izdajatelj: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje
Zanj: Saša Babič
Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU
Zanj: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik
Tisk: Abo grafika d. o. o.
Naklada: 400 izvodov

Prva izdaja, prvi natis. Ljubljana 2024

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610508038>.

Izid knjige so podprli Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS s sredstvi za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij v letu 2023, Mestna občina Koper, Župnija Predloka, razni donatorji ter vaščani Črnotič in rojaki v drugih krajih.

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID 174946563
ISBN 978-961-05-0803-8
E-knjiga
COBISS.SI-ID 174776067
ISBN 978-961-05-0804-5 (PDF)

Božidar Premrl

Vas Črnotiče med Krasom in Istro

**Vaško in cerkveno stavbarstvo
ter njegovi mojstri**

Založba ZRC

Ljubljana 2024

Vsebina

Knjigi na pot	7
<i>Črnutce – tən, kəmər Buh səz praznen žaklən huodi</i>	8
Vas Črnotiče, njena lega in stavbarstvo.....	10
Portoni, portali in druge kamnoseške zanimivosti na domačijah	14
Domači zidarji in <i>štancarji</i> Slavci - Bržani	39
Samouki zidar in <i>štancar</i> Luka Škorja - Smučev	42
Cerkev sv. Pavla in njeni mojstri	44
Dozidava cerkve sv. Pavla in postavitve zvonika v drugi polovici 19. stoletja	56
Pokopališče.....	63
Cerkev Marije Snežne na Gradiščah in Anže Felicijan iz Rodika	66
Sklepna beseda	78
Slovar narečnih, žargonskih in drugih manj znanih besed	82
Razlage strokovnih in drugih izrazov	84
Viri in literatura	87
Viri.....	87
Literatura	87
Spletni viri	89
Pripovedovalci	89
Strokovni svetovalci	90
Kratice in krajšave	90

Knjigi na pot

Kamen nas, vaščane Črnotič, zaznamuje od rojstva do smrti. Ko se skobacamo na noge in ozremo naokoli, zagledamo mogočno Steno nad vasjo in ta pogled se nam vtisne v srce ter nas spremlja vse življenje, kamorkoli nas zanese pot. Povezuje nas z našimi predniki in nam pripoveduje zgodbe o ljudeh, ki jih ni več – o tistih, ki so se z njim borili, čistili njive in travnike, gradili suhe zidove, ter o tistih, ki so ga dojemali in ljubili na drug način, ki so postavljali hiše, ga oblikovali in klesali. Oboji so nam zapustili neprecenljivo dediščino.

Navajeni pogleda na naše portone in *kolonje* s težkim srcem opazujemo, kako s praznjenjem vasi, z ruševinami, ki se jih ne da več obnoviti, z novim načinom gradnje in modernizacijo, ki jo ta prinaša, naša kamnita dediščina postopoma izginja in vas dobiva novo podobo.

Globoko smo hvaležni avtorju knjige Božidarju Premrlu, da se mu je naša vas zdela dovolj zanimiva, da jo predstavi v knjigi in tako ohrani spomin na čas, ki izginja. Zahvaljujemo se mu za obiske naše vasi in naših ljudi, da je poslušal naše zgodbe in pripovedi, vse to vestno zapisoval in potrpežljivo iskal pravo svetlobo ali čas za fotografiranje. Prav tako smo mu hvaležni, da je strokovno predstavil naši cerkvi sv. Pavla v vasi in Marije Snežne na Gradiščah ter mojstre, ki so ju gradili in lepšali.

Magda Tomšič
v imenu vaščanov Črnotič

Črnutće – tən, kəmər Buh səz praznen žaklən huodi

Pravejo, dā je vas Črnutće dabila jəmje pə črneh tičəh, ləhku dā suo ble vrane, du zna? Črnutće suo prou nā Krašken ruobi, nā spadajo ne pəd Číce ne pəd Brćine jən nanka pəd Krəs, še mən̄j pəd Istro. Ja, ja, se nā reče zəstonj: »Njəsmo Číci ne Brćini, smo jušto nā kunfíni!« Hiše suo stišnjəne pəd stjəno jən se držijo učep, ku sestre, ki stikəjo glave, kədər šrajajo. Pəd vəsjo suo njive ... Ah njive, ambət suo ble njive, dənəs je vse zərəšenu, kəšna trta je še. Naše črnutsku vinu ni təku pitnu, ki smo nā zadnjən škəlini, kəmər še rase trta, ma nəs rešava cuker. Tudi figa rase pərnəs jən dosti buotu suo jo sədili dāma, nā kuorti, dā je djəlala sjenco, kədər je blu guorku.

Duosti ljet nəzaj je bla velika mežerja. Še pəsjebnu pə uəjsće suo šli zə kruhən u Izəlo, ten suo pridne žensće ruoče zlagəle ribe u škatolete. Stari suo rekli: »Rejši pol ure duol ku pol ure guor.« Jən rjes se je use dəgajəlo tən dol, nejpřej u Trsti, kəmər suo gəspədinje nā osleh gnale vrče mljeka, uəprane štrace uəd šinjor jən druje pərdəlce, ki jəh je gəspoda čəpəvəla ku zə mjed, bəl kəsnu pa u Kuopri jən drujeh mjestəh.

Ma suo uəstali tudi dāma. Zə prtonmi, ki skrivəjo nətránje kuorte, se še čuje naša dəmača besjəda. Glih təku zə umjes ... U vəsi smo jəmجلي suoje kamnoseke – Luko Škorjo, Antona Slavca jən druje, ki suo nā pərtuone radi sklesali jəmje uəd gəspədarja. Uəsən jih je, prou ljepəh. Sezna, nejpřej suo pəskrbjeli zə ljepši zgled soje dāmāčije. Smučəvi jəmajo kər dva kamnita ləpotca. Təku suo djali, dā suo zə kamən pəskrbeli vre pəd zimo, ku suo u stjeno zvrtəli bužo, ki suo jo nəpovənlə səz ləsjenmi pəlcəmi jən zəlili z vuodo. Ku je pəzimi vuoda zmərzənlə, je kamən pəpesti jən se rəzklou. Anka kəlonje suo nərdili səz bjelga kamna.

Nə placi pred cjerkvejo sv. Pavla suo dva ščədenca, ki jəh rabemo sámu, kədər je šuša. Treći je Špičnek, ki je na drugen krajji vasi. Nə druji strəni, pruti Pədguorjən, je jama. Nutri suo pljesəli zə opəsilo, prvo nedjəlo guošta, dənəs pa pridejo ta gurenji plezat.

Čə prideš sez Kuopra, z vrha nəd Bjələn kamnən zəgljedəš mejhən hrib, pəd Kuojnekən, ki se kliče Grədišce. Guor je cjerku Marije Snežne. Uədkər je uəbnóvləna, duosti ledi roma nā ta krej. Nəš krej je frderbala želežəncə, ki je vašku pule rəzdelila na dva dela. Ma, smo se nəvadli nanjo, tudi čə djela šenšur.

Kəku je smjəšnu ... Uni, ki živemo na jugi, nen rečejo »ta gorənji«, »ta dalənji« suo nā sjəveri, pər cerkvi, jən pole suo še druji deli Pəd kəsarno, Špičnək, U šeliži, Nə placi jən Nə Vršíci jən pa dā ne pozabemo nā vaško valo: Křišce, Škrjašc, Pədvřte, Plante, Trbeščjak, Uəblačce.

Sezná, vaška vala je bla ambət vsa uəbđelana. Vse učep je vas premuogla stu jən već glav guvjeda, ni blo držine, ki ne bi zə božəć ubila prasca. Dənəs pa se te jən tən še ukurajži kdu jən na ljetu skoji anga junca.

Use se spreminja. Dobřeh stareh cejtu ni već. Tu rečemo mi mladə. Čə pa bi vprašəli starše ued nəs, bi səgurnu pršli do dərgačnjega uədgovera. Neč kej ljepi njəso njihəvi spəmíni na mrzle čuhnje, ki jih uəgnjišće nej muoglo uəgřet.

Pəljenta jən zjele je bla vsekdanja hrana, spəsojəli suo si šćədəlce cukra ali žlico uəbjəle. Trdu suo garəli, a djelo njihoveh ruok ni uəbrədilu duve kakšne sədove.

Spreminja se pəduoba Črnutəć, Črnutci pa vztrajəmo. Pərnəs pravemo, da se grje u kəmun, če se će kej kurisnega zə vas nərədət. Tabət zəzgoni ta vjeći zgun jən vre se pəčasi zbirəjo muoži. Dobru je, də jeməmo muože uəd seh mešterju, təku usək nərdi, kər zna.

Ja, lepu se jeməmo pərnəs. Pridte vit, də je rjes təku! Nə buo držalu, də tuod uəkuli Buh sez praznən žaklən huodi!

Franka Sever

Pogled na Črnotiče s Škrjašca na severni strani vasi

Vas Črnotiče, njena lega in stavbarstvo

Črnotiče ali *Črnutce*, kakor izgovarjajo ime domačini,¹ so gručasta vas na Podgorskem Krasu,² nekoliko odmaknjena od ceste Črni Kal–Podgorje. Ležijo na meji apnenca in fliša, v sončni in zavetrni legi pod visoko prepadno steno, ki se imenuje preprosto Stena.³ Strnjeno naselje je smotrno prilagojeno položnemu svetu pod skalnatim robom kraške planote in tvori izjemen vaški ambient, ki si je s svojimi kvalitetaami zaslužil spomeniško zaščito.⁴

Vaške domačije so večji del razporejene ob dveh skoraj vzporednih vzdolžnih ulicah, ki imata izhodišče Na placu, prostranem glavnem vaškem trgu, ob katerem je na eni strani cerkev sv. Pavla s pokopališčem, na drugi strani pa sta dva izvorna vodnjaka ali *šterni*.⁵ Gornji ulici, ki se začinja pri hišni številki 6 in se položno vzpenja »gor po vasi« do številke 28, pravijo Črnotci tudi Za streho, ker jo s spodnje strani obroblija strehe nižje ležečih domačij. Prebivalci gornjega dela vasi so *gúrenci*. Dolnja ulica, imenovana Pod vasjo, se spušča rahlo navzdol skozi predel Pod kasarno ali Pod kurtérjem.⁶ Obe ulici sta med sabo povezani s prečno ulico v osrednjem delu, s strmo stopničasto potjo pri vodnjaku Špičniku in nazadnje s potjo Za Grublo, ki se na koncu gornjega dela vasi strmo spušča do Križc, kjer se križa z doljno ulico in dvema potema, ki vodita v polje. Poleg teh ulic je v gornjem delu vasi še kratka Gobinska ulica med hišama številka 8 in 9 na eni ter hišama številka 10 in 6 na drugi strani, ki je dobila tako ime, ker so nekdaj vsi prebivalci teh hiš nosili priimek Gobina. Na južni strani glavnega trga, kjer se odcepi pot proti črnotiški železniški postaji na polju pod vasjo, je še nekaj starih domačij in več novejših hiš z novo obliko poselitve, ki jim – tako kot novemu naselju v Kopru – rečejo Šemedela.⁷

¹ Ime Črnotiče je nastalo s pretvorbo iz patronimičnega stanovniškega imena Črnotiči, to pa je izpeljano iz slovanskega osebnega imena Črnota. Črnotiči so ljudje Črnotovega rodu. Oblika Črnotiče je nastala iz tožilnika smeri: Kam greš? – V Črnotiče. E-pismo imenoslovca Silva Torkarja z dne 8. 3. 2023.

² Po starem se je temu delu Krasa reklo Mali Kras. Glej PEČAR, Danilo, *Družine v vaseh Malega Krasa. Primi in nadimki*, Klanec pri Kozini 1996, str. 2 (dalje: PEČAR, *Družine v vaseh Malega Krasa*), in isti, *Dušni pastirji na Malem Krasu 1627–1993*, Klanec pri Kozini 1996, str. 2–4.

³ Primerjaj *Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga. Zahodni del Slovenije*, Ljubljana 1968, str. 129.

⁴ V register nepremične kulturne dediščine so bili kot spomeniki lokalnega pomena vpisani vas Črnotiče kot celota in še posebej domačije s hišnimi številkami 18, 37, 40 in 42, vodnjak Špičnik ter cerkvi sv. Pavla in Marije Snežne.

⁵ Pri večjem vodnjaku so tudi korita, v katerih se je napajala vaška živina.

⁶ Kasarna ali *kurter* rečejo rdeči hiši, Črnotiče 38, ki je v avstrijskih časih služila za kasarno, potem pa so v njej stanovali učitelji. Po pripovedovanju Pepota Pačnega - Jožefa Andrejašiča, Črnotiče 11, je bila v kasarni »financa«. Primerjaj PEČAR, *Družine v vaseh Malega Krasa*, str. 10.

⁷ Glede opisa vasi primerjaj: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran (dalje: ZVKDS, OE Piran): HRVATIN, Vesna, *Črnotiče*, raziskovalni referat, 1992/93, s. p. (dalje: HRVATIN, *Črnotiče*, raziskovalni referat); v njem so kartoni s terenskimi zapiski konservatorke Mojce Ravnik (dalje: RAVNIK, terenski zapiski); BENCIC-MOHAR, Eda, GUČEK, Mojca, HOYER, Sonja, TURK, Robert, Naravna in kulturna dediščina, v: *Kraški rob in Bržanija. Zbornik ob 500-letnici fresk v Hrastovljah*, Koper 1990, str. 125 (dalje: BENCIC-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina); KERŠEVAN, Nada, *Vakuli riti u garžet. Folklorne in spomske pripovedi s Kraškega roba do Brkinov, Sežane in Razdrtega*, Ljubljana 2016 (dalje: KERŠEVAN, *Vakuli riti u garžet*), str. 43–44, št. 35: Magda Tomšič - Furlan, Toninova, Črnotiče, rojena 1955: Črnutce.

Izsek franciscejske mape Črnotič iz leta 1819. Arhiv Republike Slovenije / Državni arhiv Trst, Franciscejski kataster, mape, katastrska občina Črnotiče kot enklava znotraj katastrske občine Črni Kal, Primorska – Istrski Kras, okraj Fünfenberg, 1819, list V

V vasi je več predelov, ki imajo vsak svoje ime. Skupini hiš nad glavnim trgom na začetku vasi rečejo V Šeližu. V gornji ulici je trikoten vaški prostor, imenovan Na Vaporčku, nekoliko dalje se pride Na podič pred nekdanjo šolo, najvišjemu predelu pa rečejo Na škuolu. Na dolnji ulici sta še predel Na kantonu, kjer so ob večerih prepevali vaški fantje, in manjši trg ob izteku povezovalne poti iz gornje ulice, imenovan Na Vršiču.⁸

Vaške domačije tvorijo sklenjene obulične nize,⁹ ki potekajo bodisi v ravni črti ali z večjimi ali manjšimi zamiki, ter razgibane komplekse stanovanjskih stavb in gospodarskih poslopij okrog zaprtih dvorišč, smotrno prilagojene oblikovitosti zemljišča. Stavbe oklepajo dvorišča v obliki podkve ali v obliki črke L. Praviloma gre za adicijo, dodajanje objektov, pri čemer imata sosednja objekta skupno steno. Najbolj opazne značilnosti zidave so grobo klesani krepki vogelniki, kamniti portali in okenski okvirji. Gradivo je *bel kamen*, apnenec, ki so ga po pripovedovanju lomili pod Steno,¹⁰

Del gornje ulice nad strehami domačije Smučevih

⁸ Imena teh predelov Črnotičani izgovarjajo takole: *U Šəliži, Nə Uəpuorčki, Nə Podeći, Nə škuoli, Nə kəntuoni* in *Nə Vršiči*.

⁹ Nekateri stavbni nizi so bili zelo dolgi, o čemer priča zabavna zgodba o kozi, ki je skočila na streho Šalovih, Črnotiče 24, in se sprehodila po strehah do Marčevih na številki 17. Povedal Sandi Andrejašič, pri Čotovih, Črnotiče 12.

¹⁰ Povedal Zlatko Rojc, pri Marčevih, Črnotiče 17. Jožef Andrejašič - Pepo Pačen, Črnotiče 11, je še natančneje pojasnil, da so kamen lomili v *tresi* v Škrjašču pod Steno. – *Bel kamen*, ki so ga lomili pod Steno, je posebno trd, v bližnjem Podgorju pa ni tako trd. Obdelovati ga je treba s špico in macolo, medtem ko se *siv kamen* za zidavo lahko obdeluje kar s kladivom. VILFAN Sergij, Komun v Črnotičah, *Traditiones*, letnik 1, 1972, str. 168 (dalje: VILFAN, Komun v Črnotičah).

kritina pa so rdeči ali rumeni opečni strešniki, *kope*.¹¹ Za vezavo so uporabljali apneno malto, pri starejših stavbah pa rdečo ilovnato zemljo oziroma blato.¹²

Dvorišče, po domače *korta* (*kuorta*), je praviloma obzidano z vseh strani, vhod vanj pa uokvirja kamnit porton. Starejši portoni so manjši in sklenjeni s polkrožnim lokom, mlajši pa so večji in pravokotne oblike; sestavljajo jih po dva podstavka, pokončnika in profilirana konzolna kapitela, zgoraj pa največkrat trikotno zaključena preklada. Zavarovani so z dvokapnim ali enokapnim korčnim nastreškom. V Črnotičah rečejo ločnemu portonu *kolonja*, portonu s preklado pa *prton* ali *prtuən*. Podstavek portona je *baša*, pokončnik *jerta*, preklada pa *šajer*. Portoni, portali, okenski okvirji in drugi kamnoseški členi so večinoma sklesani iz apnenca, redkeje iz manj kvalitetnega sivega flišnega peščenjaka, ki mu rečejo *siv kamen*.

S takšnimi urbanističnimi, arhitekturnimi in kamnoseškimi značilnostmi kažejo Črnotiče pretežno kraški značaj, v govorici pa je že opazen vpliv Istre.¹³

Obulični stavbni niz domačij na dolnji ulici

¹¹ V nekdanji hiši Šukljevih, Črnotiče 21, ki je zdaj last Jerkovich, hranijo *kopo* (*kuopa*) z vrezanim datumom 21. 7. 1855, ki so jo našli, ko so menjali staro kritino. – Pred prvo svetovno vojno so v Črnotičah imeli še precej gospodarskih poslopij kritih s slamo. Takšnim streham so rekli *strešne*, z opeko kritim pa *krèvi*. VILFAN, Komun v Črnotičah, str. 168.

¹² Rdečo ilovnato zemljo so kopali v Zagradišču zunaj vasi. Povedal Zlatko Rojc, pri Marčevih, Črnotiče 17.

¹³ Če vprašaš Črnotce, ali se štejejo za Kraševce ali Istrane, dobiš diplomatski odgovor, da so »jušto na kunfni«. V debati o tem zveš, da jim na Krasu rečejo Istrijani, Koprčani jih imajo za Kraševce, v Brkinih pa za Bržane. Povedali so Sandi Andrejašič, Črnotiče 12; Jože Andrejašič, Črnotiče 11, in Jože Furlan, pri Børjentovih, Črnotiče 47.

Portoni, portali in druge kamnoseške zanimivosti na domačijah

Najbolj reprezentativni kamnoseški člani vaških domačij so portoni in portali. Tudi zaradi njih so v črnotiškem krajevnem ustnem izročilu do današnjih dni preživela imena nekaterih domačih mojstrov, ki so jih izdelali. V nadaljevanju bodo z drugimi kamnoseškimi zanimivostmi vred predstavljeni po zaporedju sedanjih hišnih števil v vasi.

Na začetku gornje vaške ulice stoji domačija s številko 6, po domače **pri Gornjih Manzinovih**, ki ima dvoriščni porton s trikotno zaključeno preklado. Na njej je sklesan Jezusov monogram IHS, pod njim pa napis z debelimi črkami in števili: Št. 6 ANDREJ FURLAN 1909.¹⁴ Profilirana konzolna kapitela sta okrašena

Dvoriščni porton s trikotno zaključeno preklado pri Gornjih Manzinovih, na katerem so bili napisi in okrasje srebrno pobarvani

¹⁴ Andrej Furlan se je rodil leta 1871 pri Manzinovih v družini Antona Furlana in Marije, rojene Furlan, ter se leta 1899 poročil s sovaščanko Marijo Furlan - Šukljevo. Po njeni smrti se je leta 1909 v drugo oženil z vdovo Ano Pečar iz Prešnice in umrl leta 1926 kot dvakratni vdovec. Škofijski arhiv Koper (dalje: ŠAK), družinski knjigi Podgorje I in II.

s šesterolistnima rozetama v krogu.¹⁵ Porton je izdelan iz enotnega svetlo sivega apnenca in obdelan z zobatim kladivom,¹⁶ napis in okrasje pa sta izdelana v zelo plitvem izravnanim reliefu.¹⁷ Po hišnem izročilu je nekdanji gospodar Andrej Furlan ta porton in okenske *jerte* naročil v Lokvi na Krasu.¹⁸

Tej domačiji pripada tudi podrtija na nasprotni strani ulice z dvoriščno *kolonjo* iz porjavele rdeče sige, ki ji v Črnotičah rečejo *sadán kamen* ali kapnik.¹⁹ Nekateri deli njenega polkrožnega loka imajo tudi precej »mesa«. Čeprav je v njegovem temenu vklesana letnica 1925, že vrsta uporabljenega kamna in oblika *kolonje* pričata, da je dosti starejšega nastanka. Njene svetle mere so 222 cm x 240 cm.²⁰

Starinska kolonja iz porjavele rdeče sige, ki pripada Gornjim Manzinovim

¹⁵ Podoben dvoriščni porton iz enakega apnenca je pri Fendarovih v Vodicach 5 v hrvaški Čičariji. Na njem je tudi podobno oblikovan napis: Br. 10. SHI. IVAN RIBARIČ. 1897; na konzolnih kapitelih ima šesterolistni rozeti v krogu, na pokončnih spodaj pa takšni rozeti brez kroga. V vasi je videti še nekaj sočasnih portalov iz iste delavnice, med njimi preprost hišni portal Skámeničovih, Vodice 51, z napisom: Št. 45. IVAN RIBARIČ. 1897. Slovenska okrajšava za hišno številko na prekladi priča, da je bil portal izdelan v slovenski soseščini.

¹⁶ Zobato kladivo je kamnoseško kladivo, ki ima na oba kraja zobato glavo. V naših krajih se je začelo uporabljati v sedemdesetih letih 19. stoletja.

¹⁷ Pri izravnanim reliefu je površina likov v isti ravnini z izhodiščno površino, le da je od nje ločena z utori oziroma v tem in še nekaterih naslednjih primerih z obdelavo površine z zobatim kladivom. Primerjaj PERTOT, Ivan, *Obdelava in projektiranje kamna v kamnoseški obrti. 1. knjiga. Splošni del*, Trst 1994, str. 66.

¹⁸ To sta povedala Venceslav Furlan, pri Gornjih Manzinovih, Črnotiče 6, in Ivan Furlan, pri Manzinovih, Črnotiče 45. Primerjaj tudi RAVNIK, terenski zapiski, 17. 11. 1987.

¹⁹ Jože Furlan, Črnotiče 47, je *sadán kamen* opisal kot *rozast*, rumen kamen, včasih tudi temnejše, *vinaste* barve, kot črno vino.

²⁰ Mere so zmerom navedene v zaporedju: višina x dolžina x širina/globina.

Pri Kovačevih, Črnotiče 10, je sedanji lastnik iz Ljubljane dal postaviti nov dvoriščni porton s trikotno zaključeno preklado iz sivega apnenca, na kateri je sklesan IHS, pri krajih pa deljena letnica 1983.²¹

Pri Huččevih, Črnotiče 14A, je majhen portal s polkrožnim lokom iz rdeče sige. Na spodnjih delih loka je, podobno kot na ločnem portonu Gornjih Manzinovih, vklesana kasnejša deljena letnica 1932. Tudi ta portal je dosti starejšega datuma.

Naslednji portal je na hišni številki 15, nekdanji *komunski hiši* in šoli, ki ji še danes rečejo **V šoli**. Na njegovi trikotno zaključeni prekladi je napis v dveh napisnih poljih: IHS. 1861. Kamen je siv apnenec, obdelan s krempačem.²² Kolikor pomnijo vaščani, so sem hodili šolarji pod Italijo in do leta 1973 še pod Jugoslavijo, dokler je bilo v vasi dovolj šoloobveznih otrok.²³

Manjši portal s polkrožnim lokom iz rdeče sige pri Hučču

Portal nekdanje šole z Jezusovim monogramom in letnico 1861. Foto Andrej Gobina, Črnotiče

²¹ Nekdanjega portona Kovačevih ne pomni niti najstarejši vaščan Jože Andrejašič, Črnotiče 11, spominja pa se, da je v mladih letih tam videl ležati nekaj obdelanih kamnov s tečaji, ki so mu verjetno pripadali.

²² Krempač je kamnoseško kladivo, ki ima na oba kraja zobat kljun.

²³ Povedala Marija Andrejašič, pri Čotovih, Črnotiče 12.

Pri stari hiši **Jerkovih**, Črnotiče 18, je porton s trikotno zaključeno preklado. Na njej je precej izbočeno trikotno zaključeno napisno polje z vklesanim Jezusovim monogramom, v poglobljenih napisnih poljih ob straneh pa je razprto vklesana deljena letnica 1886. Posebnost tega portona sta tudi nenavadno profilirana konzolna kapitela. Izdelan je iz belega apnenca, ki so ga verjetno pripeljali iz hrvaške Istre, in obdelan s krempačem.

Porton Jerkovih z letnico 1886 in monogramom IHS, v katerem je zrcalna črka S

Na nekdanji **domačiji Delančnikh**, Črnotiče 19, priča o njeni zidavi letnica 1896, vklesana na vogalu zrušene *kánove*, kasnejše *štale*.

Na najvišjem mestu ob gornji ulici je zapuščena prvotna **domačija Bržanovih** s hišno številko 26, ki je s hrbtom naslonjena na Steno.²⁴ To je bil dom zidarja in kamnoseka Antona Slavca starejšega, o katerem bo govor v posebnem poglavju. Na jug gleda s široko zatrepno fasado, v kateri so preprost kamnit portal in okna s kamnitimi okvirji. Desno zadaj je k Steni prislonjeno še manjše gospodarsko poslopje z lopo, levo od hiše pa je bilo do pred nekaj leti razpadajoče gospodarsko poslopje z lopo. Na stavbah ni napisov, samo na kamniti stopi pravokotne oblike, ki jo je zimska zmrzal razklala na dvojce, je vklesana letnica 1879.

Nižje je bila rdeče prepleskana hiša **Lojzetovih** s hišno številko 27, ki je bila do leta 1947 dom druge družine Bržanovih: v njej se je rodil in umrl Anton Slavec - Belon.²⁵ Zanimivo je bilo njeno gospodarsko poslopje z nedatiranim rustikalnim portalom iz sivozelenega flišnega peščenjaka, ki je bilo pred leti porušeno.

²⁴ Jože Furlan, Črnotiče 47, je povedal, da so bile na Steno naslonjene najstarejše hiše: poleg Bržanove še Huččeva in Jerkova – »na starem domi«.

²⁵ Sporočile Ana Radočaj - Lojzetova, Skladišna ulica 2, Izola; Bazilija Slavec - Cvelbrčna, Scala Santa 50, Trst, in Magda Tomšič, V Verbovcu, Črnotiče 20.

Na koncu gornje ulice je še zapuščena **domaćija Žepcenih**, številka 23, ki se nahaja na spodnji strani. Na njenem dvorišču ležita para podstavkov in pokončnikov podrtega dvoriščenega portona iz belega krajevnega apnenca, verjetno delo domačih kamnosekov. Podstavka v obliki prisekane piramide imata izjemen reliefni okras, kakršnega ni videti nikjer na Primorskem. Njuna posebnost je še, da sta okrašena različno: na enem je velik romb z vklesano križno rozeto, na drugem pa velik pokončen suličast list. Porton ni imel kamnite preklade, temveč slabo armirano betonsko preklado, ki se je že pred precej leti zrušila.

Izjemno okrašena podstavka nekdanjega portona Žepcenih

Kapelica v obliki ločne niše na gospodarskem poslopju Žepcenih

V kotu med portonom in hišo Žepcenih, ki so se pisali Furlan, je stal zidan *pil*, zato se je tam reklo Pri pilu (*Pr pila*). Po pripovedovanju Marije Andrijašič pri Čotovih, Črnotiče 12, je bil narejen kot *kolonja*, polkrožno zaključena niša, ki je imela železna rešetkasta vrata, v njej pa sta bila lesen kip Matere božje in manjši mavčni kip sv. Roka.²⁶ *Pil* je naredil nekdo od Žepcenih, podrl pa se je, ko se je nanj zrušil gornji del portona.²⁷

V pročelju prehodne lope na vzhodni strani domačije, pod katero je tudi obokan *kotec*, je v vogalu, zidanem iz klesanih kvadrov, kapelica v obliki ločne niše, ki je zdaj že popolnoma zaraščena z bršljanom.

Onkraj poti Za grublo, ki se iz gornje ulice spušča proti Križcam, kjer se poveže z doljno ulico, stoji zadnja domačija v gornjem koncu vasi. To je stegnjena **domačija Urščenih**, Črnotiče 28, v kateri je bila nekdanj gostilna.²⁸ Njen hišni portal iz sivega apnenca, obdelanega z zobatim kladivom, ima na ravni prekladi vklesano letnico 1902. Takrat je bila hiša prezidana in zvišana za nadstropje, sicer pa je starejša, o čemer priča letnica 1886 na še ohranjeni prekladi nekdanjega portala.²⁹

Novejši hišni portal z letnico 1902 pri Urščenih

²⁶ Marijin kip je bil kasneje obnovljen in prenesen v cerkev sv. Pavla, kipec sv. Roka pa je v hiši Žepcenih.

²⁷ Povedal Jože Furlan, Črnotiče 47.

²⁸ Prej je imela hišno ime Fešnerjevi.

²⁹ Povedal Stane Seitl, pri Urščenih, Črnotiče 28 / Ljubljana.

Naslednja hišna številka, Črnotiče 29, se nahaja nekoliko nižje na koncu vasi. Po domače ji rečejo **pri Dorbétovih** ali **pri Klančánovih**, ker se je *prenono* Luka Metlika k hiši priženil iz Klanca pri Kozini.³⁰ Na hišnem portalu je reliefno sklesan Jezusov monogram IHS, na *partuənu štale* s trikotno zaključeno preklado iz sivega enotnega apnenca pa se je ovekovečil Lukov naslednik Ivan z napisom v dveh vrsticah: 1888 IHS St. 37 / JVAN METLIKA.³¹ Tudi tukaj so črke in številke le rahlo izbočene, podobno kot na portonu Gornjih Manzinovih.

Portal štale pri Dorbetovih, ki ga je dal leta 1888 postaviti gospodar Ivan Metlika

Levo od tega portala je vzidan »kamen sv. Markota«. To je nekoliko poškodovana kvadratna reliefna plošča iz enotnega svetlo sivega apnenca z merami 48,5 cm x 48,5 cm, na kateri je sklesana reliefna podoba krilatega leva, simbola Beneške republike in njenega zavetnika sv. Marka. Pod okrušenim gornjim robom je vklesana letnica: 1[7]55, na knjigi, ki jo lev drži med šapama, pa je dodana kasnejša letnica 1812 neznanega pomena. Plošča je mejnik, s kakršnimi je Beneška republika v letu 1755 označevala državno mejo z Avstrijo pod Črnotičami, ki so spadale pod Avstrijo,³² pri Dorbetovih pa je bila kdove kdaj uporabljena kot pokrov odtočnega kanala. Odkrili so jo med čiščenjem tega kanala okrog leta 1950, na sedanje mesto pa so jo vzdali okrog leta 1980.³³

Domačija je imela zaprto dvorišče s portonom iz 19. stoletja, ki so ga po drugi svetovni vojni podrli in njegove dele pri kasnejših dozidavah uporabili kot gradbeni kamen.

³⁰ Povedal Ivan Metlika, pri Dorbetovih, Črnotiče 29.

³¹ Ivan Metlika je bil sin Luke Metlike in Marije z deklškim priimkom Škorja, rojen v Črnotičah leta 1840, umrl 1918. ŠAK, družinska knjiga Podgorje I, mrliška knjiga Podgorje 1907–1936.

³² Na avstrijski strani mejne črte, ki je tekla od mitnice v Žavljah do Podgorja in naprej skozi hrvaško Istro, so bili del vasi Mačkolje, Prebeneg, Socerb, Kastelec, Črni Kal in Črnotiče, na beneški strani pa so bile vasi Osp, Gabrovica, Rožar, Loka, Bezovica, Podpeč, Praproče, Zazid in Rakitovec. DAROVEC, Darko, Od prihoda Slovanov do propada Beneške republike 1797, v: *Kraški rob in Bržanija*, Koper 1990, str. 44 (dalje: DAROVEC, Od prihoda Slovanov do propada Beneške republike). – Na tem območju je ohranjenih še nekaj mejnikov s te meje: kamnita plošča s podobo beneškega leva in letnico 1755, ki je bila na nekdanji podrtiji Bėčanovih v Ospu, je zdaj vzidana na domačiji pri Bobalih, Osp 43; plošči z avstrijskim grbom in rimsko letnico 1755 pa je videti na hiši Rojčnih v Črnem Kalu 51 in v zidu pokopališča v Predloki.

³³ Povedal Ivan Metlika, Črnotiče 29.

Beneški mejnik z reliefno podobo krilatega leva sv. Marka, simbola Beneške republike

Spodaj topografska risba Brega in Kraškega roba z vrisano mejno črto med beneškimi in avstrijskimi posestmi v 17. in 18. stoletju. Risbo hrani Državni arhiv v Benetkah v fondu Dispacci Rettori Istria, f. 19/1. Objavljena je bila v DAROVEC, Od prihoda Slovanov do propada Beneške republike, str. 53.

Od Dorbetovih gre pot mimo izvirne *šterne* oziroma *ščedenca Špičnika*, pokritega z banjastim obokom. Vanj so prvotno vodile kamnite stopnice, vhod pa je uokvirjal kamnit porton.³⁴ Med obnovo konec šestdesetih let 20. stoletja so porton podrli in v prednjem zidu *šterne* na levi strani vzdali osrednji kos njegove grobo klesane trikotno zaključene preklade.³⁵ Pod njim je vzdan še na enak način oklesan dolg kvader, po vsej verjetnosti kos pokončnika nekdanjega portona.

Obokani vaški vodnjak Špičnik, levo ob njem stopnice na povezovalni poti z gornjo ulico

Okrnjena preklada, ki meri 25 / 34,5 cm x 102 cm, ima na sredi izbočen navidezni sklepni kamen, na katerem je uokvirjen reliefni IHS, v žlebastem polju pod njim pa je vklesan napis, ki se v zvestem prepisu po črki glasi: *A^f · 1830*. Na vsaki strani navideznega sklepnega kamna sta reliefno sklesani olistani vejici. Po vaškem izročilu so navedenega leta *velbali* studenec in naredili stopnice vanj. Ker so zagonetno črko *f* v kratičnem napisu brali kot inicialko *S*, se izdelava portona zmotno pripisuje vaškemu kamnoseku Antonu Slavcu iz črnotiške zidarske rodovine Bržanovih,³⁶ ki bo predstavljena v posebnem poglavju v nadaljevanju.

³⁴ Ivan Metlika, Črnotiče 29, je omenil, da »je Špičnik imel spredaj ko en prton«.

³⁵ RAVNIK, terenski zapiski, 16. 8. 1988.

³⁶ Primerjaj RAVNIK, terenski zapiski, 16. 8. 1988; BENČIČ-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina, str. 125, 127. Glej tudi *Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija*, Dekani 1994, str. 25 (dalje: *Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija*). V tej šolski publikaciji so praviloma povzeti podatki in ugotovitve iz BENČIČ-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina.

Okrnjena preklada nekdanjega portona pri vodnjaku z zagonetnim napisom A^S 1830

Na levi strani *šterne* se vzpenja strma povezovalna stopničasta pot do gornje ulice, navzdol pa se spušča položna pot, ki se med domačijama Kraljevih in Brniččevih izteka na doljno ulico.

Hiša **Kraljevih**, Črnotiče 31, na dolnji ulici se ponaša z na novo fugiranimi lepo zidanimi kamnitimi fasadami in strešnim kapom iz grobo obdelanih *sivih škr.* V vogalih so špičeni *kantoni*, ki so ob vhodu na dvorišče do višine 240 centimetrov zaobljeni. Na ulico gleda zatrepna fasada, ki jo pod *svislimi* krasi korčni nastrešek,

Vogelnik Kraljevih z začetnicama A. S. in letnico 1822

povezan s stranskima strešnima kapoma. Kot gradbeno zanimivost kaže omeniti še razbremenilna loka nad kamnitima okenskima okvirjema: lok nad preklado pritličnega okna je zidan iz ploščatih kamnov, tisti nad preklado okna v nadstropju pa je klesan iz enega kosa. V jugozahodnem vogalu te fasade je malce nad tlemi velik vogelnik, na katerem je vklesan napis: A^S 1822. Vaško izročilo tudi ti črki zmotno razlaga kot podpis zidarja Antona Slavca.³⁷

³⁷ Povedal Mirko Furlan, pri Valčetrovih (*Vlčetovi*), Črnotiče 14, rojen leta 1930. – Ker je bil nekoč pri hiši priimek Škorja, bi ti črki utegnili biti inicialki takratnega hišnega gospodarja. Primerjaj PEČAR, *Družine v vaseh Malega Krasa*, str. 14.

Na sosednji domačiji **Brničevih**, Črnotiče 33,³⁸ je v ulični fasadi zazidana *kolonja* z okrnjenim polkrožnim lokom iz porjavele rdeče sige, ki ima tudi precej »mesa«, nad njim pa je vzdana kamnita levja glava, nedvomno prežitek nekdanjega beneškega mejnika, kakršen je vzdan pri Dorbetovih.

Ulični stavbni niz se nadaljuje z domačijo **Cvelbrčnih**, Črnotiče 34, ki ima v fasadi rustikalen porton z grobo obdelanima masivnima podstavkoma in pokončnikoma ter krepko hrastovo preklado, zaščiten s korčnim nastreškom.

Levo rustikalni porton domačije Cvelbrčnih z masivnima podstavkoma in pokončnikoma ter leseno preklado. Desno zazidana ločna kolonja Brničevih, nad katero je vzdana levja glava, ostanek nekdanjega beneškega mejnika – na sliki spodaj.

V nadaljevanju dolnje ulice je za odcepom povezovalne poti z gornjo ulico **domačija Toninovich**, Črnotiče 37, v kateri vsaj od dvajsetih let 19. stoletja domuje družina Furlan.³⁹ Raščena domačija obsega staro hišo na manjšem notranjem dvorišču in mlajšo hišo na velikem ograjenem prednjem dvorišču. Stara hiša, ki se je kasneje uporabljala za hlev, ima preprost kamnit portal, na katerem sta v izbočenem napisnem polju z ločno spahnjenima stranicama vklesani stara hišna številka 29 in letnica 1823 – najstarejša letnica

³⁸ Izvirna različica imena je bila Vrbaničič. PEČAR, Danilo, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, separat beležk Podgorje – Črnotiče, Klanec pri Kozini 1994 (dalje: Pečar, *Nekoč in danes na Malem Krasu*), str. 98.

³⁹ Ivan Furlan je še vedel naštetih vsa imena v vrsti gospodarjev te domačije: njegov *prenono* je bil Matevž Furlan, *nono* Andrej, oče pa Jože. RAVNIK, terenski zapiski, 16. 8. 1988.

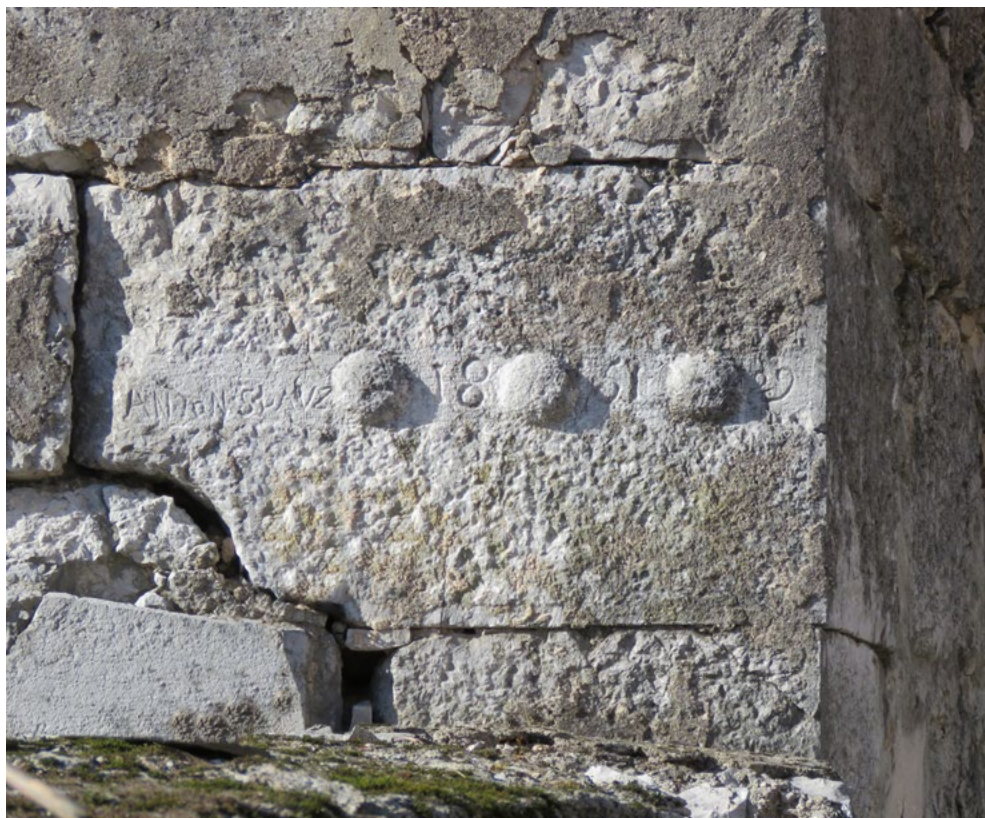
na portalih in portonih v Črnotičah. Na desni strani domačije je prostrana prehodna *lupa*, ki povezuje prednje in notranje dvorišče. Kot pričata letnici na njej, je bila zidana v dveh fazah. Na portonu, ki ima trikotno zaključeno preklado, je vklesana deljena letnica 1841, v vogalu desno od nje pa deset let mlajša letnica 1851. Ta je sestavni del napisa na izjemnem vogelniku iz sivega školjčnega apnenca, ki ima špičeni lici in z dletom klesane robove ter meri 51,5 cm x 80 cm x 45 cm. Na prednjem licu je v napisnem pasu, obdelanem s krempačem, vklesan napis v bohoričici, ki se v urejeni obliki glasi: ANTON SLAVZ. 1851. (Št.) 29. Njegova posebnost je, da so med deli napisa sklesane tri krožne izbokline. Samo ugibamo lahko, ali so bile sklesane za okras ali so imele kakšen drug pomen.

Portal stare hiše Toninovich, ki je najstarejši datirani portal v vasi

Stara hišna številka 29 in letnica 1823, vklesani v izbočenem napisnem polju s polkrožno spahnjenima stranicama na portalu stare hiše Toninovich

Izjemni vogelnik Toninove domačije iz leta 1851 z neobičajnimi tremi okroglimi izboklinami, hišno številko 29 in podpisom zidarskega mojstra Antona Slavca

Na dvorišču je videti fino izdelano stopo kvadratnega prereza z vbočeno spod-rezanimi stranicami in dve kamniti mizni plošči. Ena ima na daljšem robu razprto vklesan napis 389 M, druga pa razprto vklesano letnico 1874. Po pripovedovanju pokojnega gospodarja Ivana Furlana je to ploščo iz *belega kamna* kupil *nono* Andrej Furlan v *Portolah* v hrvaški Istri. On je tudi dal postaviti poslopje z omenjenim portalom in vogelnim kamnom, naredil pa ga je vaški zidar Anton Slavec.⁴⁰

Nekoliko dalje se nahaja izjemna, z vseh strani zaprta **domačija Smučevih**, Črnotiče 40. Z dvema dvoriščema, s katerima se razteza od dolnje do gornje ulice, je največja, z dvema dvoriščnima portonoma pa upravičeno velja tudi za najlepšo v vasi.⁴¹ V gornjem delu z manjšo *korto*, ki ima dostop z gornje ulice, je sklenjen niz stanovanjskih in gospodarskih stavb ter poslopij, ki obdajajo dvorišče s treh strani.

⁴⁰ RAVNIK, terenski zapiski, 16. 8. 1988.

⁴¹ Zaradi spomeniških kvalitet te domačije je bil na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani zanjo izdelan tudi načrt prenove. Glej Arhiv Republike Slovenije (dalje: ARS), SI AS 2067, *Korpus slovenske arhitekture*, škatla 321, št. 5406, Črnotiče: BAUER, Tjaž, *Prenova Smučeve domačije, Črnotiče 40*, 2009/10.

Vsa so krita s *kopami*. Na levi strani je stanovanjska hiša, ki ima skromen portal iz grobo klesanega sivozelene-ga peščenjaka s trikotno zaključeno preklado, na kateri je vklesana letnica 1867. Skozenj se pride v vežo, v kateri je nekdanj obzidana *šterna*, levo je bila *čúhnja*, desno pa prizidana *kambrea*, ki je prvotno imela vhod z dvorišča. Veža in kuhinja sta tlakovani s pravokotnimi apnenčevimi ploščami. Vsi prostori v pritličju imajo počrnele lesene stropne z vidnimi gredami, ki so bili nekoč pobeljeni.

Iz veže vodijo *na pod*, v nadstropje, strme dvorodne stopnice, ki so v spodnjem delu kamnite, v gornjem pa lesene. *Na podu* so bile tri *kambre*: dve nad vežo in kuhinjo,

Pogled na domačijo Smučevih z gornje ulice. Foto Jaka Jeraša, 1989, fototeka ZVKDS, OE Piran

Gornji del domačije s hišo, kanovo in lesenim baladurjem nad njo; pred kambreo sedi Marija Metlika. Foto Jaka Jeraša, 1989, fototeka ZVKDS, OE Piran.

Pogled proti dolnjemu delu domačije s prehodno lopo. Foto Jaka Jeraša, 1989, fototeka ZVKDS, OE Piran

Preklada hišnega portala iz sivozelenega peščenjaka z vklesano letnico 1867

tretja, ki je za dve stopnici nižje, pa nad *kambrco*. Vsaka je imela po eno okno, v tisti nad *kambrco* pa sta tudi dve slepi okni, kamor so postavljali svetilko ali Marijin kipec. V *kambri* nad kuhinjo, v kateri so spali starši, je v okenski špaleti velik grobo klesan kamen z vklesano letnico 1868. Hiša je bila torej sezidana v dveh letih.

Sklenjeni stavbni niz domačije se nadaljuje proti desni z večjo *kánovo*, kletjo, ki je bila predeljena v dva prostora: v prvem so hranili prazno vinsko posodo in orodje, v drugem je bila vinska klet. Prvi prostor s širokim polkrožno sklenjenim portalom, ki ima ločni del sklesan iz sige, je brez oken, drugi je osvetljen skozi manjše okno iz sivozelenega flišnega peščenjaka. Po tleh je steptana zemlja, da je bila v kleti primerna vlaga, le pri vhodu je nekaj kamnitih plošč. Nad kletjo je *oder*, senik, z lesenim *baladurjem* (*bəladur*). Nanj se pride po notranjih stopnicah iz *kambrce*, ki so prav tako deloma kamnite, deloma lesene.

V dolnjem delu domačije je prehodna *lupa*, kamor so spravljali voz, ob njej pa stranski prostor, kjer je bila v avstrijskih časih *štalca* za ovce, potem so imeli tam kokoši. Na gornji strani ima *lupa* zidan porton iz grobo obdelanih apnenčevih klesancev, na spodnji strani pa porton, ki ima bazi iz apnenca, krepka pokončnika pa iz sivozelenega flišnega peščenjaka. Oba imata hrastovi prekladi.

Na levi strani *korte* se *lupe* drži gospodarsko poslopje, ki pripada sosednji domačiji, nanj pa se naslanja *štala* Smučevih, v kateri so bile zidane kamnite jasli. To poslopje z mojstrsko kamnito zidavo ima portal s trikotno zaključeno preklado

Izjemna okenska špaleta z letnico 1868 v kambri, v kateri so spali starši

Lijak z okrašenim podstavkom, ki ga je sklesal domači kamnosek Luka Škorja

iz svetlo sivega apnenca, obdelanega s krempačem, na kateri je vklesana letnica 1880. Tudi nad *lupo* in *štalo* je bil senik.

Na tej *korti* kaže omeniti še kamniti lijak z zanimivim podstavkom nad zunanjo *šterno* pred hišnim pročeljem. Podstavek je kvadraste oblike in ima na ožji strani sklesano reliefno šesterolistno rozeto z nestičnimi listi in krožcem na sredi, na širši strani pa tržaško sulico, simbol mesta Trst.

Na večji spodnji *korti*, ki ima glavni vhod z dolnje ulice, so ostaline nekdanjih gospodarskih poslopij, nekdanj pa je bil tam tudi velik latnik s trtami muškata in refoška.⁴²

Vhoda obeh *kort* uokvirjata velika portona s trikotno zaključenima prekladama, pokrita z dvokapnima korčnima nastreškoma. Oba sta izdelana iz krajevnege belega apnenca in obdelana s srednje grobim krempačem.

Najprej je bil postavljen gornji, reprezentativni porton na zahodni strani domačije. Njegove svetle mere so 260 cm x 248 cm. Sredi preklade ima stilizirano različico IHS-a s križcem in srcem, obdano s parom svečnikov in olistanih vejic, pri krajih pa sta šesterokraki zvezdi. Vse okrasje je reliefno sklesano. V pravokotnem napisnem polju pod IHS-om je vklesana letnica 1909. Podoben rastlinski okras se ponovi tudi na valovito profiliranih konzolnih kapitelih in na pokončnih portona.

Bogato okrašeni glavni porton Smučevih z letnico 1909, prirejeno varianto IHS-a, rastlinskim okrasjem in svečnikoma

⁴² Jože Furlan, Črnotiče 47, je povedal, da so bili vsi latniki pri hišah »od refoška«.

V primeri z glavnim portonom domačije je nekoliko večji in robustnejši porton dolje *korte* manj okrašen. Preklada in pokončnika imajo ob straneh vidno grobo »meso«, konzolna kapitela z enostavnejšim profilom pa sta precej podaljšana navzven, da je porton trdneje povezan z zidom *korte*. Sredi preklade je podobna različica IHS-a kot na gornjem portonu, pod njim je vklesana letnica 1912, pri krajih preklade, na kapitelih in pokončnikih pa se ponavljajo podobni rastlinski okrasji. Svetle mere portona so 270 cm x 254 cm. Skozi oba portona so lahko zapeljali voz, naložen z do deset kvintalov sena. Po družinskem in vaškem izročilu ju je z vratnimi krili in železnim okovjem vred naredil domači zidar in *štançar* samouk Luka Škorja, o katerem bo govor v posebnem poglavju.⁴³

Bolj rustikalni in manj okrašeni spodnji porton Smučevih na dolnji ulici

Na tem mestu naj pripomnim samo, da se je pri rastlinskem okrasju nedvomno zgledoval po mojstrsko sklesanih palmetah na portalu zvonika in olistanih vejicah na stebrih pevskega kora v domači cerkvi sv. Pavla, le da jih je klesal v poenostavljeni in rustikalnejši obliki. Čeprav so poklicni kamnoseki takrat že dlje časa uporabljali učinkovitejše zobato kladivo, je on še zmerom klesal s starim krempačem.

⁴³ O tej domačiji in o Luki Škorji sta mi pripovedovali Marija Metlika - Smučeva, Črnotiče 40, in njena hči Ana Nerina Metlika, Via Della Tesa 50, Trst. Glej tudi RAVNIK, terenski zapiski, 12. 11. 1987, 17. 11. 1987, 27. 5. 1988; RAVNIK, Mojca, *Bratje, sestre, strniči, zermani*, Ljubljana – Koper 1996, str. 105 (dalje: RAVNIK, *Bratje, sestre, strniči, zermani*); BENČIČ-MOHAR IDR., *Naravna in kulturna dediščina*, str. 125–126, in *Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija*, str. 25.

Na dolnji strani ulice nasproti Smučevih se razteza **domačija Pacčevih**, Črnotiče 42, ki ima v tlorisu obliko dolge črke L. Tudi ta ima dvorišni porton s trikotno zaključeno preklado, izdelan iz sivega apnenca in obdelan s krempačem. Na prekladi je napis z reliefnima IHS-om in letnico 1877 v poglobljenih poljih,⁴⁴ poleg njiju pa je vrezana deljena številka 54, ki najbrž označuje nekdanjo hišno številko. Po hišnem izročilu je bil ta porton kupljen v Podgorju.⁴⁵

Dvorišni porton Pacčevih z monogramom IHS in letnico 1877

⁴⁴ Letnico 1877 so napačno brali kot 1811, zato se ta porton v literaturi zmotno omenja kot najstarejši v vasi. Glej BENČIČ-MOHAR IDR., *Naravna in kulturna dediščina*, str. 127.

⁴⁵ RAVNIK, *terenski zapiski*, 27. 5. 1988. – Možno bi bilo tudi, da je prišel od nekdanje domačije Toninovih v Črnotičah, ki je imela hišno številko 54. Teh Toninovih ne smemo zamenjevati s Toninovimi na današnji hišni številki 37, ki so takrat imeli številko 45.

Pri skednju je porton s podstavkoma iz krajevnega sivega apnenca in visokima pokončnikoma s konzolnima kapiteloma iz enotnega belega istrskega apnenca, obdelanega s krempačem. Pokončnika imata paličasto zaobljena notranja robova, na oblo-žlebasto profiliranih konzolnih kapitelih pa sta naivno oblikovana reliefna doprsna portreta: na desni mož z okroglo brkato glavo, na levi pa žena z glavo jajčaste oblike. Porton je imel ometano leseno preklado, med obnovo poslopja pred nekaj leti pa je bila nadomeščena z železobetonsko preklado iz belega cementa, ki je odličen posnetek delov iz istrskega apnenca.

Po ustnem izročilu je porton leta 1927 iz belega oprtaljskega kamna sklesal domačin Anton Slavec - Belon, ki se je včasih, ko se je napil, šalil, da desna glava predstavlja njega, leva pa njegovo ženo.⁴⁶ Po drugi verziji je Belon porton z lastno in ženino podobo sklesal za svoj dom, a ga je potem prodal Pacčevim, po tretji pa je porton z lastnim in ženinim portretom izdelal po naročilu Pacčevih.⁴⁷

Izjemni porton skednja Pacčevih z glavama žene in moža, ki ga je iz istrskega belega apnenca sklesal domači kamnosek Anton Slavec - Belon

⁴⁶ RAVNIK, terenski zapiski, 12. 11. 1987. – V literaturi se pomotoma navaja, da je bil ta porton izdelan leta 1827. Primerjaj BENČIČ-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina, str. 127; Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija, str. 26.

⁴⁷ Povedala Franc Božič pri Pacčevih, Črnotiče 42, in Grozdana Ivančič od Pacčevih, Dekani 85A.

V stavbnem nizu na gornji strani ulice je **hiša Tončtovih**, Črnotiče 43, ki ima v ulični fasadi mlajši porton s trikotno zaključeno preklado iz sivega enotnega apnenca, obdelanega z zobatim kladivom. Sredi preklade je zrcalna oblika Jezusovega monograma SHI, pod njim pa si sledijo hišna številka 14, ime gospodarja ANTON GOBINA in letnica 1906.⁴⁸ Vse črke in številke so sklesane v izravnanim reliefu. Po vaškem izročilu je bil ta porton pripeljan iz Bazovice.⁴⁹

Gornji del portona Tončtovih s hišno številko, imenom gospodarja in letnico 1906

Tončtovih se drži hiša Črnotiče 44, kjer se je nekoč reklo **pri Børjentovih** ali **pri Børjentovki**. Na ulico gleda z veliko starinsko *kolonjo* s svetlimi merami 260 cm x 241 cm, ki ima bazi in pokončnika iz krajevnega sivega apnenca, polkrožni lok pa iz rdeče sige; vsi deli so fino špičeni. Prvotno je bil pod *kolonjo* prehod na dvorišče na hrbtni strani hiše, z novejšo dozidavo pa je pod njo nastala nekakšna veranda. O starosti tega portona pričata poleg ločne oblike in uporabe sige tudi kamniti ušesi na notranji strani portala za nekdanja vrata na tečaj.⁵⁰

⁴⁸ Anton Gobina se je rodil leta 1880 v družini Antona in Ivane Gobina, se leta 1913 poročil z Marijo Božič in padel »v avstrijski vojski« v letih 1914–1918.

⁴⁹ RAVNIK, terenski zapiski, 28. 1. 1987.

⁵⁰ Pri tako imenovanih *vratih na tečaj* je vratno krilo na vrtljivem stožeru, ki je spodaj vstavljen v kamnito vdolbino, zgoraj pa v kamnito ali leseno uho. Na Primorskem rečejo takim vratom tudi *vrata na vrzok*, *vrata na kouc*, *vrata na pajsar*, *vrata na podrsk* in *vrata na škrip* ali *na škripc*, v Beneški Sloveniji pa *vrata na perutnice*.

*Porton pri Tončtovih
in kolonja pri
Borjantovih leta
1982, ko so bile
vaške ulice in korte
še zasenčene z
latniki. Foto Ester
Usaj, Švedska*

*Izjemna starinska
kolonja s polkrožnim
lokom iz rdeče
sige in kamnitima
tečajema za nekdanja
dvokrilna vrata pri
Borjantovih*

Stavbni niz na gornji strani ulice se končuje z obzidano **domačijo Manzinovih**, Črnotiče 45,⁵¹ ki z zatrečno fasado in dvoriščnim portonom gleda Na plac in se torej nahaja na najbolj reprezentativnem mestu v vasi.

Ta izjemni porton se ponaša s kiparsko oblikovanim okrasjem. Sredi trikotno zaključene preklade je izbočen trikotno zaključen okvir, v katerem je reliefni IHS z zrcalno črko S, obdan z naivnima doprsnima portretoma gospodarja in gospodinje, ki imata glavi hruškaste oblike, ženska podoba pa ima tudi dokaj izrazito oprsje. V rahlo poglobljenih poljih si v presledkih sledijo deli vklesanega napisa z deljeno letnico, ki se v urejeni obliki glasijo: Anton Furlan. 1887.⁵² Med posameznimi deli napisa sta reliefni štirilistni rozeti, na oblo-žlebasto profiliranih konzolnih kapitelih sta osemlistni rozeti s prašniki, ki očitno posnemata rozete s cerkvenega obzidnega portona iz 17. stoletja, ki stoji nasproti Manzinovih, na pokončnikih pa

Izjemni porton Manzinovih, ki gleda na vaški plac

⁵¹ Navedena hišna imena Črnotičani izgovarjajo takole: *Gurnji Mənzinovi, Kuvačevi, Huččjevi, U šuli, Jərkovi, Lojzetavi, Žjepceni, Uərščeni, Fješnerjevi, Drbjetovi, Kralovi, Brniččjevi, Təninovi, Smučovi, Tončtavi, Bərjentovi in Mənzinovi*. Stara oblika hišnega imena *Manzinovi* je bila *Matuzinovi*.

⁵² Anton Furlan se je rodil leta 1830 pri Manzinovih v družini Blaža Furlana in Antonije z dekliškim priimkom Škorja - Žep'tove iz Črnotič, se leta 1862 poročil z Marijo Koren - Pavlovo iz Podgorja in umrl leta 1901. ŠAK, družinska knjiga Podgorje I.

sta še velika svečnika.⁵³ Porton je izdelan iz finega belega apnenca z maloštevilnimi sivimi školjkami in obdelan s krempačem. Njegove svetle mere so: 266 cm x 248 cm, mere pokončnika z bazo in konzolnim kapitelom: 210 cm x 21,5 cm x 27 cm, mere trikotno zaključene preklade pa: 22,5 / 43 cm x 291 cm x 25,5 cm.

Po pripovedovanju pokojnega gospodarja Ivana Furlana je njegov *nono* Anton porton, na katerem sta upodobljena hišna gospodinja in gospodar, naročil pri Andreju Slavcu iz vasi. O njem je vedel povedati, da je bil zidar in klesar samouk, ki se je obrti naučil od »starih«, in da je imel je dva sina, ki sta delala skupaj z njim. *Bel kamen* za porton, ki je mehek in boljši za obdelovanje kot *bel kamen* iz kamnolomov v Bazovici in Lokvi na Krasu, pa je dobil iz Oprtlja v hrvaški Istri.⁵⁴

Reliefni IHS z doprsnima portretoma gospodarja in gospodinje

Na spodnji strani vaškega trga, pod cerkvijo, je prvotna **domačija Borjentovih**, Črnotiče 47, ki ima v tlorisu obliko črke L. Med obema kriloma domačije je uvozna lopa z nedatiranim portonom iz sivozelenega flišnega peščenjaka. Po izročilu so ta porton ter nekaj okenskih okvirjev in drugega kamenja za hišo pripeljali iz Brd iz okolice Klanca pri Kozini, kjer so bili kamnolomi takega kamna in tudi *kave za škrle*.⁵⁵ Pod lopo je vhod v gospodarsko krilo domačije s preprostim portalom

⁵³ O tem portonu glej tudi BENČIČ-MOHAR IDR., *Naravna in kulturna dediščina*, str. 128; *Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija*, str. 26, in ZVKDS, OE Piran: SEDEJ, Ivan, *Kmečka arhitektura v Slovenski Istri*, tipkopisni elaborat, ok. 1969–1970, str. 75 (dalje: SEDEJ, *Kmečka arhitektura v Slovenski Istri*). Sedej je porton pomotoma umestil v Črni Kal.

⁵⁴ RAVNIK, *terenski zapiski*, 12. 11. 1987.

⁵⁵ RAVNIK, *terenski zapiski*, 20. 8. 1984. – Ivan Škorja, pri Jerkovich, Črnotiče 21, pa je od starih ljudi slišal, da so *sive škrle za po tleh*, za *šaliž*, vozili od Milj.

iz sivega apnenca, ki ima na prekladi vklesan napis: A S 1868, pri čemer je črka S zrcalno obrnjena. Ker je bil pri hiši priimek Furlan, inicialki A. S. ne označujeta nekdanjega gospodarja, ampak sta najverjetneje podpis kamnoseka Antona Slavca - Bržana starejšega.

Preprosti porton B̄arjentovih iz slabše obstojnega sivozelenega flišnega peščenjaka

Preklada portala pri B̄arjentovih z inicialkama A. S. in letnico 1868

Domači zidarji in štancarji Slavci - Bržani

V matičnih in družinskih knjigah najdemo mojstre Bržanove⁵⁶ najprej na stari hišni številki Črnotiče 26, v naslednjih rodovih pa še na številkah 25, 34, 32 / 27 in 33 / 24 z enakim hišnim imenom.⁵⁷

Prvi kamnosek in zidar iz tega rodu, ki ga omenja vaško izročilo, je bil **Anton Slavec**, ki se je rodil 25. oktobra 1808 v družini Antona in Helene Slavec na takratni hišni številki Črnotiče 26. Poročil se je dvakrat: leta 1837 z Marijo Furlan - Šoševovo s hišne številke 29, po njeni smrti pa leta 1840 z Antonijo Gobina - Muhovo s številke 5. Umril je 8. junija 1877 na takratni hišni številki Črnotiče 34. Njegovo izpričano in podpisano delo je na domačiji Toninovih, Črnotiče 37, kot rečeno, pa mu pripisujem tudi portal z inicialkama A. S. pri Børjentovih.

V Antonovem drugem zakonu se je 8. marca 1845 rodil prvorojenec Jožef, dve leti kasneje pa še Andrej, a je že leta 1878 umrl. **Jožef Slavec**, ki je v matičnih knjigah sprva vpisan kot kmet, nato pa kot *caementarius*, zidar, se je po doseženi polnolet-

Rustikalni portal iz sivozelenega flišnega peščenjaka pri nekdanjem gospodarskem poslopju Lojzetovih

nosti leta 1870 doma poročil s sovaščanko Ano Škorja s številke 6. Dom sta si ustvarila na številki 34 in tam je 23. aprila 1904 tudi umrl za pljučnico. Žena mu je rodila dva sinova: prvorojenec Anton je prišel na svet 21. marca 1873, Andrej pa je ugledal luč sveta 3. maja 1876, dobra tri leta kasneje. Tako kot oče Jožef sta tudi onadva kmetovala in zidarila, predvsem Anton.

Anton Slavec z vzdevkom Belon, ki je v matičnih knjigah vpisan kot kmet, se je v začetku leta 1898 na hišni številki 34 poročil s sovaščanko Marijo Božič - Linševovo s številke 1. Umril je 10. aprila 1951 na domu, ki je imel takrat številko 27 in je potem

⁵⁶ Po tem imenu bi se dalo sklepati, da se je njihov prednik priselil v Črnotiče iz Brega oziroma Bržanije pod Kraškim robom.

⁵⁷ Pri biografskih podatkih navajam hišne številke iz časa, ko so živele in delovale osebe, o katerih je govor. Vir matičnih podatkov o Slavcih - Bržanih je ŠAK, rojstni knjigi Klanec 1784–1834 in 1834–1900, poročna knjiga Klanec 1784–1910; rojstni knjigi Podgorje 1849–1888 in 1889–1939, družinski knjigi Podgorje I in II.

dobil hišno ime pri Lojzetovih.⁵⁸ Z njim je zidaril tudi njegov sin Jožef mlajši, ki se je rodil leta 1905 in se leta 1930 s poroko s sovaščanko Karolino Furlan priženil k Cvelbrčnim na številko 40, zdaj Črnotiče 34.

Portreta žene in moža na profiliranih konzolnih kapitelih portona skednja Pacčevih, ki ju je sklesal kamnosek Anton Slavec - Belon

Andrej Slavec se je poročil istega leta kot brat Anton, pred oltar pa je popejljal devetnajstletno sovaščanko Ivano Furlan - Brničćevo s hišne številke 39 in se priženil na njen dom. Ta je kasneje dobil številko 32.⁵⁹ Umrl je 16. maja 1960 v piranskem domu za ostarele in bil pokopan v Piranu.⁶⁰

V vasi je bilo največ ustnega izročila slišati o Antonu Slavcu - Belonu in nekaj malega tudi o njegovem očetu Jožefu, pri čemer so pripovedovalci včasih zamešali njuni imeni.

Tako je Ivan Metlika - Dorbétov pravil, da sta bila v vasi zidarska *majstra* samouka Anton Slavec (pravilno: Jožef) in njegov sin Anton - Bržanova, ki da sta zidala v Črnotičah, Podgorju in Kastelcu. Oče se je za zidarja učil pri zidarskem mojstru Karmonu iz Hrpelj, ki je v Črnotičah podaljšal cerkev in sezidal zvonik, največ pa je zidal v domači vasi in v Podgorju. *Ta mladi*, ki so mu rekli Belon, pa da je zidal hišo Pacčevih in hišo Lazarjevih, ki stoji na samem pred vasjo.

Jože Slavec, Belonov vnuk in sin Jožeta Slavca mlajšega, rojen leta 1931,⁶¹ je o *nonotu* Antonu vedel povedati, da je sezidal skedenj in sklesal porton skednja pri Pacčevih,⁶² sezidal klet in *štalo* pri Kovačevih ter na novo pozidal desni oltar

⁵⁸ Magda Tomšič, Črnotiče 20, je povedala, da je bila hiša že pred njegovo smrtjo v lasti družine Lojzetovih s priimkom Kineže.

⁵⁹ O Andreju Slavcu, ki je dobil vzdevek Kvantar, ni znano, da bi kaj dosti zidaril. Da ima Bržanov rod zidarsko žilico v genih, pa priča dejstvo, da si je Andrejev sin Jože, rojen leta 1911, s pomočjo žene Emilije Furlan, po domače Mile Zazdecjone iz Črnotič 36, in sina Silva v letih 1952–1962 sezidal hišo na prostoru, kjer je prej stala hiša Zazdecjonihi. S selitvijo s številke 32 na številko 36 so tja prenesli tudi hišno ime Brničćevi. Sporočila Magda Tomšič, Črnotiče 20.

⁶⁰ Podatek Magde Tomšič, Črnotiče 20.

⁶¹ Jože Slavec, pri Cvelbrčnih, Črnotiče 34.

⁶² Pripomnil je še, da so nekdam tam godli in plesali ob *opasilih*.

v vaški cerkvi sv. Pavla.⁶³ Sin Jože pa mu je v kamnolomu pripravljajl kamenje za zidavo tako, da je miniral s smodnikom. To je delal v Škrjašču nad Kalom, dobrih sto metrov pred vasjo, nad zdaj zapuščeno Lazarjevo domačijo. O *nonotu* je Jože še pripomnil, da »je rad pil«, o *nonotovem* očetu Jožefu pa je slišal samo, da »je štancal in zidak«.

Pepo Pačen - Jožef Andrejašič, Črnotiče 11, se je spominjal, da je Anton Slavec - Belon zidal Kovačevo in Lazarjevo *štalo*. O njem je povedal tudi, da je zidal skupaj z zidarjem Japetom Linševim - Jakobom Božičem s takratne hišne številke Črnotiče 3. »Pila sta adon več ku ta drugi.« Marija Andrejašič - Čotova, ki je tudi poznala »Tonija Bržanovega«, se je spominjala, da je kot zidar »delal po vasi in vse naokrog«, Marčevim, od koder je bila doma, pa je sezidal *špargert*.

Druga veja Bržanov izvira iz Jerneja Slavca, ki je bil verjetno starejši brat leta 1808 rojenega Antona in je z ženo Antonijo, rojeno Andrejašič, živel na isti hišni številki 26. Jernejev rod je nadaljeval sin **Andrej Slavec**, ki se je rodil 22. avgusta 1828 in se leta 1854 na domu poročil z Marijo Škorja s hišne številke 34. Umril je kot vdovec 15. julija 1905 na številki 33, ki je po njem dobila hišno ime Bržan.⁶⁴ Njegovo ustno izpričano delo je izjemni porton Manzinovih.⁶⁵

Po razpoložljivih podatkih je bil začetnik še ene veje Bržanov kmet Matevž Slavec iz Črnotič 25, nato 32, poročen z Marijo Furlan iz Črnotič 36. Iz njunega zakona je izšel **Andrej Slavec**, ki se je rodil 2. avgusta 1857 ter se leta 1884 poročil z Ano Semec - Semčevo iz Črna Kala 48, danes številka 16, in se priženil na njen dom. Zato so mu rekli **Bržan Semčev**.⁶⁶ Tam je umrl okrog leta 1947/48, star več kot devetdeset let.⁶⁷ Tudi on se je ukvarjal s kamnoseštvom. Pripisuje se mu okroglolična kamnita glava, ki s svojim »arhaičnim« nasmehom sodi med klasične primerke ljudskega kiparstva.⁶⁸ Najprej je bila vzdignjena nad vhodom v *štalo* Semčevih, zdaj pa je na drugotnem mestu na novi hišici, ki pripada hišni številki Črni Kal 24.

Kamnita glava, ki jo je sklesal Andrej Slavec, na prvotnem mestu nad vhodom v štalo Semčevih v Črnem Kalu. Foto Daniela Milotti Bertoni, 1999, fototeka ZVKDS, Območna enota Piran

⁶³ Verjetno ga je pozidal leta 1925, ko je bila na novo sezidana razpadajoča južna kapela v cerkvi.

⁶⁴ ŠAK, rojstna knjiga Klanec 1784–1834; poročna knjiga Podgorje 1849–1920, mrliška knjiga Podgorje 1849–1906.

⁶⁵ Doslej se je napačno sklepalo, da je bil Andrej sin Antona Slavca (1808–1877). Primerjaj BENČIČ-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina, str. 128.

⁶⁶ ŠAK, družinska knjiga Podgorje I; Škofjski arhiv Trst, kopije poročne knjige Predloka 1835–1916.

⁶⁷ Povedal Srečko Barut, pri Urhovih, Črni Kal 35, rojen leta 1928.

⁶⁸ SEDEJ, *Kmečka arhitektura v Slovenski Istri*, str. 70. Glej tudi ZVKDS, OE Piran: RAVNIK, Mojca, *Črni Kal*, 12. 9. 1988; BENČIČ-MOHAR IDR., Naravna in kulturna dediščina, str. 125.

Samouki zidar in štancar Luka Škorja - Smučev

V matičnih knjigah zvemo, da se je Luka Škorja rodil 17. avgusta 1844 kot drugorojeni sin v družini kmeta Janeza (Ivana) Škorje in Ane z dekliškim priimkom Lazar na takratni hišni številki Smučevih, Črnotiče 50, in umrl samski na domu 4. novembra 1918. Za nadaljevanje rodu Smučevih je poskrbel njegov starejši brat Anton, ki se je rodil 14. januarja 1835 in se leta 1861 oženil s sovaščanko Ano Furlan - Manzinovo s hišne številke 58. Umrl je 17. junija 1900, tri leta zatem je šla za njim v grob še njegova vdova Ana. Nasledil ga je sin Andrej, rojen leta 1874, v njegovem zakonu s sovaščanko Ano Metlika - Dorbetovo pa se je leta 1912,⁶⁹ ko je Luka povečal in zaokrožil domačijo s postavitvijo drugega obzidnega portona v spodnjem delu, rodila hči Marija.⁷⁰ Prav ona je o njem vedela povedati največ.

»Luka je bil poštenjak. Imel je punco za se poročiti. Ko je prišla karta za vojsko, sta se zaročila: 'Ako padem, ti ostaneš zvesta, ako ti umreš, ti ostanem zvest.' Ona: 'Naj oslepim, če te ne bom čakala.' On je šel k vojakom,⁷¹ ona pa se je že čez eno leto poročila v Črni Kal. Ko je Luka prišel nazaj, je vprašal: 'Kako je z Marijo?' – 'Se je poročila,' so mu povedali. On pa ji je ostal zvest, se ni poročil. Ona je čez eno leto umrla, potem ko je oslepela, ker ni držala besede.«

Doma je Luka vse komandiral: oče je namreč vse dal njemu. Bil je zidar in štancar samouk. Na domačiji je sklesal vse portone z vrati in lepo kovanim okovjem vred ter podstavke lijaka. *Seštancar* je tudi *škrle* po tleh v kuhinji. Pri kamnoseškem delu je uporabljal špice in *bət*. Naredil je tudi suhi zid okrog njihove senožeti Srkávce.⁷²

Zidal je tudi v Klancu, Mačkoljah, Prebenegu in Ospu. »Trije deli Ospa so njegovi,« je pripomnila Marija.

Luka je znal delati vse: pomagal je pri porodih ter zdravil ljudi in živino. Marijin oče Andrej je bil zmeraj s stricem in mu tudi pomagal.⁷³

Nekaj spominov na štancarja Luko Škorjo, ki se je neizbrisno zapisal v vaško izročilo, so prispevali drugi vaščani. Ivan Metlika - Dorbetov je povedal, da je bil *ljedəh* in da je bil štancar samouk, ki »ni znal niti pisat, ma je bil za tiste cajte majstər«. Za domačijo »je naredil dva prtuaena, in kar se tiče hiše, je vse obdelal. Je znal zidat in obdelat kamen«. Pepo Pačen - Jožef Andrejašič, ki je Luko Smučevega označil kot *majstra za kresat prtuaene*, pa je opisal njegov delovni dan, ko je šel lomiti kamen zanje: »On je šou zjutru v Zagradišče, vzal eno boršco orodja in kej za spet, kej za jest in zvečer je pršu domov. Tam je ves dan kaviral kamen.«

⁶⁹ ŠAK, družinski knjigi Podgorje I in II.

⁷⁰ O očetu Andreju je zgovorna Marija, poročena Metlika, povedala, da je bil dvaindvajset let vaški župan in da ji »je pravil od tristo let nazaj«. O rodovini Smučevih pa se je izrazila, da »so trdnjaki – taka raca ko skala«.

⁷¹ Ob drugi priložnosti je Marija Metlika povedala, da je bil vpoklican k vojakom leta 1865 za vojskovanje v Bosni. Kot avstro-ogrski vojak se je udeležil tudi prve svetovne vojne in se vrnil iz Srbije leta 1918. RAVNIK, terenski zapiski, 12. in 17. 11. 1987, in ista, *Bratje, sestre, strniči, zermani*, str. 105.

⁷² Na licu levega vrzelnika je vklesana letnica 1862.

⁷³ RAVNIK, terenski zapiski, 12. 11. 1987 in 17. 11. 1987; PREMRL, Božidar, terenski zvezek 121, 25. 5. 2003, in terenski zvezek 132, 6. 3. 2004.

Vrzela v ogradi senožeti Srkavce, ki jo je napravil Luka Škorja; na levem vrzelniku je vklesal letnico 1862.

Tudi drugi vaščani so vedeli povedati, da je Luka Škorja velike kamne za svoje portone lomil v Zagradišču, natančneje na veliki parceli Børjentovih nedaleč od cerkve Marije Snežne na Gradišcah, »kjer je sama skala«. »Tam je na roke zvrtal luknje v kamen, vanje nalil vodo in zabil les, ki jo rad vpija. To je delal pred zimo, močna zimska zmrzal pa je potem tisto razgnala.«⁷⁴

O zadnjih dneh njegovega življenja in domnevnem vzroku smrti pa je pripovedovala Marija Andrejašič pri Čotovih, Črnotiče 12: »Ki je gøspud kropi pø hišøh – tabøt se je žjəgnølo pred bəžićmi –, ki je pøršu də Smučøveh, je Luka Smučov djəl: ‘Gøspud, də nebiste nøredi kəšøn zəpisnek, də be naši mlejši mægli zmerøn dajøt, ki farska bəsaga nej nøkuoli polna!’ Keder je djəlou mašo, jø pør maši uoznani in rjeku: ‘Tisti muož, ki mi je rjeku uəd zəpisneka, mi buom vre jest pøkazou.’ Stara Smučka je tu čula pør maši, in ku je pøršla dəmov, je juokøla in rekla: ‘Stric, zəkaj ste təkø rjeku, ki vəs buo gøspud panou!?’ In puole je hmalen umrou.«⁷⁵

⁷⁴ Pripovedovali so Jože Furlan, Črnotiče 47, Jože Andrejašič, Črnotiče 11, in Jože Slavec, pri Cvelbrènih, Črnotiče 34. Te njihove pripovedi o Luki Škorji dopolnjuje tudi Franka Sever v uvodnem poglavju te knjige na strani 8: »Təku so djəli, də so zə kamøn pøskrbeli vre prəd zimo, ku so u stjeno zvrtøli bužo, ki so jo napøvnøla z lasjenmi pəlcømi in zəlili z wuodo. Ku jø pozimi wuoda zmərzønla, je kamøn pøpesti in se røzklou.«

⁷⁵ KERŠEVAN, *Vəkuli riti u garžet*, str. 125, št. 211: Marija Andrejašič - Gobina, Čotova, Črnotiče, rojena 1939: Panønje. – Nekoliko drugače je o Lukovem sporu z župnikom pripovedoval Jože Andrejašič, Črnotiče 11, ki je slišal, da se je to zgodilo, ko sta prišla *far* in mežnar po bero k Smučevim in »je Luka glih kresou eno jerto«. Zabrutil jima je, da farška bisaga ni nikoli polna. »Pole je kmalu umrou – drugo leto ga ni bilo več.« Ivan Metlika, Črnotiče 29, pa je slišal, da je duhovnik Luki, ko se je ta kregal z njim, napovedal, da ne bo več dolgo živel. »In v osmih dneh je umrou.«

Cerkev sv. Pavla in njeni mojstri

Črnotiče premorejo kar dve podružnični cerkvi: že omenjeno cerkev sv. Pavla, ki stoji na pokopališču na začetku vasi, in cerkev Marije Snežne na Gradiščah jugovzhodno od vasi.

Prvotna cerkev sv. Pavla je bila posvečena skupaj z blagoslovom pokopališča 19. aprila 1581, obred pa je opravil tržaški škof Nicolò Coret.⁷⁶ V starejših pisnih virih se ta cerkev omenja še v letih 1690, 1694, 1782 in 1783, cerkev Marije Snežne pa v letih 1690, 1782 in 1783.⁷⁷

Pogled na cerkev sv. Pavla z zahodne strani. Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja, iz predvojne fototeke Etnografskega muzeja

⁷⁶ SCUSSA, Vincenzo, *Storia cronografica di Trieste dalla sua origine sino all'anno 1695 del canonico D. Vincenzo Scussa Triestino cogli annali dal 1645 al 1848 del procuratore civico cav. Pietro dott. Kandler*, Seconda edizione, Trieste 1885, str. 111; *Zgodovinski mozaik Primorske. S posebnim poudarkom gornjega Krasa*. Zbral in sestavil v letih 1956–1960 Albin Kjuder, tomajski župnik, ciklostirano 1972, str. 568; hrani Kosovelova knjižnica Sežana.

⁷⁷ HÖFLER, Janez, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorska: Oglejski patriarhat / Goriška nadškofija, Tržaška škofija*, Nova Gorica 2001, str. 204.

Pogled z vaškega trga na cerkev sv. Pavla. Spodaj obzidni porton, ki ga je sklesal mojster Anže Felicijan mlajši iz Rodika; posnet leta 2004, ko sta ga stražili črna in bela mačka.

Sprva so Črnotiče spadale neposredno pod župnijo sv. Urha v Dolini pri Trstu, od leta 1727, ko je bila znotraj te župnije ustanovljena kaplanija Klanec, pa so skupaj z Beko, Ocizlo, Petrinjami, Prešnico in Podgorjem spadale v klanško kaplanijo. Leta 1849 sta se vasi Podgorje in Črnotiče odcepili od Klanca in je bila ustanovljena nova samostojna kaplanija v Podgorju, leta 1904 pa sta se kaplaniji Podgorje in Klanec ločili od župnije v Dolini in postali samostojni župniji.⁷⁸ Od leta 1985 je bila župnija Podgorje v soupravi župnije Dekani, od ukinitve župnije Podgorje leta 2018 pa Črnotiče spadajo v župnijo Predloka.

K cerkvi sv. Pavla vodi skozi pokopališko obzidje pilastriški porton iz sivega školjčnega apnenca z manjšimi

⁷⁸ SOKLIČ, Jakob, Klanec v Istri, v: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1927*, Gorica 1927, str. 62 (dalje: SOKLIČ, Klanec v Istri).

oblimi školjkami, ki ga sestavljajo profilirani bazi, pokončnika ter jonska kapitela s profiliranima nastavkoma in visokima piramidama na vrhu. Na bazah in nastavkih kapitelov je geometrijsko okrasje, pokončnika sta okrašena s paroma velikih reliefnih pokončnih rozet v poglobljenih poljih, med volutami jonskih kapitelov pa je vklesana deljena letnica 1696. Stilne značilnosti, vrsta kamna in letnica kažejo na roko kamnoseškega in zidarskega mojstra Anžeta Felicijana mlajšega iz Rodika. Omeniti je treba še dvokrilna vrata iz kovanega železa, ki so datirana z letnico 1862 na železnem loku nad njimi.

Kamnoseški in zidarski mojster Anže Felicijan mlajši, sin in naslednik Anžeta Felicijana starejšega, se je rodil leta 1641 v Rodiku in tam umrl leta 1718. Njegova arhivsko izpričana dela od leta 1682 do 1705 so gradnja cerkve sv. Andreja, kamnoseška dela za cerkev sv. Martina in župnijsko cerkev sv. Urha, vse v Dolini pri Trstu, ter tlaki cerkva v Kačičah in Rodiku. Pripisujem mu tudi prezidave cerkva s kamnoseškimi deli vred v Krogljah, Podgorju, Zazidu, Podpeči, Črnem Kalu in Predloki, obzidne portone pri cerkvah na Barki in na Zvročku pod Bezovico ter nekaj kropilnikov iz obdobja od leta 1682 do 1710.⁷⁹

Cerkev je pravilno usmerjena od vzhoda proti zahodu. V tlorisu si sledita tristransko zaključen prezbiterij ter precej večja in nekoliko višja pravokotna ladja s stranskima kapelama. Na severni strani je prezbiteriju in kapeli prizidana zakristija, ob severozahodnem vogalu ladje pa zvonik. Vse strehe so krite s korci.

Prezbiterij je zidan iz pravilnih skladov grobo špičenih klesancev, ki so v vogalih robljeni z dletom.⁸⁰ Na hrbtni strani je vzidana manjša plošča z merami 33,2 cm x 39 cm, na kateri sta sklesana rahlo izbočena letnica 1641 z umetelno oblikovanimi števki in IHS.⁸¹ Znotraj ima prezbiterij enopolni zvezdasto-rombasti rebrasti obok z rebri klinastega profila, ki rasejo iz sten brez konzol, ter s preprostimi sklepniki okrogle in ščitaste oblike. Proti ladji se prezbiterij, ki je za stopnico višje, odpira s polkrožno sklenjenim slavalokom,⁸² ki ima originalna klesana pokončnika iz sivega apnenca in profilirana kapitela iz rdeče sige v poznogotski tradiciji,⁸³

⁷⁹ Več o njem glej v PREMRL, Božidar, *Po poteh mojstrov Felicijanov iz Rodika na razkrižju treh svetov: Brkinov, Krasa in Istre*, Sežana 2005 (dalje: PREMRL, *Po poteh mojstrov Felicijanov*); isti, geslo Felicijan Anže ml., v: *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon Slovenije. Od A do L*, Ljubljana 2008, str. 241 (dalje: *Osebnosti. Od A do L*).

⁸⁰ Na območju Malega Krasa je iz klesanega kamna sezidan samo še prezbiterij cerkve sv. Jedrti in sv. Jakoba v Prešnici, ki pa je bil kasneje v celoti ometan. Na njegovi hrbtni strani je vzidana zelo poškodovana in zdaj zakrita napisna plošča, na kateri se ni več dalo prebrati letnice. Po takšni zidavi in krajevni bližini verjetno sodi v isti čas kot prezbiterij Sv. Pavla v Črnotičah.

⁸¹ Ta letnica je menda najzgodnejša letnica na cerkvah v celotni dolinski župniji po dokončanju župnijske cerkve sv. Urha v Dolini leta 1633. Primerjaj PAHOR, Daša, *Tradicija gotike v arhitekturi 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, doktorska disertacija, knjiga 1, Ljubljana 2006, str. 206 (dalje: PAHOR, *Tradicija gotike v arhitekturi 16. in 17. stoletja*).

⁸² PAHOR, *Tradicija gotike v arhitekturi 16. in 17. stoletja*, knjiga 2, str. 67.

⁸³ Podobna kapitela v poznogotskem stilu ima tudi nekoliko mlajši slavalok cerkve v brkinskih Kozjanah, datiran z letnico 1643.

originalni klesani lok pa je bil nadomeščen s kasnejšim zidanim polkrožnim lokom. O tem, katera delavnica je sezidala prezbiterij, lahko samo ugibamo.

Prezbiterij iz pravilnih skladov grobo špičenih klesancev in vogelnikov, robljenih z dletom

V tistem času sta v širši okolici delovala zidarska in kamnoseška mojstra Vincenc Rojina iz Brezovice v Brkinih in Gašper Perhavec iz Dolnjih Ležeč. Z drugim sta sodelovala brata Andrej in Ivan Cerkvnik iz Gradišča pri Divači, ki sta bila kamnoseka. O vseh štirih imamo na voljo zelo skope biografske podatke. **Gašper Perhavec** se je verjetno rodil v prvem desetletju 17. stoletja in umrl pred letom 1678, ko je zidavo ladje cerkve sv. Elije v Mihelah (Dragi) prevzel njegov sin Simon, rojen leta 1629. Gašperjevi arhivsko izpričani deli sta cerkev sv. Janeza Krstnika v Boljuncu (1645–1648) in cerkev sv. Martina na Brcah nad Dolino pri Trstu (1648–1653), pri katerih sta sodelovala brata Cerkvnik. Vsem trem pripisujem tudi dela pri prenovi cerkve sv. Helene na Gradišču pri Divači v letu 1753. O **Vincencu Rojini**, ki se je okrog leta 1636 priselil v Brezovico, ne vemo ne kraja ne datuma rojstva. Domneva se, da se je rodil okrog leta 1600, znan pa je vsaj datum njegove smrti: umrl je v Brezovici 7. novembra 1649. Njegova dokumentirana dela so prezbiterij in zvončnica cerkve sv. Štefana v Orehku v Brkinih (1637–1641) ter zidanje cerkve Najdenja Svetega križa v Kastelcu (1647–1649).

Za sklepanje o tem, ali je morda bil avtor prezbiterija cerkve sv. Pavla eden izmed teh dveh mojstrov, je v omenjenih cerkvenih stavbah pre malo primerljivih stavbnih členov. Glede na bližino Brezovice in obočna rebra klinastega profila v cerkvenih stavbah, ki jih je zidal Vincenc Rojina, pa je verjetnejši kandidat on.⁸⁴

Napisna plošča z monogramom IHS in umetelno oblikovano letnico 1641

Zvonik, po domače *turm*, je oglejskega tipa, s pritličjem, visokim nadstropjem, zvoniščem, osmerostranim tamburjem in piramido, ki ima na vrhu klesan podstavek za železen križ.⁸⁵ Po višini je predeljen s tremi klesanimi zidci, po domače *križi*: najprej s preprostim, nato s profiliranim klesanim zidcem, nad zvoniščem pa je zaključen s konzolnim venčnim zidcem. Pravilni šivani vogali iz špičenega krajevnega apnenca segajo do tega venca.

Na prednji strani ima zvonik portal z izrazito profiliranimi pokončnikoma, ki sta spodaj okrašena z nekakšnima palmetama s svedrastima debelcema,⁸⁶ preklada pa ni originalna. Ta portal, ki je po stilnih značilnostih sodeč sočasen s prezbiterijem, je uokvirjal prvotni vhod v zahodnem cerkvenem pročelju, dokler ni bila cerkvena ladja v drugi polovici 19. stoletja podaljšana. V nadstropju zvonika sta na prednji strani ločno zaključena lina in kvadratna številčnica nekdanje stolpne ure,

Portal zvonika s pokončnikoma, okrašenima s palmetama, ki imata svedrasti debelci

⁸⁴ Primerjaj PREMRL, Božidar, Cerkev sv. Helene na Gradišču pri Divači, *Annales. Series historia et sociologia*, letnik 16, št. 2, 2006, str. 470–471 (dalje: PREMRL, Cerkev sv. Helene na Gradišču pri Divači), in isti, Stavbarska delavnica družine Rojina v Brezovici v Brkinih v 17. stoletju in na začetku 18. stoletja, v: *Barok na Goriškem – Il barocco nel Goriziano* (ur. Ferdinand Šerbelj), Nova Gorica 2006, str. 252–254 (dalje: PREMRL, Stavbarska delavnica družine Rojina).

⁸⁵ Zvonik je visok 24 metrov. Višino je z dronom zmeril Andrej Gobina, Črnotiče 54.

⁸⁶ Podobni palmeti s svedrastima stebroma sta samo še na pokončnikih portala cerkve Svete trojice v Rodiku, datiranega z letnico 1646, vendar ni mogoče reči, da je tamkajšnji portal delo istega mojstra.

sklesana iz istrskega finega belega apnenca. Enaka kamnita številčnica je vzdana tudi na nasprotni strani, ki gleda proti vasi. Iz istrskega belega apnenca so sklesane tudi ločne bifore na vseh straneh zvonišča. V zvoniku so vzdane masivne kamnite konzolne stopnice iz krajevnega svetlega apnenca,⁸⁷ ki vodijo v desetih ramah od leve proti desni do zvonišča; vsega skupaj je šestindvajset stopnic in deset vmesnih podestov.

V zvonišču sta dva zvonova.⁸⁸ Na velikem so napis: REGINA SINE LABE ORIGINALI CONCEPTA, ORA PRO NOBIS! / ASPORTATA DAGLI AUSTRIACI IL 17 12 1916, RIFUSA NEL 1922. / FONDERIA LAPAGNA, TRIESTE.⁸⁹ V prevodu: *Kraljica, brez madeža izvirnega greha spočeta, prosi za nas! Avstrijci so ga vzeli 17. 12. 1916, ponovno je bil*

ulit (v letu) 1922. Livarna Lapagna, Trst. Na malem zvonu je letnica 1926 in napis: PREMIATA FONDERIA F(RANCES)CO LAPAGNA IN TRIESTE, v prevodu: Odlikovana livarna Francišek Lapagna v Trstu.

Pogled na cerkveno pročelje in zvonik

⁸⁷ Jože Furlan, Črnotiče 47, jih je opisal kot »stopnice, ki rasejo ven iz zida«.

⁸⁸ Ivan Metlika, Črnotiče 29, je pametil, da je njegov oče *kompanjou*, ko so pripeljali nove zvonove. O teh zvonovih je Jože Andrejašič, Črnotiče 11, povedal, da so med drugo svetovno vojno Italijani pri Sv. Pavlu vzeli dva zvonova, pri Mariji Snežni na Gradiščah prav tako dva, a so enega pustili pri Sv. Pavlu, kjer je zdaj »ta manjši«. Primerjaj tudi KERŠEVAN, *Vakuli riti u garžet*, str. 118, št. 197; Magda Tomšič - Furlan: Marija Snežna na Gradišci.

⁸⁹ Po prvi svetovni vojni je italijanska država ustanovila Društvo za pomoč cerkvam, porušnim v vojni (*Opera di Soccorso per le Chiese rovinare dalla Guerra*), ki je od leta 1920 dalje skrbelo, da bi s sredstvi iz vojne odškodnine prizadetim cerkvam povrnili zvonove, ki so jih med vojno odpeljali Avstrijci ali so bili uničeni zaradi vojne. Za te odškodninske zvonove je med drugim predpisala, da morajo imeti napis: ME FREGIT FUROR HOSTIS AT HOSTIS AB AERE REVIXI / ITALIAM CLARA VOCE DEUMQUE CANENS ali *Asportata dagli Austriaci il giorno ... / rifiuta col bottino della vittoria il giorno ...*; v prevodu: *Strl me sovraga je srd, a z njegovim denarjem spet vstal sem; glasno zdaj Italiji pojem in Bogu na čast, ali: Avstrijci so ga vzeli dne ..., ponovno je bil ulit iz plena zmage dne ...* V ta namen je vlada sklenila pogodbo z nekaterimi livarji, med njimi tudi z Romeom Lapagno na naslovu Piazza della Valle 3 v Trstu. Župnijski arhiv (dalje: ŽA) Osp, spisi, mapa o zvonovih, tiskana okrožnica župnikom z glavo: L'Opera di Soccorso per le Chiese rovinare dalla Guerra, 28 Gennaio 1920.

Iz razpoložljive literature je bilo mogoče zvedeti, da je **Francesco Lapagna** imel leta 1885 livarno medeninastih izdelkov na Via Madonna del mare 12 v Trstu, pet let kasneje pa ga v isti ulici najdemo na številki 14. Leta 1895 se je tam že predstavljal kot naslednik livarne zvonov pokojnega C. F. Müllerja pri Sv. Ivánu (*S. Giovanni in Guardiella*) v Trstu. Nasledil ga je sin **Romeo Lapagna**, o katerem piše v vodniku po Trstu za leto 1905, da ima delavnico in pisarno na Piazza della Valle 3 ter livarno pri Sv. Ivanu. Podjetje Lapagna si je dotlej prislužilo nagrade na razstavah v Trstu 1882 in v Gorici leta 1900. Od leta 1921 je imel Romeo Lapagna dva naslova, na Piazza della Valle in pri Sv. Ivanu 914, podjetje pa je preimenoval v Premiata Fonderia e Officina meccanica di Romeo Lapagna fu F.co (*Nagrajena livarna in mehanična delavnica Romea Lapagne, sina pok. Frančiška*). Leta 1927 je to ime spremenil v Romeo Lapagna fu Francesco – Trieste, Premiata Fonderia Industriale – Artistica e Campana (*Romeo Lapagna, sin pok. Frančiška, Trst, Nagrajena industrijska in umetniška livarna in zvonarna*). Livarna Lapagne, kot so ji rekli Svetoivančani, je stala v neposredni bližini cerkve sv. Ivana.⁹⁰

V cerkvenem zatrepnem pročelju, ki je v isti ravnini z zvonikom, je večji in masivnejši portal iz sivega apnenca, obdelanega s krempačem, ki ima podvojeno preklado, nad njo pa sims iz sivozelenega flišnega peščenjaka. Razprto vklesana letnica 1873 na prekladi datira dozidavo cerkve. Nad portalom je lunetno okno, še dve taki okni pa sta v južni fasadi cerkvene ladje.

V **notranjosti** je cerkev tlakovana s pravokotnimi ploščami sivega apnenca, ki so v prvotnem delu ladje z dvema ozkima podolžnima pasovoma razdeljene na tri polja. Na začetku je obnovljen pevski kor, po domače *gank*, podprt s parom toskanskih stebrov iz enakega apnenca. Stebra sta spodaj okrašena s paroma reliefnih pokončnih simetrično olistanih vejic, pogostnim okrasom stebrov v tistem času. Ob desnem stebru stoji kropilnik z nizkim kvadratnim podstavkom, trebušasto nogo in školjkasto skledo iz sivega školjčnega apnenca. Spodnji, prstanasti del noge je na gosto opleten z reliefnimi palmetami, po zglajenem obodu sklede pa teče pas okraskov, v katerem se izmenjujejo drobne črtno vrezane štirilistne rozete in liki, podobni stiliziranim krakom lilijastega križa. Vmes je vklesana letnica 1666, oblikovana z okrasno sidrasto tisočico s trikotno piko zgoraj in tremi odprtimi šestnicami, ki imajo krake zgoraj kavljasto zaključene. Prav oblika teh šestic zanesljivo priča, da je kropilnik sklesal rodiški kamnoseški in zidarski mojster Anže Felicijan starejši, ki se je leto dni prej podpisal na podobnem kropilniku v cerkvi sv. Jedrta in sv. Jakoba v bližnji Prešnici ter na portalu cerkve Marije Snežne pri Črnotičah. V ladji cerkve sv. Pavla mu zato lahko mirne duše pripišemo tudi izdelavo stebrov pevskega kora

⁹⁰ Primerjaj *Almanacco e guida schematica di Trieste per l'anno 1885*, Trieste 1885, str. 155; 1890, str. 164; 1895, str. 119; 1900, str. 97; *Guida popolare Triestina per l'anno 1905*, Trieste 1905, str. 103, 106, 190, 195; *Narodni dom pri Sv. Ivanu* (ur. Bogomila Kravos), Trst 2007, s. p., izsek zemljevida št. 14; splet: *Fonderia di F.co Lapagna in Trieste*, <https://www.freeforumzone.com/mobile/d/7957051/Fonderia-Lapagna-Trieste/discussione.aspx>.

in morda tudi plošče tlaka v njenem prvotnem delu, ki so bili verjetno izdelani vsaj približno sočasno s kropilnikom.

Pogled iz ladje proti prezbitერიju, ki se odpira v ladjo s polkrožno zaključenim slavalokom

Zidarski in kamnoseški mojster Anže Felicijan starejši se je rodil neznano kje pred letom 1620 in neznano kje umrl okrog leta 1680. Delavnico je imel v Rodiku, deloval pa je na stičnem območju Brkinov, Krasa in Istre. Podpisal se je na oknu cerkve v Hrastovljah (1663), na prezbitერიju cerkve v Mihelah (1663), na prezbitერიju in portalu cerkve Marije Snežne na Gradiščah pri Črnotičah (1663, 1665), na kropilniku cerkve v Prešnici (1665) in na portalu cerkve v Klanecu pri Kozini (1670). Arhivsko je dokumentirano, da je sodeloval pri zidavi cerkve v Hrpeljah (1661–1662), sezidal obzidje pokopališča in izdelal obzidna portona pri cerkvi sv. Urha v Dolini (1661), postavil prezbitერიj in zvončnico cerkve sv. Roka na Koromačniku pri Boljuncu (ok. 1663), sklesal dva izjemna obzidna portona (1666–1667) in postavil vhodno lopo (1677) pri cerkvi v Rodiku ter naredil portal in obzidje pokopališča pri cerkvi v Mihelah (1670). Po stilnih in oblikovnih značilnostih mu pripisujem še cerkve, dele cerkva ali kamnoseške stavbne člene v Prešnici (1668), Ocizli (1671), Petrinjah (1672) in Črnem Kalu (1680). V njegovih delih se prepletajo značilnosti pozne gotike, renesanse in zgodnjega baroka.⁹¹

⁹¹ Več o njem glej v PREMRL, Božidar, Kamnoseki Felicijani v luči arhivskih in epigrafskih virov, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, nova vrsta XL, 2004, str. 282–311; isti, *Po poteh mojstrov Felicijanov*, str. 5–23; isti, geslo Felicijan Anže, v: *Istarska enciklopedija*, Zagreb 2005, str. 222; isti, geslo Felicijan Anže, v: *Osebnosti. Od A do L*, str. 241.

Zvezdasto-rombasti obok z rebri klinastega profila in preprostimi sklepniki

Pevski kor podpirata stebra s toskanskima kapiteloma.

Levo kropilnik z letnico 1666 ob stebru pevskega kora, delo kamnoseškega mojstra Anžeta Felicijana starejšega iz Rodika. Desno podoben kropilnik z letnico 1665 in podpisom istega mojstra ter podoben steber pevskega kora v cerkvi sv. Jedrti in sv. Jakoba v Prešnici

Križna rozeta na zakristijskem portalu

V severni stranici **prezbiterija** je zakristijski portal, ki je sklesan iz temno sivega apnenca s hladnim modrikastim odtenkom. Portal ima bogato profilirani bazi in profilirane podboje z bisernim nizom, v katerem se izmenjujejo paličice s po tremi kroglicami – biseri. Pokončnika sta spodaj okrašena z zvrnjenima križnima rozetama, ki imata v sredi vrezan krožec, štiri žilnate liste, v njihovih pazduhah pa še ledvičaste okraske. Podobne rozete so na oknih v pročelju cerkve sv. Antona v Gabrčah pri Senožečah, ki jo je sezidal sodobnik Anžeta Felicijana starejšega Anže Rojina iz Brezovice in se na njeni zvončnici leta 1664 podpisal s kraticami M A R, ki jih razberemo

kot »mojster Anže Rojina«. Ta portal bi utegnil biti njegov izdelek in ne delo Anžeta Felicijana, ki je sicer imel soroden stil, a je za svoja kamnoseška dela praviloma uporabljal siv školjčni apnenec toplejšega odtenka, ki ga je lomil pod Rodikom.

Zidarski in kamnoseški mojster Anže Rojina, ki se je rodil neznano kje okrog leta 1630 in umrl leta 1687 v Brezovici v Brkinih, je bil naslednik zidarskega mojstra Vincenca Rojine v Brezovici. Deloval je v Brkinih, v zaledju Trsta, na Krasu in celo v gornji Vipavski dolini. Dokumentirana so številna njegova cerkvena dela od leta 1659 do 1687, nekaj pa jih je podpisal s kraticami M. A. R.; še precej sem mu jih pripisal po stilnih značilnostih dokumentiranih del.⁹²

V cerkvi so trije kamniti oziroma marmorni **oltarji**: vsi pripadajo tipu stebrih oltarjev, izdelani pa so iz istrskega enotnega belega apnenca in raznobarnih marmorjev. Na glavnem oltarju v prezbitერიju je v niši oltarnega nastavka, obdani

Glavni oltar s kipom cerkvenega zavetnika sv. Pavla, ob njem obhodna portala

⁹² Več o njem glej v PREMRL, Stavbarska delavnica družine Rojina, str. 251–270; isti, geslo Rojina Anže, v: *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon. Od M do Ž*, Ljubljana 2008, str. 968, in isti, *Nesmrtni kamen in njegovi mojstri v gornji Vipavski dolini in okolici*, Ljubljana 2022, str. 47–50 (dalje: PREMRL, *Nesmrtni kamen in njegovi mojstri*).

s paroma kompozitnih stebrov, pobarvan kip sv. Pavla, na levi strani je manjši kip sv. Petra, svetnik z nožem na desni strani pa je najbrž sv. Jernej. Po stilu bi oltarno menzo pripisali neznani goriški kamnoseški delavnici iz prve polovice 18. stoletja, šilastoločna niša nastavka pa bi utegnila biti del starejšega oltarja. Ob oltarju sta še marmorirana lesena obhodna portala.

Levo stranski oltar z marmornim reliefom Marije Brezmadežne v severni kapeli. Desno stranski oltar z marmorno upodobitvijo Poklona Svetih treh kraljev v južni kapeli

V severni kapeli je stranski oltar z reliefom Marije Brezmadežne iz kararskega marmorja, ki jo ob straneh spremljata majhna kipa sv. Marjete in sv. Agate. V južni kapeli je njegov par z reliefno podobo Poklona Svetih treh kraljev iz enakega marmorja, ob straneh pa stojita majhna kipa sv. Jerneja in sv. Katarine Aleksandrijske. Oba oltarja sta iz tretje četrtine 18. stoletja (okrog let 1770–1785) in najverjetneje delo neznanne goriške delavnice.⁹³ Kipi na oltarjih so verjetno iz enotnega belega apnenca, prevlečenega s tenko plastjo štuka.

V kotu ob levi slavoločni steni je še lesena prižnica s strešico.

⁹³ Za datacije oltarjev se zahvaljujem umetnostnim zgodovinarjem Damirju Tuliću in Mariju Pintariću z Reke ter Mateju Klemenčiču iz Ljubljane.

Dozidava cerkve sv. Pavla in postavitve zvonika v drugi polovici 19. stoletja

»V drugi polovici 19. stoletja so prebivalci Črnotič sklenili povečati svojo cerkev,« piše v svojem tipkopijsnem delu z naslovom *Nekoč in danes na Malem Krasu* domoznanec Danilo Pečar, ki je še imel priložnost videti, kopirati in objaviti precej arhivskega gradiva o tej gradnji, preden se je izgubilo. To poglavje temelji prav na njegovem delu.⁹⁴

Priprave za dozidavo cerkve in gradnjo zvonika v Črnotičah so se začele, ko je kaplanijo Podgorje vodil kaplan Jožef Fink, gradnja pa je potekala pod kaplanom Janezom Švetom.⁹⁵

Prvi načrt za podaljšanje in zvišanje črnotiške cerkve ter postavitve zvonika je napravil 16. februarja 1870 zidarski mojster Anton Rusjan iz Boljunca ter mu priložil specifikacijo del in materiala s predračunom v italijanskem jeziku, na kateri se podpisal kot »Antonio Russian Maestro muratore«.⁹⁶

V njej je navedel naslednje količine potrebnega gradbenega materiala: 37 kubičnih klafter apnenca (*pietra bianca*), 200 kvintalov živega apna, 50 vozov cestnega peska, 700 korcev, 500 planet (*tavele*), razne vrste gradbenega lesa za ostrešje, pevski kor in vrata, železo za vezi zvonika in razne vrste žebeljev. Od kamnoseških del je upošteval samo nov portal iz kraškega apnenca (*pietra bianca del Carso*) in dve lunetni okni iz enakega kamna za cerkveno ladjo. Skupni stroški materiala, prevozov, zidarskih, kamnoseških, kovaških in mizarskih del so po predračunu znašali okroglo 1.509 goldinarjev.

Drugi načrt s predračunom za dozidavo cerkve v nemškem jeziku je 8. junija 1871 izdelal c.-kr. gradbeni asistent Simon Uggowitz. Po njegovem izračunu bi gradnja stala skupno 1.607,68 goldinarja, približno 100 goldinarjev več od vsote Rusjanovega predračuna.⁹⁷

⁹⁴ PEČAR, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, str. 51. – Žal so nekatere kopije listin in načrtov za povečanje cerkve v tem separatu tako slabe, da ni mogoče prebrati vsega, kar piše na njih.

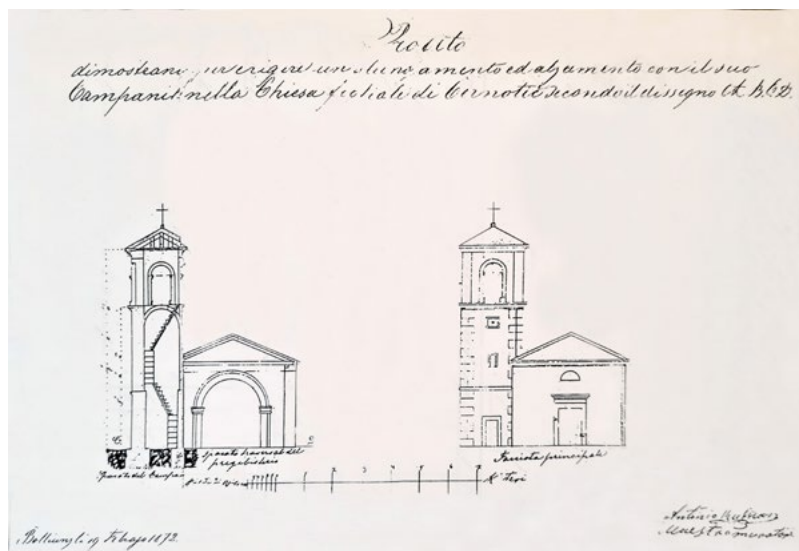
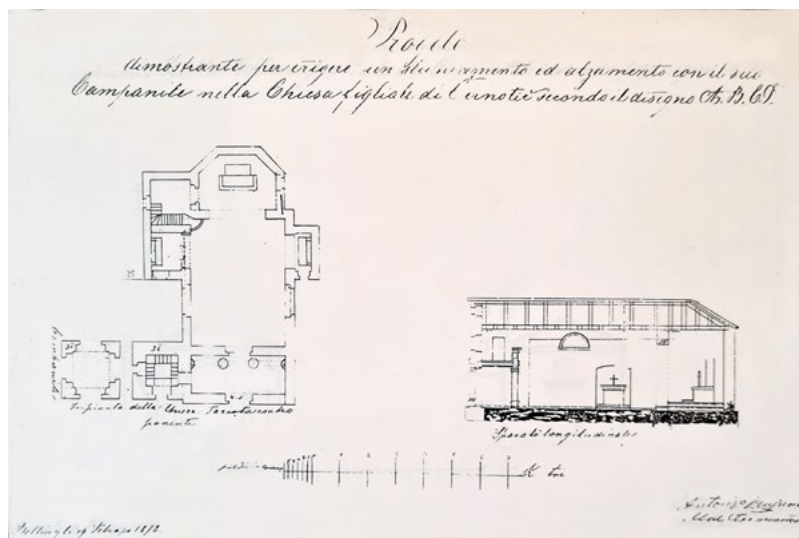
⁹⁵ Kaplan Jožef Fink (1821–1878) je služboval v Podgorju v letih 1862–1871, Janez Švet (1827–1886) pa v letih 1871–1878.

⁹⁶ Ta zidarski mojster je bil uradno Anton Jakob Rusjan, sin zidarja Antona Rusjana in Ivane z dekliškim priimkom Čebrov, ki se je rodil neznano kje 3. januarja 1834 ter živel in delal v Boljuncu. Leta 1858 se je v Brezovici poročil z Lucijo Sosič - Kajnovo iz Hrpelj, umrl pa je 11. julija 1881 v Boljuncu. ŠAK, poročna knjiga Brezovica 1784–1875; ŽA Dolina, družinska knjiga Boljunec 1799–1896.

Od njegovih načrtov so znani še tisti za novo cerkev na Socerbu iz leta 1867, za prezidavo župnišča v Dolini iz leta 1872, za zvonik in prenovo cerkve Svete trojice v Krogljah iz leta 1874, na katerem se je podpisal kot »Antonio Russian Capo maestro Perito giurato da I. R. Giudizio«, ter za nadzidavo zakristije in povečanje pevskega kora cerkve sv. Urha v Dolini iz let 1877 in 1879, ki so shranjeni v župnijskem arhivu v Dolini pri Trstu. Dva njegova načrta za stanovanjski hiši v Boljuncu iz let 1847 in 1848 hrani državni arhiv v Trstu (Uffici Distrettuali di Capodistria, b6 c0810 in b7 c0207). Podatek iz e-pisma Davideja Štokovca, Krmenka 207A, Dolina pri Trstu, Italija.

⁹⁷ Kopije Uggowitzrjevega predračuna v Pečarjevem delu so popolnoma nečitljive.

19. februarja 1872 je Anton Rusjan pripravil nov načrt na dveh listih, ki vsebuje tloris cerkve in zvonika, podolžni prerez cerkve, prečni prerez cerkve in zvonika ter naris njunih pročelij. Iz tlorisa je videti, da se cerkvena ladja – tako kot v Uggowitzerjevem načrtu – podaljša za dolžino novega pevskega kora in da ima prizidani zvonik v pritličju skupno steno s cerkveno ladjo. Načrt spremlja še predračun stroškov dodatnega materiala in delovne sile za dela pri gradnji cerkve v Črnotičah v znesku okroglo 674 goldinarjev, ki se nanašajo predvsem na gradnjo zvonika.

Načrt zidarskega mojstra Antona Rusjana za podaljšanje cerkve in postavitev zvonika, datiran 19. februarja 1872

Popis dodatnega materiala in del obsega še 3 kubične klastre gradbenega apnenca, 25 kvintalov živega apna, 10 vozov cestnega peska,⁹⁸ 500 korcev, različne tramove in deske za ostrešje. Največji delež pa imajo v njem kamnoseška dela: štiri line zvonišča iz kraškega apnenca po 18 goldinarjev vsaka, 168 klesanih vogelnikov za štiri šivane vogale po 50 soldov, 45 stopnic iz apnenca po 1 goldinar, 10 tekočih klaster venčnega zidca z izbočenim oblim profilom (*ovolo*) in konzolami (*modioni*) po 10 goldinarjev za klastro ter 10 tekočih klaster venčnega zidca z vbočenim žlebastim profilom (*gola rovescia*) iz apnenca po 6 goldinarjev za klastro. Njihova skupna vrednost je znašala 311 goldinarjev, se pravi skoraj polovico celotnega predračuna. V njem nista upoštevani kamniti številčnici stolpne ure, ki sta sicer v načrtu predvideni, prav tako ni izdatka za portal zvonika, ker so zanj nameravali uporabiti stari cerkveni portal.

12. junija 1872 je bila v župnišču v Dolini končno sklenjena pogodba o dozidavi cerkve med oskrbništvom podružnične cerkve sv. Pavla v Črnotičah in »zidarskim umetnikom«⁹⁹ Janezom Dobrilo iz Hrpelj, ki se v zvestem prepisu glasi:

Pogodba

storjena in sklenjena med oskrbništvam podružne Cerkve s. Pavla iz Cernutič zastopana od prečastitiga Gosp. Župnika in Dekana J. Jana iz Doline in starešina Andrejam Furlana-m od Janeza in Andrejam Furlana-m r. Križmana oba iz Cernutič in Zastopnikam srenje Cernutič, Nadžupanam Janezam Lauriham iz Doline, Županijskim svétnikom Luka Metlikam, podžupanam Jožefam Furlanam in njegovih tovarišev Janez Furlan r. Mateuža in Janez r. Antona Furlanam iz Cernutič in med umetnikom zidarskim Janezam Dobrila od Jožefa iz Hrpelj okraj Novigrad šte. 20, kakor sledi:¹⁰⁰

1.° Janez Dobrila se zaveza dovršiti i dokončati delo Crkve v Cernutičah po načrtu in računu 19/2 1872. za zmenjeni znesek od 2000 f z opombo de delo bo začel mesca Luja t. l.

2.° Janez Dobrila da za poroštvo da bo zdelal in tudi ne odstopil od Pogodbe njegovuo njivo in snožet z drvami Jandav ležečo v Hrpeljah od urednosti 1000 f.¹⁰¹

3.° Pri začetku dela dobi 300 f na roke in aro 200 f od Crkve in 100 f od srenje.

4.° Janez Dobrila bo sagrad(?)¹⁰² podrl sam crkve in nekoristen les ostane njegova last.

⁹⁸ V preteklosti, ko so bile ceste makadamske in so jih vzdrževali z občasnim posipanjem z gruščem, so vozovi s trdimi kolesi mleli grušč v pesek, ki ga je ob nalivih naplavilo v namenske občestne kotanje ali jaške za zbiranje peska, uporabnega za zidavo.

⁹⁹ Beseda *umetnik* se je v starejši slovenščini v nevtralni rabi lahko uporabljala tudi kot oznaka za človeka, ki je bil več v svoji dejavnosti, skratka mojster, kasneje pa se je začela specializirati za označevanje mojstrov v umetniških dejavnostih. Povzeto po pisni razlagi etimologinje Metke Furlan iz Ljubljane.

¹⁰⁰ Novigrad je staro ime današnje vasi Podgrad, v kateri je bil sedež novograjskega okraja.

¹⁰¹ Jandou je velika dolina pri Hrpeljah, ki je še zmerom last Karamonovih. Povedal Vladimir Grželj - Ladko Kusov, Pod Hribom 3, Hrpelje.

¹⁰² Ker je pogodba težko berljiva, je v prepisu ostalo nekaj nejasnih besed.

- 5.° Kar bo zdraviga in dobriga lesa se bo porabil z zastopnostjo srenje v delo.
 6.° Kamnje in drugo potrebno za dovršenje tega dela bo moglo biti zdravo in dobro, ako bo kaj napačniga in ne za delo, mora biti odvrženo.
 7.° Kdar Crkva pokrita bo, crkev bode plačala še 300 f, da bo polovico od 500 f znesla in srenja bo dala v tej priložnosti še 200 f na takšno vizo de Dobrila bo imel kadar Crkev pokrita bo imel 800 f v rokah.
 8.° Delo Crkve brez stolpa bo dovršeno do vsih Svetih t. l. in kdar bo dokončano bo delo tudi pregledano ali kolaudirano.
 9.° Po dokončanim Delu crkve bo doplačala 400 f in ostanek od 100 f ostane v rokah crkve koker zagotovirat dela in scer 50 f za eno leto, in družih 50 za dve leti.
 10.° Zastopništvo podpisano srenje Cernutiške bo plačalo dabo po dokončanemu delu ostanek 600 f in ostanek od 100 f kokr(?) crkev.
 11.° Crkva stoji dobra za se(?) in srenja za čes
 Dolina 12/6 1872.

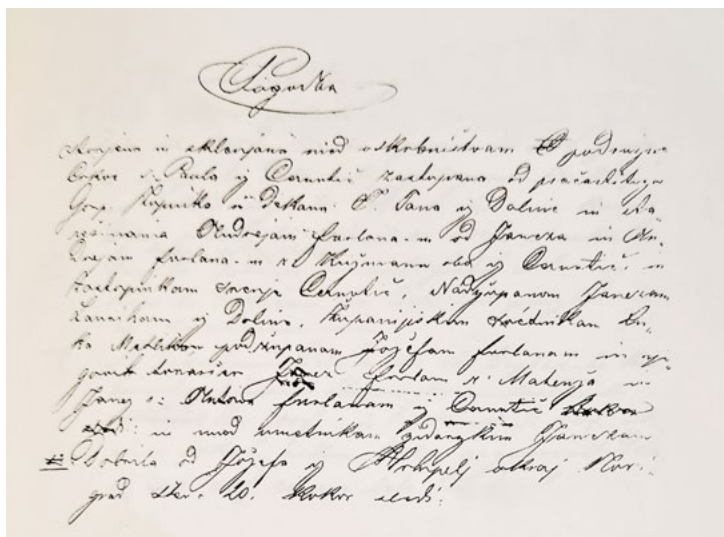
. J. Jan, župnik¹⁰³
 +Janez Dobrila zidar
 Andreja Furlan staresina
 + Andreja Furlan d
 + Luka Metlika svétnik
 + od Jožefa Furlan podžupan
 + od Janeza Furlan srenj(?)
 + od Janeza Furlan d^o
 po meni
 (nečitljiv podpis)

Pogodbeni strani sta se torej v juniju 1872 dogovorili, da se bo zidarski mojster Janez Dobrila lotil dozidave cerkve v skladu z zadnjim načrtom in dodatnim predračunom ter jo dokončal do praznika vseh svetnikov istega leta, za kar bo prejel 2.000 goldinarjev. Kot poroštvo je zastavil svojo zemljiško parcelo, ocenjeno na 1.000 goldinarjev. Cerkvno oskrbnništvo s soudeležbo vaše srenje pa mu je v ta namen dalo skupno 600 goldinarjev predplačila in se zavezalo, da bo za zidavo pripravilo dobro, zdravo kamenje. Pogodba je določala tudi dinamiko plačil po opravljenih posameznih fazah gradnje, ki bi sledila, ko bo cerkev pokrita ter ko bo delo dokončano in kolavdirano. Oskrbništvo si je izgovorilo še pravico, da bo za vsak primer kot jamstvo začasno zadržalo 100 goldinarjev, in sicer polovico za eno leto in drugo polovico za dve leti.

V pogodbi ni izrecno omenjena zidava zvonika, zato ni jasno, ali je bil v dogovorjeni ceni zajet tudi ta. Ker nimamo na voljo popolne dokumentacije v zvezi z dozidavo cerkve in zvonika in ker je bil sezidan višji in zahtevnejši zvonik od načrtovanega,

¹⁰³ Jurij Jan se je rodil 11. aprila 1821 v Mekinjah na Gorenjskem, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1847. Od leta 1864 je bil župnik, od leta 1869 do smrti leta 1900 pa tudi dekan v Dolini pri Trstu. KOSMAČ, Angel, geslo Jan Jurij, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, 7. snopič, Gorica 1981, str. 567.

ni mogoče reči, koliko je dejansko stala njegova zidava. Zanesljivo pa jo je izvedel mojster Janez Dobrila. Če ne prej, je zvonik sezidal vsaj do 23. decembra 1876, ko je zidarski mojster Anton Rusjan opravil kolavdacijo zidarskih in mizarskih del. Pri tem je ugotovil, da niso bila vsa narejena po pravilih stroke ter skladno z določbami predračuna in pogodbe, zato je naročil, da mora mojster za popolno izvršitev pogodb opraviti še določena dela v vrednosti okroglo 108 goldinarjev.¹⁰⁴

Prve vrstice pogodbe za povečanje cerkve med oskrbništvom cerkve sv. Pavla in zidarskim mojstrom Janezom Dobrilo, datirane 12. junija 1872

Če primerjamo izvedbo zidave z Rusjanovim načrtom, vidimo, da se pročelje cerkve, ki je bila podaljšana za dobre štiri metre, popolnoma ujema z njim, zvonik pa je bil močno spremenjen. Načrtovani enonadstropni zvonik je bil razmeroma nizek in zaključen s štirikapno korčno streho nad zvoniščem z enojnimi ločnimi linami, šivani vogali so bili predvideni samo do zvonišča. Dejansko zgrajeni zvonik ima višje nadstropje, zvonišče z dvojnimi ločnimi linami ter nad njim osmerostrani tambur s piramido, kar je dosti imenitnejše od štirikapne strehe, šivani vogali pa segajo do vrha zvonišča.

S popravili, ki jih je narekoval Rusjanov kolavdacijski zapisnik, je mojster Dobrila najbrž kar precej odlašal, saj je po pripovedovanju Jožefa Furlana - Toninovega iz *turma* prvič zazvonilo šele leta 1887, ko je bil popolnoma dokončan.¹⁰⁵ Iz drobcev *komunskega* arhiva, shranjenih pri že omenjenem Janezu Metliki - Dorbetovem,¹⁰⁶ ki je bil očitno zastopnik črnotiškega *komuna* ali cerkvene soseske pri nabavi zvonov,

¹⁰⁴ PEČAR, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, str. 51–73.

¹⁰⁵ Sporočilo Magde Tomšič, Črnotiče 20.

¹⁰⁶ Ti arhivski drobci so bili iz rubrik Komunski prihodki in Komunski stroški od leta 1883 ter iz računskih zapisnikov iz naslednjih let do leta 1898. VILFAN, *Komun v Črnotičah*, str. 157.

je razvidno, da so jih naročili pri ljubljanskem zvonarju Albertu Samassi¹⁰⁷ in da jih do srede junija 1890 še niso docela odplačali.¹⁰⁸

Zanimivo izročilo o zidavi zvonika in mojstru Dobrili je povedal Ivan Metlika - Dorbetov, čigar *nono* Luka je bil takrat vaški *staršina* in je tudi podkrižan na pogodbi za dozidavo cerkve in zvonika. Tako mu je pravil oče Jože:

»Tudi tukaj so nameravali pokriti turm s štirikapno streho kakor v Podgorju, pa so potem rekli, da bo lepši s špico.¹⁰⁹ Po kamenje zanjo so šli na Kras, na gmajno nad vasjo. Tam so ga pobirali in kopali kar po vrhu.¹¹⁰ Ko so zidali turm, so za zlog med ljudi razdelili particеле na gmajni. Morali so tolko zložiti za zidarje in tudi delati udarniško. Takrat so temu rekli rabuta. Tudi tiste kolone turma iz istrskega kamna so pripeljali iz Portol na rabuti.¹¹¹

Turm je zidal majster Karmon, ki je bil glavni zidar v teh krajih. Specializiral se je samo za turme in cerkve. Ko si je med zidanjem turma zlomil nogo, ker mu je nanjo padel kamen, je bil en mesec na prenočišču in hrani pri njih, nona pa ga je zdravila. Na zidanje zvonika spominja pri njih kamnita plošča iz istrskega belega kamna, ki je bila za rezervo pri turmu in ni bila porabljena. Nono je zanjo dal eno krono.¹¹² Položili so jo na tla pred ognjiščem, ker je padalo oglje z njega, potem pa so jo imeli zunaj kot mizno ploščo.«

Zidar Karmon se je v vaški spomin zapisal tudi kot hud pivec. Ko je šel po *armaduri* na vrh zvonika, da bo postavil zadnji kamen na *špico*, je zahteval gor

¹⁰⁷ Albert Samassa je bil član najpomembnejše zvonarske rodbine v Ljubljani, kamor je prišla okrog leta 1725 z Beneškega. Rodil se je v družini zvonarja Antona Samasse 11. februarja 1833 in 1. januarja 1866 prevzel njegovo podjetje. Ulil je največ zvonov od vseh zvonarjev njihove rodbine. S 1. januarjem 1900 je svoja podjetja prepustil sinu Maksu podjetje in umrl 30. junija 1917. AMBROŽIČ, Matjaž, *Zvonarstvo na Slovenskem*, Ljubljana 1993, str. 110–116; KRANJEC, Silvo, geslo Samassa, v: *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi533646/>. Glej tudi PREMRL, Božidar, *Turni, teri, tajbleci, preslice. Zgodbe zvonikov s Krasa in okolice*, Sežana 2007, str. 28 (dalje: PREMRL, *Turni*).

¹⁰⁸ VILFAN, Komun v Črnotičah, str. 157–158.

¹⁰⁹ Podobno se je spominjal tudi Mirko Furlan, Črnotiče 14: »Ta turm naš je jomu bet tak ku u Podgorjah. Puotle pa so nardili špico nad zvonovi gor.« Pri tem je nedvomno šlo tudi za tekmovanje s Podgorjem. Kot je povedal Jožef Bolčič pri Slugovih, Rožice 3, rojen v Klancu pri Kozini, »so po turnih merili moč vasi«. O uglednosti zvonika z zidano *špico* v primeri z (nižjim) zvonikom s korčno streho je pričevalen primer iz Koštabone, kjer je imel *turen* župnijske cerkve sv. Kozme in Damijana do leta 1930 *špico*, ker je razpokala, pa jo je dal župnik podreti in namesto nje napraviti navadno štirikapno korčno streho. Ljudje so se nad tem zgražali: »Prej je bil pri cerkvi *turen*, zdaj je pa *turna*.« Zaradi tega je prišlo celo do sovraštva med koštabonskimi *starešinami* in župnikom. Koštabone pa je še tem bolj bolelo, ker so jih sosednji Laborci zbadali, češ da so kupili samca in iz njega naredili samico. Povedal Aldo Miklavčič - Ratikljan, Koštabona 6B.

¹¹⁰ Vlasti Rojc, Manzinovi, Črnotiče 45, je *nono* Ivan Furlan pravil, da so kamenje za *turm* vaščani vozili z vozovi z volovsko vprego.

¹¹¹ Da so Črnotičani vozili kamen za gradnjo cerkve iz Oprtlja, je slišal tudi Danilo Pečar, pripominja pa, da za to v razpoložljivih listinah ni našel potrditve. PEČAR, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, str. 52. Tudi stari Ivan Škorja, Črnotiče 21, je slišal, da so sem vozili *bel kamen* za *jerte* iz Istre, od Oprtlja, ki je tudi bolj mehke kot tukajšnji trdi kraški kamen. – Ob tem kaže pripomniti, da so po vsej verjetnosti vozili istrski *bel kamen* iz vasi na istrskem Krasu severno od Oprtlja, kjer je bilo več kamnolomov in odkopov takega kamna.

¹¹² Če je ploščo res kupil za eno krono, se je to zgodilo šele po letu 1892, ko je krona nadomestila dotedanjo avstro-ogrsko valuto goldinar.

steklenico vina. Potem jo je spil in prazno vrgel dol, a se ni razbila. Pri Huččevih, kjer je poznal gospodarja Jožeta Škorjo, pa je jeseni kar iz čebra spil za tri prste vina, kot vol.¹¹³

Zapuščena domačija Karamonovih v Hrpeljah s hišnima številka 61 in 62. Posneto leta 2007

Zidarski mojster Janez Dobrila izhaja iz hrpeljske družine Karamonovih, ki je v 19. stoletju dala lepo število zidarjev in *štancarjev*.¹¹⁴ Rodil se je 15. marca 1840 v družini kmeta Jožefa Dobrile in Helene z deklinškim priimkom Opara na hišni številki Hrpelje 20, danes Na Gorici 12. Na domačiji spominjata na Jožefa njegovi inicialki, s katerima se je podpisal na dvoriščnem portonu in hišnem portalu, ki ju je dal postaviti v letih 1847 in 1867 ter sta verjetno delo domačih rok. Sin Janez je leta 1874 pripeljal za nevesto Heleno Cucek, ki je bila po priimku sodeč s Pivke.¹¹⁵ V njenem zakonu sta se v letih 1875 in 1879 rodila sinova Peter in Jožef, ki sta se tako kot oče poprijela zidarskega poklica.

¹¹³ Povedal Mirko Furlan, Črnotiče 14.

¹¹⁴ Več o njih glej PREMRL, *Turni*, str. 20; isti, Cerkev sv. Kancijana v Škocjanu pri Divači in njeni napisi, *Annales. Series historia et sociologia*, letnik 15, št. 2, 2005, str. 278; isti, Cerkev sv. Kancijana in tovarišev v Škocjanu, njena stavbna zgodovina in napisi, v: *Pričevanja škocjanskih kamnov in Škocjancev. Ob štiristoletnici cerkve sv. Kancija, Kancijana in Kancijanile v Škocjanu*, Sežana 2007, str. 15–17; PERŠOLJA, Jasna Majda, *Škocjanski kaplanci*, Škocjan 2006, str. 116–118.

¹¹⁵ Po hrpeljskem ustnem izročilu se je Karamon poročil z Leno, ki je bila doma iz okolice Postojne. Nekoč jo je v jezi pahnil v *kalužo*, vaški kal, in odšel. Ker je znala plavati, pa se je rešila iz vode in se skrila. Potem se je Karamon spomnil na kup otrok brez matere doma, se vrnil h *kaluži*, s kolcem mešal po vodi in prosil Boga, da bi našel ženo. Ko se mu je naposled prikazala, ji je obljubil vse najlepše, in ko je čez nekaj časa umrla, se ni ponovno oženil kot drugi vdovci, temveč je sam skrbel za otroke, dokler niso vsi prišli do kruha. Sporočil Vlado Grželj, Pod Hribom 3, Hrpelje.

Kot rečeno, so Karamoni sloveli po zvonikih, ki so jih zidali ali popravljali. O tem je bilo slišati dosti ustnega izročila, razpoložljivih arhivskih virov pa je razmeroma malo. Ker ustno izročilo navaja samo hišno ime teh mojstrov, njihovih krstnih imen pa ne, ni mogoče zmerom ugotoviti, o katerem konkretnem mojstru govori. O Janezu Dobrili obstaja zapis, da je leta 1870 za 200 goldinarjev popravil zvonik Marijine cerkve na Guri nad Povirjem, ki je bil leto prej razdejan od udara strele.¹¹⁶ Kot »Baumeister Johan Dobrila« se omenja z manjšim zneskom plačila pri zvoniku cerkve Svete trojice v Rodiku, ki ga je zidal njegov stric Luka Dobrila iz Trsta,¹¹⁷ ko so Rodičani leta 1872 kupili nov zvon, in ponovno leta 1877 v zvezi z beljenjem rodiške cerkve.¹¹⁸ Po podobnosti z zvonikom v Črnotičah bi mu morda lahko pripisali zvonik oglejskega tipa pri cerkvi sv. Marka v Markovščini, ki je prav tako po višini predeljen s tremi klesanimi zidci in ima podobno zvonišče z dvojnimi linami, vrh njega ometan tambur s *špico* in klesanim podstavkom za križ, na številčnici stolpne ure pa vklesano letnico 1909.

O cerkvi sv. Pavla povejmo še, da jo je leta 1925 za ceno 6.800 lir obnovil stavbenik **Franc Race**, prav tako iz Hrpelj. Takrat je tudi na novo pozidal južno kapelo, ki je bila v zelo slabem stanju. Novejše obnove cerkve, zvonika in pokopališkega obzidja, pri katerih so na klic »ta vječega zguna« opravili dosti »dela u komun vaški moži uəd seh mešterju«, pa so s presledki trajale od leta 1986 do 2001, ko so bile z nedeljsko mašo 8. julija slovesno zaključene.¹¹⁹

Pokopališče

Še nekaj besed o **pokopališču** ali *žegnu* okoli cerkve. Kot rečeno, se prvič omenja že leta 1585, ko je bilo ob posvetitvi cerkve blagoslovljeno. Leta 1696 je bil vhod vanj olepšan s pilastrskim portonom in verjetno je bilo takrat tudi obnovljeno njegovo obzidje. Letnica 1837, vklesana na vogelniku v jugovzhodnem vogalu

Letnica 1837 v vogalu pokopališča

škarpe pokopališča, verjetno priča o njegovem podaljšanju. *Kapela* v tistem delu pokopališča pa je bila postavljena precej kasneje, najverjetneje proti koncu stoletja.¹²⁰

¹¹⁶ ŽA Sežana, *Kronika župnije Povir I*, str. 17.

¹¹⁷ Luka Dobrila je leta 1864 sezidal zvonik do vrha zvonišča, njegovo *špico* pa šele leta 1879, ker je Rodičanom med zidanjem zmanjkalo denarja. Primerjaj zvezek *Soseska Rodik. Dnevne bukve leta 1861*, ki ga hrani Rodičanka Jasna Peršolja v Križu pri Sežani 144, in ustno izročilo Franca Dujmoviča, pri Čozetovih, Rodik 47.

¹¹⁸ ŽA Rodik, *Blagajniški dnevnik cerkve v Rodiku 1846–1961 (Journal der Pfarrkirche Ss. Trinitatis zu Rodik 1846–1961)*, leto 1877.

¹¹⁹ *Ob 420letnici posvetitve ter obnovi cerkve sv. Pavla v Črnotičah*, nedelja, 8. julija 2001, tipkopis, shranjen v cerkvi; SEVER, Franka, *Črnutče – ten, kamər buh sez praznen žaklən hodi*, tipkopis, avgust 2001.

¹²⁰ Takšna relativna datacija se opira na dejstvo, da je portal mrtvašnice klesan z novejšim zobatim kladivom.

Med nagrobniki si vso pozornost zasluži stela iz istrskega finega belega apnenca z dolgim napisom v rokopisni obliki, okrašena s kiparsko sklesano lilijo, katere steblo se vzpenja ob levem robu, zgoraj pa se zlomi ter cvetove in popke žalostno pobeša nad glavnim delom napisa. V kotu, kjer se steblo zlomi, je pravokotna vdolbina, v kateri je verjetno bila slika pokojnega »tovariša« Jožefa Lazarja, ki mu je bil postavljen ta spomenik. Posvetilni napis na njem se glasi:

*Vsa njegova plamenitost in¹²¹
hrabro srce je izraz človeške
narave. Zvesta požrtvoval
nost njegovih naporov bila
je moč borbe za tisti obstoj
idealov in pravice za kate
ro so padali naj bolji ju
naki Slovenske zemlje.
Služil je N.O.V. nato je zadihal
žarek sonca proste svobodne
dobe. Vrnil se je na rojstno gru
do. Tov. je zadela britka in ža
lostna smrt človeške usode.
Postavila žalujo
ča mati.*

Jožef Lazar, ki se je rodil 10. maja 1922 in umrl 4. maja 1946, je bil doma od Fešnerjevih v Črnotičah 28. Kot partizan in udeleženec narodnoosvobodilnega boja je srečno preстал vse preizkušnje druge svetovne vojne, navedenega dne pa je umrl zadet od strele pod kostanjem pred domačo hišo, kamor je stopil v zavetje, ko je začelo rositi.¹²²

Okorno besedilo za spomenik mu je sestavil sovaščan Ivan Furlan - Toninov,¹²³ nagrobnik pa mu je po stilu sodeč sklesal **Antonio Norbedo**.¹²⁴

Nagrobnik udeleženca narodnoosvobodilne vojne Jožefa Lazarja, ki je umrl zadet od strele.

¹²¹ Beseda »plamenitost« je zaradi kamnosekove napake videti kot »plamendost«, pravilno pa bi se morala glasiti »plemenitost«.

¹²² Povedala sta Ivan Metlika, Črnotiče 29, in Jože Andrejašič, Črnotiče 11, ki je še pripomnil: »O, kako je oni dan treskalo!«

¹²³ Sporočila Magda Tomšič, Črnotiče 20.

¹²⁴ Istemu kamnoseku lahko pripišemo s podobnimi reliefnimi lilijami okrašen nagrobnik na pokopališču v Gradišču pri Materiji, postavljen na grobu partizanov Istrskega odreda oziroma vojakov jugoslovanske armade Viktorja Grižoniča iz Gažona in Renata Kocjančiča iz Rižane, ki so ju na grozovit način ubili Nemci 27. marca 1945.

Ta imenitni koprski kamnosek, ki je za pokojnike na koprskem pokopališču sklesal številne kvalitetne nagrobnike z reliefnim rastlinskim in cvetličnim okrasjem, nekatere tudi s kipi,¹²⁵ je bil sin zidarja Mattea Norbeda in Antonie z dekliškim priimkom Grio iz Kopra. Rodil se je 27. februarja 1882, se leta 1913 poročil s Koprčanko Filomeno Cecconi in umrl 19. septembra 1952 na naslovu Calle San Vito 15, v današnji Dimnikarski ulici v Kopru.¹²⁶

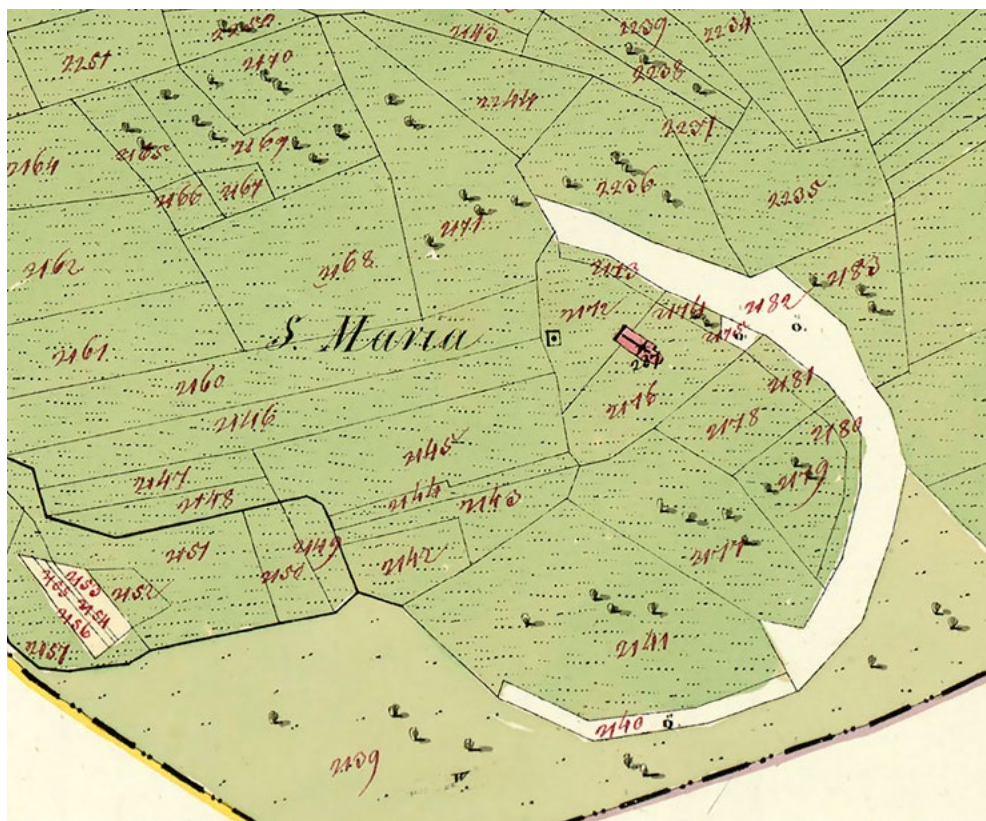
Levo nagrobnik Antonia Norbeda z lepim spominskim napisom na koprskem pokopališču; zgoraj mojstrov portret, vloženi v kamen pred nagrobnikom

¹²⁵ Na nekaterih njegovih nagrobnikih na koprskem pokopališču je videti tudi njegov podpis: A. Norbedo ali A. Norbedo / Capodistria. Eden izmed njegovih podpisanih nagrobnikov z reliefno podobo žalovalke stoji tudi na njegovem grobu na grobnem polju 11. Svoji so mu na podstavku posvetili lep napis: QUI ATTENDE / LA GLORIOSA RISURREZIONE / ANTONIO NORBEDO / 1882 – 1952 / I FAMILIARI POSERO / A SUO RICORDO / QUESTA SCULTURA / ESEGUITA DALLE SUE STESSE / MANI ONESTE. V prevodu: *Tukaj pričakuje veličastno vstajenje Antonio Norbedo, 1882–1952. Člani družine postavili v njegov spomin ta kip, ki ga je izdelal s svojimi vrhli rokami.* Po značilnostih nagrobnikov, na katerih se je Norbedo podpisal, mu je mogoče pripisati še precej drugih nagrobnikov na koprskem pokopališču.

¹²⁶ ŠAK, rojstna knjiga Koper 1873–1896, poročna knjiga Koper 1896–1913, družinska knjiga Koper V.

Cerkev Marije Snežne na Gradiščah in Anže Felicijan iz Rodika

Druga črnotiška cerkev je Marija Snežna na Gradiščah, dobrih dvajset minut hoda jugovzhodno od vasi.¹²⁷ Gradišče so hribček s 467 metri nadmorske višine, ki je dobil ime po prazgodovinskem gradišču na njem. Na severni in vzhodni strani cerkev še danes obkroža visok kamnit nasip tega gradišča. Po ustnem izročilu je bil v turških časih tam tabor s cerkvico ali kapelico, v katero so se zatekali ob nevarnosti. Legenda pravi, da je bilo med nekim napadom turških konjenikov njihovemu poveljniku čudežno preprečeno, da bi prijezdil v cerkev, v katero so se zatekli domačini, ker se je kopito njegovega konja vdrlo v njen kamniti prag; po drugi različici se je konjsko kopito

Izsek franciscejske mape Črnotič iz leta 1819, list IX, na katerem je videti lokacijo cerkve Marije Snežne v objemu obzidja nekdanjega prazgodovinskega gradišča

¹²⁷ Po podatkih iz kronike župnije Klanec Pečar navaja, da je bila cerkev zgrajena na stavbni parceli št. 237, katastrska občina Črnotiče, in da je župnija leta 1928 kupila svet okoli nje. PEČAR, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, str. 75–76.

vdrla v živo skalo pred cerkvijo. Preplašeni Turki so se potem umaknili in ljudje v cerkvi so bili rešeni. Rečeno je bilo tudi, da je odtis konjskega kopita na pragu oziroma v skalnatih tleh pred njim ostal, a o njem ni več sledi.¹²⁸ Na stezi, ki pelje k cerkvi, pa je še videti plitvo vdolbino v pohodni ploščati skali, o kateri se je spletla pripovedka, da je to stopinja Matere božje iz časa, ko je potovala po Malem Krasu.¹²⁹

Pogled na Gradišče iz zraka. Foto Andrej Gobina

Cerkev, ki je bila po dolgih letih zanemarjenosti in propadanja v obdobju po drugi svetovni vojni nato v letih 1994–1995 temeljito obnovljena pod vodstvom župnika Cvetka Valiča,¹³⁰ je v letih 1663–1665 sezidal zidarski in kamnoseški mojster Anže Felicijan starejši iz Rodika, ki smo ga že predstavili ob njegovih delih v cerkvi sv. Pavla. Stavba, ki je večji del sezidana na živi skali in pravilno usmerjena od vzhoda proti zahodu, ima tristransko zaključen prezbiterij ter širšo in razmeroma dolgo ladjo s pročeljem iz klesanega kamna. Pokrita je z enovito položno korčno streho.

¹²⁸ Primerjaj PEČAR, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, str. 74, in KERŠEVAN, *Vakuli riti u garžet*, str. 117, št. 194; Magda Tomšič - Furlan: Mati božja jih je varvala; VALIČ, Cvetko, *Zgodovina romarske cerkve Marije Snežne na Gradiščah*, tipkopolis (dalje: VALIČ, *Zgodovina romarske cerkve Marije Snežne*).

¹²⁹ Povedala Marija Andrejašič, Črnotiče 12, in Jože Furlan, Črnotiče 47. Glej tudi KERŠEVAN, *Vakuli riti u garžet*, str. 119, št. 198; Magda Tomšič - Furlan: Cjerku Marije Snežne; VALIČ, *Zgodovina romarske cerkve Marije Snežne*.

¹³⁰ O tem priča tudi kamnita tablica na pročelju z napisom: OBNOVLJENO / L. 1995.

Podružnična cerkev Marije Snežne pred drugo svetovno vojno. Iz predvojne fototeke Etnografskega muzeja, fototeka SEM, št. 770

Notranjost cerkve Marije Snežne z ostanki lesenega pevskega kora med obnovo v letih 1994–1995. Foto Cvetko Valič, takratni župnik v Dekanih

Prezbiterij s poševno posnetim talnim zidcem in krepkimi vogelniki iz klesancev, obdelanih s špico, ima samo eno pokončno pravokotno okno s poševno posnetimi oknjaki v južni steni, sklesano iz porjavele rdeče sige. Na hrbtni strani je vzdignjena kvadratasta napisna plošča z merami: 55 cm x 56 cm, na kateri sta se ovekovečila dolinski župnik Benedetto Fogarino¹³¹ kot naročnik in Anže Felicijan kot izvajalec zidave. Njeno napisno polje je na vseh straneh uokvirjeno s paroma značilnih Felicijanovih rahlo izbočenih dvojnih volut, napis v njem pa se v zvestem prepisu glasi:

ANNO: DNI 1663
 HIC CHORVS
 STRVCTVS EST
 SVB REVERENDO
 DÑO BENEDICTO
 FVGARINO PAROCHO
 DV INEANSE FELITIAN

Beremo ga takole:

ANNO D(OMI)NI 1663
 HIC CHORVS
 STRVCTVS EST
 SVB REVERENDO
 D(OMI)NO BENEDICTO
 FVGARINO, PAROCHO
 DV(L)INE. ANSE FELITIAN.

V prevodu:

Ta kor (prezbiterij) je bil zgrajen leta Gospodovega 1663 v času častitega Benedetta Fogarina, župnika v Dolini. Anže Felicijan.

Prezbiterij iz leta 1663 s talnim zidcem, krepkimi vogelniki in napisno ploščo

¹³¹ Benedetto Fogarino je bil župnik oziroma vikar v Dolini v letih 1650–1663, 1671–1675 in 1678–1690. Tam je tudi umrl 22. januarja 1691 v starosti oseminsedemdeset let. V obdobjih 1666–1668 in 1675–1678 je bil župnik v Brezovici v Brkinih, v letih 1668–1671 pa v Predloki (Loki). Povsod, kjer je služboval, je zavzeto skrbel za zidanje, dozidave, obnove in lepšanje cerkva.

Izjemno pročelje Marije Snežne iz klesanega kamna z zvončnico za dva zvonova

Zahodno pročelje je v celoti sezidano iz klesancev, obdelanih s špico, ki se večji del vrstijo v enovitih višjih ali nižjih skladih. V sredi je portal iz sivega apnenca s profiliranimi podboji, z gladkim napisnim frizom in bogato profiliranim simsom. Bazi ima okrašeni s po dvema paroma ležečih dvojnih volut, na pokončnikih sta spodaj lilijasta križa,¹³² sredi preklade pa je reliefna krilata angelska glavica hruškaste oblike s kodrasto frizuro. Na frizu je vklesan napis:

ANNO DOMINI 1665 SVB CAMERARIIS
THOMA SCHORIA, GHERSE GHOBINA
ANSE FELICIAN FECIT.

V prevodu: *Leta Gospodovega 1665, ko sta bila ključarja Tomaž Škorja in Grže Gobina, je to naredil Anže Felicijan.* Priimka ključarjev sta v Črnotičah živa še danes, domača oblika imena Grže za Gregorja pa se je ohranila v hišnem imenu *pr Gržeta* v bližnjih Prapročah in v priimku Grzetič v Podgorju.¹³³

Gornji del portala z reliefno podobo krilate angelske glavice in napisom, ki pove, da je cerkveno ladjo sezidal Anže Felicijan leta 1665, ko sta bila ključarja Tomaž Škorja in Grže Gobina

¹³² Odkar domačini pomnijo, leži na prostoru pred cerkvijo nekaj kosov razbitega portala, med njimi spodnji kos levega pokončnika z enakim profilom in lilijastim križem, nedvomno sočasno delo iste roke. Najbolj verjetno se zdi, da so bili ti kosi sestavni del obstoječega portala, ki so se med vgradnjo zlomili in bili nato nadomeščeni z novimi.

¹³³ Nekdanji župnijski upravitelj v Klancu in Podgorju Jakob Soklič piše, da sta se črnotiška cerkvena *starešini* Gobina in Škorja, ki sta svoji imeni ovekovečila z napisom nad vrati, posebno trudila za to stavbo. SOKLIČ, Klanec v Istri, str. 61.

Levo portal s profiliranimi podboji, gladkim napisnim frizom in bogatim simsom. Zgoraj spodnji del podbojev, okrašen s parom dvojnih volut in lili-jastim križem

Levo in desno od portala sta manjši kvadratasti okni s profiliranimi okvirjema in krepkima simsoma.¹³⁴ Nekoliko višje nad portalom je vzidan še tretji napisni kamen, ki govori o obnovi cerkve sto let kasneje. Lapidarni petvrstični napis, vrezan v gladko ploskev, na kateri so še danes vidne z dletom vrezane pomožne črte posameznih vrstic, se glasi: ERECTVM / 1665. / RESTAVRATVM / VERO' / 1765; se pravi: *Zgrajeno 1665, obnovljeno pa 1765.*

S pročelnega zatrepa ali *svisli* se dviga zvončnica iz klesanega kamna z linama za zvonove.¹³⁵ Na zidanem podstavku iz treh skladov špičenih klesancev, ki je spodaj zamejen s klobasastim, zgoraj pa s profiliranim zidcem, stojita polkrožno zaključeni lini iz klesanih slopičev s pristrešenim gornjim delom in simsom, na njem pa je odprto čelo s profiliranimi ločnima pristreškoma in tremi piramidastimi stebrički. Po tej obliki, ki stilno sodi v 18. stoletje, je očitno, da njen avtor ni Anže Felicijan, ki je zvončnice oblikoval drugače.

¹³⁴ Na spodnjaku levega okna je vrezan grafit FRANZ GABERSCHNIK, na prekladi desnega okna pa se je na podoben način podpisal z inicialkami neki I. A. P.

¹³⁵ V Črnotičah, kjer zvoniku, zidanemu iz tal, pravijo po nemško *turm*, imajo za zvončnico na cerkvenem pročelju slovensko besedo *zvonik*. Povedal Ivan Metlika, Črnotiče 29. Tako ji rečejo tudi v bližnjem Klancu pri Kozini. Povedala v Klancu rojena Marija Metlika, poročena Pavček v Ljubljani.

Ko so med zadnjo obnovo cerkve z ladijskih sten stolkli stari omet, se je pokazalo, da je bila cerkev za približno tri metre podaljšana.¹³⁶ Takrat je bilo verjetno postavljeno tudi pročelje iz klesanega kamna z zvončnico vred. Sočasno s podaljšanjem je cerkev najbrž dobila tudi pevski kor in novo enovito položno korčno streho namesto stare, ki je bila po vsej verjetnosti krita s skrilami.¹³⁷ Vse to je bilo najverjetneje narejeno prav v letu obnove 1765, o kateri govori gornji napis.¹³⁸ Da bi cerkev povečali in obnovili kasneje, je manj prepričljivo, saj je kmalu zatem, v začetku osemdesetih let 18. stoletja, cesar Jožef II. ukazal opustiti cerkve zunaj naselij, ki niso bile nujno potrebne za opravljanje verskih obredov.

Ob tem se zastavlja vprašanje, ali je kamnito pročelje postavila že Felicijanova delavnica leta 1665 in so ga z namenom podaljšati in prenoviti cerkev podrli ter prestavili naprej sto let kasneje ali je bilo takrat narejeno na novo, pri čemer so vanj vgradili že obstoječe vogelnike, portal in okni. Če primerjamo grobo klesane vogelnike prezbiterija in na enak način klesane vogelnike pročelja, vidimo, da so robovi vogelnih klesancev prezbiterija široki dva centimetra in dokaj gladki, medtem ko so robovi oziroma vogali vogelnikov pročelja široki tri centimetre in z vidnimi rezi kamnoseškega dleta. Vendar na podlagi te malenkostne razlike ni mogoče dati verodostojnega odgovora na vprašanje o avtorstvu obstoječega pročelja.¹³⁹

V obnovljeni notranjščini ladje, ki dobiva dnevno svetlobo tudi skozi mlajši pokončni okni v stranskih stenah, je videti odprto ostrešje z originalnimi rdeče-belo poslikanimi opečnimi *tavelami*, ki sloni na profiliranih kamnitih konzolah. Po sredi je ladja tlakovana z diagonalno položenimi kvadratnimi ploščami, ki jih zamejujeta vzdolžna pasova podolgovatih plošč, ob straneh pa je tlak iz kvadratnih in pravokotnih plošč, deloma položenih v prečni smeri, deloma v vzdolžnih vrstah.

V prezbiteriju, katerega posebnost je, da je v isti ravnini z ladjo, je v prednjem delu tlak iz diagonalno položenih kvadratnih plošč, ki je od tlaka v ladji zamejen s prečnim pasom iz podolgovatih plošč, okrog oltarja pa so prečno položene podolgovate plošče. Vse talne plošče v cerkvi so sklesane iz sivega apnenca. Mere kvadratnih plošč so 34,5 cm x 34,5 cm, enaka je tudi širina podolgovatih plošč.¹⁴⁰

¹³⁶ Videti je bilo tudi zazidano okno v južni steni ladje, ki je pred podaljšanjem menda bilo sredi njene dolžine. Oba podatka najdemo v ARS, SI AS 2067, *Korpus slovenske arhitekture*, škatla 212, št. 3811: FRANK, Romana, JAKONČIČ, Tina, MARSETIČ, Mateja, TRBOVC, Martina, *Cerkve Marije Snežne. Črnotiče*, raziskovalni referat, 2000/2001.

¹³⁷ Za primer naj omenim cerkev sv. Helene v Gradišču pri Divači, ki ima še danes strmo kamnito streho. Glej PREMRL, *Cerkve sv. Helene na Gradišču pri Divači*, str. 466, 469.

¹³⁸ Mogoče je v zvezi s tem pomenljivo staro izročilo iz ust Ivana Metlike, Črnotiče 29, da so Črnotci kupili *zvonik* za Marijo Snežno v Bezovici, ko so Bezovičani naredili lepšega za svojo cerkev. Glede na italijansko-latinski napis na portalu podružnične cerkve Marije Vnebovzete na Zvročkih pod Bezovico, ki sporoča, da ga je iz pobožnosti dal delati bezoviški župan Zvane Škorja leta 1753, bi bilo možno, da so sočasno olepšali celo cerkveno pročelje z novo zvončnico, staro pa prodali. Žal te domneve ni mogoče podkrepiti z obliko sedanje skromne zvončnice na tej cerkvi, ki je verjetno rezultat kasnejših zasilnih rešitev.

¹³⁹ V zvezi s tem vprašanjem lahko navedem še, da med doslej dokumentiranimi in Anžetu Felicijanu starejšemu pripisanimi cerkvami ni nobene s pročeljem iz klesanega kamna.

¹⁴⁰ Mera 34,5 cm približno ustreza beneškemu čevlju.

Kropilnik s školjkasto skledo

Na začetku ladje, kjer je bil do zadnje obnove lesen pevski kor z deloma kamnitimi, deloma lesenimi stopnicami, stoji samostojni kropilnik s trebušasto nogo in školjkasto skledo, ki je po vsej verjetnosti delo Felicijanove delavnice, nastalo sočasno z dokončanjem cerkve leta 1665.

Iz ladje vodi v prezbiterij polkrožno sklenjen slavolok iz rdeče-vijoličasto spreminjaste sige, ki ima profilirana kapitela z žlebičasto-luskastim okrasom, v temenu pa volutni sklepni kamen iz sivega apnenca.¹⁴¹ Prezbitelij pokriva mrežasti obok, v katerem rebra klinastega profila prehajajo preko treh pol, polja med rebri pa so še dodatno razdeljena s horizontalno potekajočimi rebri.¹⁴² Rebra se opirajo na preproste konzole

Pogled iz ladje proti prezbiteriju med mašo 5. avgusta 2012, na dan, ko praznuje Marija Snežna

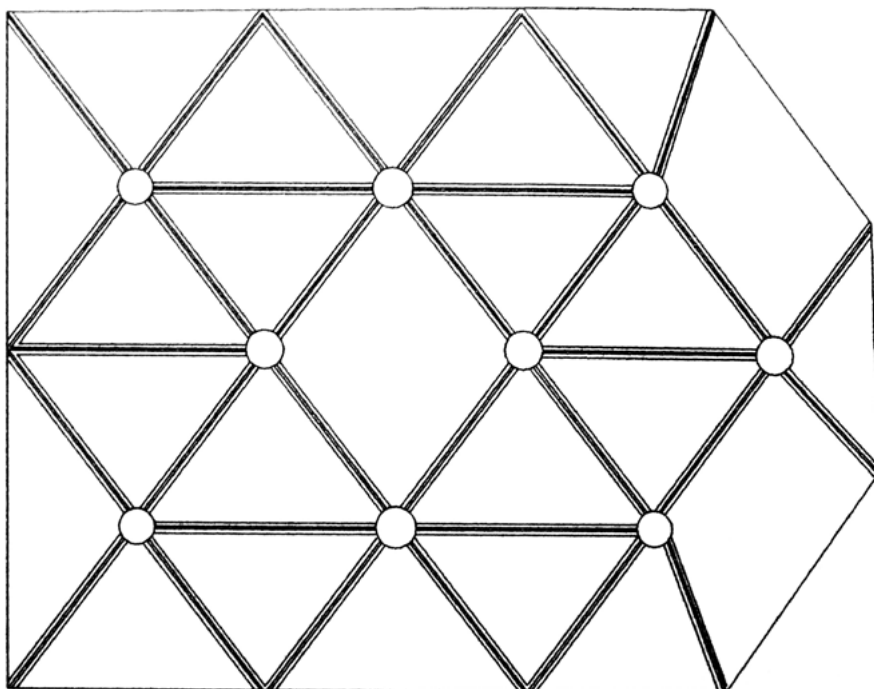
¹⁴¹ V knjižici *Po poteh mojstrov Felicijanov* sem na strani 18 pomotoma zapisal, da tudi s tega sklepnega kamna gleda krilata angelska glavica.

¹⁴² PAHOR, *Tradicija gotike v arhitekturi 16. in 17. stoletja*, knjiga 2, str. 71.

v obliki narobe obrnjenih stožcev, na stičiščih pa so speta z majhnimi okroglimi in ščitastimi sklepniki. Samo v temenu oboka sta dva večja sklepnika: eden okrogel s popkasto izboklino v sredi, drugi v obliki reliefne osmerolistne rozete.

Gornji del slavloloka in obok z mrežasto shemo reber klinastega profila, ki se stikajo v okroglih in ščitastih sklepnikih. Foto Stane Seitl

Mrežasta shema reber klinastega profila. Romana Frank, Tina Jakončič, Mateja Marsetič, Martina Trbovc, Cerkev Marije Snežne. Črnotiče, raziskovalni referat, 2000/2001

Baročni oltar, ki je bil verjetno izdelan v eni izmed goriških kamnoseških delavnic v prvi tretjini 18. stoletja. Foto Stane Seitl

V prezbiteriju je barvit kamnit oltar stebrnega tipa, pred katerim je dvostopenjski podest s profiliranimi stopnicami iz rdečega veronskega marmorja. »Škatlasta« oltarna menza iz istrskega finega belega apnenca ima antependij, uokvirjen s pilastroma z geometrijskim okrasjem ter okrašen z veliko osrednjo rozeto in polovičnima stranskima rozetama v umirjenih rjavo-črnih barvah. Oltarni nastavek v prevladujočih toplih rdeče-rumenih barvnih tonih ima široko ločno nišo z okvirjem, v katerem se izmenjuje rdeče in rumeno geometrijsko okrasje, nadločji pa krasijo barviti »hrastovi listi«. Nišo z novejšo sliko Marije Snežne¹⁴³ obdajata stebra iz rdečega veronskega marmorja s kompozitnima kapiteloma, ki nosita prevojno ogredje. Z njega se dviga odprt ločni zatrep s profiliranimi pristreškoma in slikovito atiko v sredi. Na njej je cela jata marmornih krilatih angelskih glavice: po dve na vsaki strani, na privzdignjenem osrednjem delu z ovalnim medaljonom in profiliranim nastreškom pa se jih gneta kar pet. Ob stebrih nastavka sta še okrasni stranski krili z rastočima akantovima listoma in visečima sadnima festonomoma. Opisana arhitektura oltarja, njegovo okrasje in izbira raznobarnih marmorjev sugerirajo izvor iz goriških kamnoseških delavnic iz prve tretjine ali prve polovice 18. stoletja.¹⁴⁴

Številne krilate angelske glavice na atiki oltarnega nastavka

¹⁴³ Naslikal in podpisal jo je samouk Friderik Hrast iz Ljubljane, ki je kupil hišo Urščenih, Črnotiče 28, in občasno bival v njej. Prej je bila na oltarju slika Svete družine iz leta 1896, ki jo je podpisal in datiral tržaški slikar A. Lonschar. Med drugo svetovno vojno jo je menda prestrelil neki nemški vojak, po letu 1970, ko je bila cerkev zapuščena, pa je skrivnostno izginila. Leta 2004 je bila vrnjena, nato so jo dali restavrirati in od leta 2012 ima svoje mesto na steni v cerkveni ladji. SEVER, Franka, Božič, Marta, Podoba Marije Snežne končno doma, *Črni tič*, vaško glasilo, št. 1, avgust 2013, str. 11–12.

¹⁴⁴ Zelo podoben glavni oltar je v cerkvi sv. Jedrti in sv. Jakoba v Prešnici, nedvomno sočasno delo iste goriške delavnice.

Sklepna beseda

Črnotiče so s svojo slikovito lego, z značilno strnjeno pozidavo ob dveh glavnih ulicah v vaškem jedru ter z dvema cerkvama, ki ju odlikujeta imenitna arhitektura in bogata notranja oprema, ena najzanimivejših in najprivlačnejših vasi na območju Kraškega roba.

Stare stanovanjske hiše in gospodarske stavbe, ki se **po načelu adicije** naslanjajo ena na drugo okrog zaprtih dvorišč in v sklenjenih obuličnih nizih, so grajene iz priročnega krajevnega gradiva in pokrite z enotno korčno kritino, kar jim daje enoten videz. Odlikujejo se s kvalitetnimi kamnoseškimi stavbnimi členi, kot so krepki vogelniki, portali in dvoriščni portoni. Ker so se v vaškem spominu ohranila imena številnih domačih zidarjev in kamnosekov, ki so jih ustvarjali, to še dodatno prispeva k vrednosti vaškega stavbarstva. Poleg tega je utemeljeno domnevati še pomemben delež anonimnih vaških zidarjev samoukov.

Strešnik z datumom 21. 7. 1855 s strehe Šukljevič

Kamnoseški stavbni členi so raznorodnega izvora. Po vaškem izročilu je nekaj portalov in portonov iz krajevnega belega ali svetlo sivega apnenca delo domačih mojstrov, drugi so prišli iz kraških kamnoseških delavnic v Lokvi¹⁴⁵ in Bazovici,¹⁴⁶

¹⁴⁵ V Lokvi, kjer je bilo v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja kamnarstvo zelo razvito, je bilo precej družin, ki so se skozi več rodov ukvarjale s kamnolomsko in kamnoseško dejavnostjo. Take družine so bile Kariževi s priimkom Kariž in Ban, Liletovi s priimkom Čok, Čorcovi in Mrlovčovi s priimkom Fonda, Peracovi s priimkom Vever, Rošotovi s priimkom Žnidaršič in Gornji Mirc s priimkom Mirc. Poleg njih so klesali kamen še številni posamezniki. Liletovi so imeli v bližini Lokve kamnolom, po njih imenovan Liletova *kava*. Povzeto po podatkih rodoslovca Roberta Fonde iz Ljubljane.

¹⁴⁶ V Bazovici je bila v drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja najbolj znana kamnoseška rodovina Čufar. Njen začetnik je bil Jožef Čufar, Jožefov sin, ki se je rodil 22. oktobra 1846, se leta 1871 oženil s sovaščanko Jožefo Marc in umrl 11. januarja 1915. V njenem zakonu so se rodili sinovi Anton, Jakob in Ivan (Janez) Čufar, ki so nadaljevali z očetovim poklicem. Glej PREMRL, *Nesmrtni kamen in njegovi mojstri*, str. 500.

nekaj jih je iz finega belega apnenca iz okolice Oprtlja v hrvaški Istri, redki primerki iz sivozelenega peščenjaka pri revnejših stavbah pa so bili pripeljani iz flišnih Brd v okolici Klanca pri Kozini. Rdečo sigo, iz katere so sklesani ločni portali in portoni vaških domačij ter nekateri stavbni členi obeh cerkva v Črnotičah, so verjetno pridobivali v okoliških kraških jamah.

Ti maloštevilni nedatirani portali in portoni iz rdeče sige so najstarejši predstavniki svoje vrste v vasi, saj izvirajo vsaj iz 18. stoletja, če niso še starejši.¹⁴⁷ Neprimerno več je mlajših portalov in portonov z ravno preklado ter portonov s trikotno zaključeno preklado iz 19. stoletja, ki so pogosto opremljeni z letnicami in napisi.¹⁴⁸ Iz prve polovice 19. stoletja so v Črnotičah znani trije. Najstarejši je hišni portal z ravno preklado pri Toninovih z letnico 1823. Sledi mu fragment trikotno zaključene preklade portona pri *šterni* Špičnik z letnico 1830, temu pa porton z enako oblikovano preklado iz leta 1841 pri Toninovih, ki je izpričano delo krajevnega kamnoseka.

V drugi polovici 19. stoletja je nastalo dosti več portalov in portonov, ki pričajo o večanju gospodarske moči vasi in gostejši pozidavi njenega jedra. Na domačijah jih naštejemo kar devet, njihove letnice pa si sledijo v naslednjem zaporedju: 1861, 1867, 1868, 1877, 1879, 1880, 1886, 1887 in 1888. Naslednja faza popolnitve vaškega stavbnega tkiva je nastopila v začetku 20. stoletja in je trajala do začetka prve svetovne vojne, ki je nasilno zaustavila gospodarsko rast vasi. To obdobje zaznamujejo portali in portoni z letnicami: 1902, 1906, 1909 in 1912, pri katerih je imel najpomembnejši delež domači kamnosek samouk Luka Škorja - Smučev. Zadnji dosežek krajevnega kamnoseške dejavnosti je porton skednja na domačiji Pacčevih, delo domačega zidarja in kamnoseka Antona Slavca - Belona iz leta 1927, potem pa je ta tradicija v vasi dokončno zamrla.

Vsi naštetih portoni razen tega portona Pacčevih, ki ima ravno preklado, imajo trikotno zaključene preklade. Portoni in portali iz poklicnih kamnoseških delavnic v Lokvi ali Bazovici imajo skromno in le za spoznanje izbočeno okrasje v obliki šesterolistnih rozet in rombov ter obvezni Jezusov monogram IHS, medtem ko so portoni ambicioznih domačih samoukov bogato okrašeni z raznovrstnim in izrazitim reliefnim okrasjem, versko simboliko ter celo s figuralnimi upodobitvami. Njihov najodličnejši predstavnik je dvoriščni porton Manzinovih z naivno portretno upodobitvijo gospodarja in gospodinje ob Jezusovem monogramu, z velikima osemlistnima rozetama na profiliranih konzolnih kapitelih in parom velikih svečnikov na pokončnikih,¹⁴⁹ ki ga je leta 1887 sklesal Andrej Slavec - Bržan. Z njim je ustvaril

¹⁴⁷ Siga je bila na tem območju zelo priljubljena v starejši posvetni in cerkveni arhitekturi od 15. do vštete 17. stoletja. V bližnji okolici Črnotič so najbolj znane stavbe s kamnoseškimi stavbnimi členi iz nje Benkova hiša iz leta 1489 v Črnem Kalu 46, Prkičeva hiša (1547) in cerkev sv. Helene (1640) v Podpeči, cerkev Najdenja Svetega križa v Kastelcu (1647–1649) in nedatiran porton Čebrovske korte v Rakitovcu.

¹⁴⁸ Prvi primerki portonov in portalov s trikotno zaključeno preklado so se na širšem kraškem območju pojavili v devetdesetih letih 18. stoletja in v 19. stoletju izpodrinili ločne portone ter nazadnje popolnoma prevladali.

¹⁴⁹ Po razlagi koprškega škofa Jurija Bizjaka je podoba Križanega ali IHS z dvema svečama nad vhodom v hišo ali na dvorišče preslikava opreme z oltarja in znamenje krščanskega razumevanja življenja.

samosvojo oblikovno in kompozicijsko sintezo, v kateri je posrečeno združil okrasne prvine kamnoseških členov krajevne cerkvene arhitekture iz 17. stoletja¹⁵⁰ ter sočasne stilne značilnosti kamnoseške opreme domačij v kraški okolici¹⁵¹ in v flišnih Brkinih.¹⁵² Zlasti ta porton in portona Luke Škorje - Smučevega, na katerih so prav tako na samosvoj način združene in preoblikovane historične in sočasne stilne prvine, dajejo stavbarstvu Črnotič poseben pečat ter so najpomembnejša likovna prvina njihove identitete, s katero se odlikujejo med vsemi drugimi vasmí.

Osrednji del deponirane preklade dvorišnega portona s križem in parom svečnikov na domačiji pri Rijánih v Rakitovcu

¹⁵⁰ Tako posnemanje starih okrasnih oblik je na Primorskem dokaj redek pojav. Spomnim se samo še primera, ko je kamnosek Gašper Žorž (1843–1918) iz Hrašč pri Podnanosu posnemal obliko rozet z oken cerkve sv. Vida v Podnanosu, ki jih je v 17. stoletju sklesal mojster Anže Rojina iz Brezovice.

¹⁵¹ V okoliških vaseh so portoni, okrašeni s svečniki, na naslednjih lokacijah: pri Komarjevih v Črnem Kalu 17 (podoba Križanega med dvema svečnikoma in reliefni glavi na konzolnih kapitelih, letnica 1863); pri Toščevih v Ocizli 26 (IHS med svečnikoma, 1868); pri Babuhovih v Loki 3 (Križani z dvema figurama pod križem in parom svečnikov, 1886; avtor krajevni kamnosek samouk Ivan Žigante); pri Brdončnih v Ospu 31 (križ s parom svečnikov, 1894); nekdanji porton pri Špetčevih v Ospu 46 (IHS med svečnikoma, 1840); porton pri Rijánih v Rakitovcu 29 (križ med svečnikoma, 1902; domači kamnosek Dinko Žigante) in portal stare mrliške vežice v Kačičah (Križani med svečnikoma, 1886). V Jelovicah v bližnji hrvaški Čičariji sta takšna portal *štale* Bačókovih na hišni številki 9 (monštranca med svečnikoma, 1885) in porton *štale* Pažetovih (križ med svečnikoma, 1885) na številki 13.

¹⁵² V Brkinih in Vremski dolini pod njimi so takšni portali in portoni: porton pri Kozlevčevih v Orehku 4 (Križani med stiliziranima svečnikoma, 1849); porton pri Betnaršcih v Hrušici 62 (Križani med svečnikoma, 1874); portal pri Frankovih na Pregarjah 77 (Križani med svečnikoma, 1874; krajevni kamnosek Janez Bubič); portal pri Tereznih na Pregarjah 32 (kelih in hostija z vrezanim IHS-om med svečnikoma, 1902); porton pri Kalanu na Pregarjah 33 (monštranca, na obeh straneh še razpelo med svečnikoma); nekdanji porton pri Kovačevih na Misličah 14 (oltar z monštranco in svečnikoma); porton pri Martinovčevih v Zajelšju 1 (kelih s hostijo med svečnikoma, 1889); deponirana preklada portona pri Tomičevih v Vremskem Britofu 15 (monštranca med svečnikoma, 1893); portal pri Mihcu na Varejah 12 (monštranca med šestrolistnima rozetama in svečnikoma, 1894); portal pri Šrbjanu v Podgradu pri Vremah 11 (monštranca med svečnikoma, 1898) in portal pri Kmetovih (nato pri Srečkotovih in pri Gvardjančku) na Mršah 11 (monštranca med svečnikoma, 1899). Podobno sta okrašena tudi kamnita oboda vodnjakov pri Komarjevih na Misličah 9 (monštranca med svečnikoma in šestrolistnima rozetama, 1910) in pri Vrtnarjevih na Pregarjah 62 (Križani med svečnikoma; delo nekdanjega gospodarja).

Monštranca s svečnikoma na portonu štale Bačokovih v Jelovicah

Monštranca med šesterolistnima rozetama in svečnikoma na portalu pri Mihcu na Varejah

Posebej je treba poudariti še izjemen prispevek **zunanjih zidarskih in kamnoseških mojstrov iz 17. stoletja**, ki so sodelovali pri gradnji in opremljanju obeh črnotiških cerkva. O avtorstvu prezbiterja cerkve sv. Pavla iz leta 1641 lahko samo ugibamo, ali bi ga z večjo ali manjšo verjetnostjo pripisali mojstru Vincencu Rojini iz Brezovice ali Gašperju Perhavcu iz Dolnjih Ležeč. Sijajno je dokumentirano delo Anžeta Felicijana starejšega, in sicer s kar dvema podpisoma na cerkvi Marije Snežne, ki v letu 2023 praznuje okroglih tristo šestdeset let svojega prezbiterja. Ta cerkev je edina stavba v njegovem obsežnem cerkvenem stavbarskem opusu, ki je v celoti delo njegove delavnice! Po prepoznavnem kamnoseškem stilu mu zlahka pripišemo še pomemben sočasni delež v cerkvi sv. Pavla, njegovemu sinu Anžetu mlajšemu, ki je posnemal očetov oblikovni in okrasni repertoar, pa kasnejši pilasterski obzidni porton ob njej. Če drži moja domneva, da je zakristijski portal pri tej cerkvi delo mojstra Anžeta Rojine iz Brezovice, lahko sklenem, da so pri opremljanju cerkve sv. Pavla sodelovali trije najboljši in najbolj plodoviti kamnoseški mojstri svojega časa z vrhunskimi kamnoseškimi deli.

Slovar narečnih, žargonskih in drugih manj znanih besed

Narečne besede so navedene v poenostavljeni ali poknjženi obliki, v nekaterih primerih so zapisane tudi bližje dejanskemu izgovoru. Znamenje ostrivec je uporabljeno nevtrarno, pove samó, kateri samoglasnik je naglašen, ne pa tudi kolikosti in kakovosti naglasa. V primeru dvoglasniškega izgovora naglašene samoglasnika (*ua*, *uo*) se ne uporablja. Razlage besed vsebujejo samo tiste pomene, ki so aktualni v kontekstu te knjige, različni pomeni pa so ločeni s podpičjem.

ádən – eden

ámbat – некоč

armadúra – gradbeni oder

baladúr, *bəladúr* – balkon

báša – podstavek pokončnika pri portalu,
baza

bel kámen, *bjəl kámən* – apnenec

bəl kásnu – kasneje, pozneje

beličen – belkast

bəsága – bisaga, dvodelna popotna torba
ali vreča za čez ramo

bət – bat, kladivo

bəžíci – božič

bóršca – majhna torba

Brćini – Brkini; Brkinci

Bržanija – Breg pod Kraškim robom

búža – luknja

cajt, *cejt* – čas

Cernútiče, *Črnútiče* – Črnotiče

cúker – sladkor

črnútski – črnotiški

čəpávət – kupovati

ćúhnja – kuhinja

djəlat mášo – maševati

dósti buotu – dostikrat, mnogokrat

dúvé – kdove

fárski, *fárški* – duhovniški

gank – pevski kor

gáržet – žep

Gérže, *Grže* – Gregor

gəspúd – duhovnik, župnik

glih – ravno, prav

guošť – avgust

gúrenci – prebivalci gornjega dela Črnotič

hmálen – kmalu

Istriján – Istran

Jápe – Jakob

jáva – kamnolom

jérta – sestavni del kamnitega okvirja
vrat ali oken

jət u kəmún – prostovoljno iti na nepla-
čano delo za skupne vaške potrebe

júšto – prav, točno

kalúža – kal

kámbra – soba

kámen sv. Márkota – kamnit beneški
državni mejnik

kánova – klet

kapéla – mrtvašnica, mrliška vežica

Karmón – Karamon (hišno ime)

kárta – papir

kárta za vójsko – pisni vpoklic za oprav-
ljanje vojaške službe

káva – kamnolom

kavírat – lomiti kamen v kamnolomu

kəsárna – kasarna

kolóne túrma – line zvonika

kolónja, *kəlónja* – ločni porton

kómpanjat – pritrkavati

komún – srenja, vaška skupnost

komúnska hiša – srenjska, občinska hiša

kópe, *kuəpe* – korci

kórta, *kuorta* – dvorišče

kótec – svinjak

<i>krésat</i> – klesati, obdelovati kamen	<i>siv kámen</i> – flišni peščenjak
<i>krev</i> – streha z opečno kritino	<i>síve škřle za po tleh</i> – plošče flišnega peščenjaka za tlak
<i>krníž</i> – zidec, sims	<i>skójit</i> – zrediti
<i>kunfín</i> – meja	<i>spet</i> – spiti
<i>kurtér</i> – stanovanje	<i>srénja</i> – skupnost upravičencev do skupnega premoženja ene ali več vasi
<i>Léna</i> – Helena	<i>starešina, staršina</i> – cerkveni ključar
<i>ljédəh</i> – samski	<i>stat dóber za čes</i> – jamčiti za vse(?)
<i>luj</i> – julij	<i>stat dóber za se</i> – jamčiti zase
<i>lúpa</i> – lopa	<i>stréšna</i> – s slamo krita streha
<i>ma</i> – a, toda	<i>střnič</i> – bratranec
<i>májstər</i> – mojster	<i>svétnik</i> – svetovalec
<i>májstər za krésat</i> – kamnosek	<i>svísli</i> – zatrep
<i>meštjər</i> – poklic	<i>šajér</i> – preklada portala ali portona
<i>mežérja</i> – revščina	<i>ščedénc, ščədénc</i> – vodnjak
<i>na pódu</i> – v nadstropju, kjer so spalni prostori	<i>ščədəlca</i> – skodelica
<i>nánka</i> – niti	<i>šeliž, šəlíž</i> – klanec; kamnit tlak
<i>nóno</i> – stari oče, ded	<i>šenšúr</i> – hrup
<i>óder</i> – senik	<i>šinjóra</i> – gospa
<i>opasílo</i> – žegnanje, proščenje	<i>škalín, škəlín</i> – stopnica
<i>pámetit</i> – pomniti, spominjati se	<i>škatoléta</i> – škatla
<i>pánənje</i> – kaznovanje	<i>škřle</i> – skrile, kamnite plošče
<i>pánət</i> – kaznovati	<i>škřle po tleh</i> – kamnite plošče v tlaku
<i>particéla</i> – parcela	<i>špərgért</i> – štedilnik
<i>Pépo</i> – Jožef	<i>špíca</i> (zvonika) – konica, piramida
<i>pərdəlci</i> – pridelki	<i>šřájat</i> – govoriti
<i>párnes</i> – pri nas	<i>štála</i> – hlev za veliko živino
<i>pil</i> – kapelica, nabožno znamenje	<i>štálca</i> – manjši hlev za drobnico
<i>plac</i> – trg	<i>štáncar</i> – kamnosek, klesar
<i>porábit v déló</i> – vgraditi	<i>štáncat</i> – klesati, obdelovati kamen
<i>Pórtolə</i> – Oprtalj	<i>štérna</i> – vodnjak
<i>prenóno</i> – prastari oče	<i>štráce</i> – cunje, perilo
<i>prtón, pərtuon, prtuan</i> – porton; portal	<i>ta mládi</i> – sin
<i>rabúta</i> – prostovoljno neplačano delo za skupne vaške potrebe	<i>tábət</i> – takrat
<i>ráca</i> – rod	<i>tavéle</i> – planete, opečne ploščice za ostrešje
<i>rózast</i> – rožnat, blede rdeč	<i>tən</i> – tam
<i>ságrad(?)</i> – zakristija(?)	<i>trdnják</i> – trden mož
<i>sədán</i> – siga, kapnik	<i>trésa</i> – strma, neporaščena brežina
<i>seh</i> – vseh	<i>tríje déli</i> (celote) – tri četrtine
<i>seštáncat</i> – izklesati	<i>túren, turm</i> – zvonik
<i>sezná</i> – se ve	<i>túrna</i> – zvonik (slabšalno)

<i>uobjála</i> – zabela	<i>vrzéla</i> – širok vhod v ogrado
<i>ucep</i> – skupaj	<i>Vsi svéti</i> – praznik vseh svetnikov
<i>udárniško</i> – prostovoljno in neplačano	<i>zagotovírat</i> – zavarovati
<i>umétnik zidárski</i> – zidarski mojster	<i>zastópnost</i> – razumevanje, strinjanje
<i>vála</i> – ravnica z njivami v nižini	<i>zarášén</i> – zaraščen
<i>vélbat</i> – obokati	<i>zermán</i> – bratranec
<i>vínast</i> – vinsko rdeč	<i>zastónj</i> – zaman
<i>vit</i> – videti	<i>zazgónit</i> – zazvoniti, pozvoniti
<i>víza, víža</i> – način	<i>zgun</i> – zvon
<i>vójska, uójska</i> – vojna	<i>zlog</i> – zbiranje prispevkov
<i>vráta na tečaj, vráta na vrzúk, vráta na kouc, vráta na pájsar, vráta na podrísk, vráta na škrip ali na škripc, vráta na perutnice</i> – vrata na tečaj	<i>zlóžit</i> – prispevati
<i>vre</i> – že	<i>zvoník</i> – zvončnica
	<i>žákəl</i> – vreča
	<i>žégen</i> – pokopališče
	<i>žjágnať</i> – blagoslavljati

Razlage strokovnih in drugih izrazov

adicija – dodajanje

akant – okras v obliki akantovih listov, zlasti na korintskih stebrih

ambient – prostor z določenimi značilnostmi, ki obdaja osebo ali stvar; okolje

antependij – okrasna obloga oltarnega podstavka, zlasti oltarne menze

arhaični nasmeh – značilen nasmeh moških in ženskih kipov iz arhaičnega obdobja grškega kiparstva, ki nima posebne povezave z upodobljeno osebo

atika – vrhnji del nad ogredjem oltarnega nastavka

baluster – profiliran stebriček v ograji

baza – podstavek

bifora – dvojna lina

biserni niz – okrasni niz, v katerem se izmenjujejo po tri kroglice in kratke paličice

feston – kita iz vejic, cvetja in sadežev

fliš – usedlina, v kateri so združene pogosto menjajoče se tenke plasti laporja in peščenjaka

fragment – odlomek, kos, ostanek

franciscejske mape – mape katastrskih občin, izdelane v habsburških dednih deželah v sklopu davčnega popisa v letih 1818–1828 po reformah cesarja Franca I.

friz – vodoraven okrasni pas, ki zaključuje steno ali portal

fugiran (zid) – (zid) z zadelanimi stiki med kamni

inicialka – začetna črka imena ali priimka, začetnica

izravnani relief – relief, pri katerem je površina motiva v isti ravnini z izhodiščno površino, a je od nje ločena z utori ali s poglobljenimi ploskvami

Jezusov monogram IHS – okrajšava za Jezusovo ime

kapitel – bolj ali manj bogato oblikovana glava ali glavič, ki zaključuje steber, slop ali pilaster

klafta – seženj

kolavdirati – strokovno pregledati opravljeno delo ter odpraviti obveznosti med izvajalcem in investitorjem

kompozitni kapitel – kapitel, v katerem so združene prvine jonskega in korintskega stila

kompozitni steber – steber s kompozitnim kapitelom, v katerem so združene prvine jonskega in korintskega stila

konservatorka – uslužbenka zavoda za varstvo kulturne dediščine, ki raziskuje to dediščino in skrbi za njeno vzdrževanje

konzola – iz zida izstopajoč nosilni kamen za balkon ipd.

konzolni – podprt s konzolami

konzolni kapitel – podaljšan kapitel portala ali portona z enostranskim previsom navznoter

krempač – kamnoseško kladivo z zobatim kljunom na oba kraja

križna rozeta – rozeta s štirimi ozkimi listi, sestavljenimi v obliki križa

krona – stara avstro-ogrska denarna enota, vredna pol goldinarja, vpeljana leta 1892

kvintal – stot

lapidaren – jedrnat

lunetno okno – okno polkrožne oblike

marmoriran – pobarvan tako, da je podoben marmorju

medaljon – okrogel ali ovalen lik

meso – neobdelan ali samo grobo obdelan del kamnoseškega člena, npr. vratnega podboja ali okenskega okvirja

oltarna menza – oltarna miza

palmeta – rastlinski okrasek iz pahljačastih, palmi podobnih listov

patronimično ime – ime, izpeljano iz imena skupnega moškega prednika s pripono *-ič* ali *-ec*, včasih tudi z *-e*

planete – opečne ploščice za ostrešje

portal – arhitekturno in likovno poudarjen vhod v stavbo; podboji

porton – arhitekturno in likovno poudarjen večji vhod, npr. na obzidano dvorišče ali pokopališče

prevojno ogredje – ogredje s pravokotno izstopajočimi deli

prezbiterij – svetišče, nekoliko dvignjeni del cerkve z glavnim oltarjem, namenjen za duhovnike in cerkvene ključarje

prežitek – ostalina

pristrešek – ločni ali poševni stranski del odprtega ali prekinjenega zatrepa oltar-nega nastavka ali portala

pristrešen – poševno posnet (v profilu)

profil – obris, oblika prečnega prereza predmeta ali figure

raščena domačija – domačija, ki je nastajala sčasoma z dodajanjem novih stavb ali poslopij

reliefen – izbočen

repertoar – množina različnih stvari iste vrste

reprezentativen – ki v najvišji meri kaže lastnosti ali značilnosti koga ali česa

rozeta – stiliziran cvet; cvetlični okrask, navadno krožne oblike

rustikalen – grobo obdelan ali oblikovan

sig – kamnina, nastala s kristalizacijo raztopljenih rudnin

sims – običajno vodoraven profiliran venec

sklepni kamen – kamen klinaste oblike, ki sklepa kamnit lok

sklepnik – središčni kamen, v katerem se stikajo rebra gotskega oboka

slavolok – ločno oblikovan prehod med prezbiterijem in cerkveno ladjo

slop – zidan ali klesan oglat podporni stavbni člen z bazo in kapitelom

sold – nekdanja denarna enota manjše vrednosti

stanovniško ime – ime prebivalcev, ime po kraju prebivanja

stavbni člen, kamnoseški – bistveni funkcionalni in oblikovni del kamnite stavbe, npr. steber, portal, okenski okvir

stela – nagrobna plošča z napisom ali reliefom

stiliziran – oblikovan z značilnimi, poenostavljenimi potezami

šivan vogal – vogalna okrepitev iz klesanih kvadrov, ki se križajo med sabo

špica – kamnoseško ali zidarsko koničasto dleto

špičen – (grobo) obdelan s špico

števka – posamezen znak v številki, cifra

tambur – osmerostran ali okrogel člen med zvoniščem in streho zvonika

venčni zidec – močno profiliran in daleč naprej segajoč glavni zidec; zidec na strešnem napušču

voluta – polžasto zavita oblika

voluten – polžasto oblikovan

vrzelnik – velik pokončen kamen na vsaki strani širokega prehoda v suhem zidu

zidec – vodoraven, iz stene izstopajoč stavbni člen v obliki mejnih in venčnih profilov

zobato kladivo – kamnoseško kladivo, ki ima na oba kraja zobato glavo

zvončnica – ploščati zvonik z linami na cerkvenem pročelju

Viri in literatura

Viri

- Arhiv Republike Slovenije (ARS), SI AS 2067, *Korpus slovenske arhitekture*, škatla 212, št. 3811: FRANK, Romana, JAKONČIČ, Tina, MARSETIČ, Mateja, TRBOVC, Martina, *Cerkev Marije Snežne. Črnotiče*, raziskovalni referat, 2000/2001; škatla 321, št. 5406: BAUER, Tjaž, *Prenova Smučeve domačije, Črnotiče 40*, 2009/10.
- B. n. a., *Ob 420.letnici posvetitve ter obnovi cerkve sv. Pavla v Črnotičah*, nedelja, 8. julija 2001, tipkopis.
- PREMRL, Božidar, *terenska zvezka 121*, 2003, in 132, 2004.
- SEVER, Franka, *Črnutce – tən, kəmər Buh sez praznen žaklən huodi*, tipkopis, avgust 2001.
- SEVER, Franka, *Črnotiče*, tipkopis, 10. 2. 2004.
- Soseska Rodik. *Dnevne bukve leta 1861*; hrani Jasna Peršolja, Križ pri Sežani 144.
- Škofijski arhiv Koper (ŠAK), poročna knjiga Brezovica 1784–1875; rojstni knjigi Klanec 1784–1834 in 1834–1900, poročna knjiga Klanec 1784–1910; rojstna knjiga Koper 1873–1896, poročna knjiga Koper 1896–1913, družinska knjiga Koper V; rojstni knjigi Podgorje 1849–1888 in 1889–1939, poročna knjiga Podgorje 1849–1920, mrliški knjigi Podgorje 1849–1906 in 1907–1936, družinski knjigi Podgorje I in II.
- Škofijski arhiv Trst, kopije poročne knjige Predloka 1835–1916.
- VALIČ, Cvetko, *Zgodovina romarske cerkve Marije Snežne na Gradiščah*, tipkopis. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran (ZVKDS, OE Piran): HRVATIN, Vesna, *Črnotiče*, raziskovalni referat, 1992/93, s. p.; RAVNIK, Mojca, *Črni Kal*, kartoni s fotografijami, št. 18, 12. 9. 1988; RAVNIK, Mojca, *terenski zapiski iz Črnotič in Črnega Kala 1984, 1987 in 1988*; SEDEJ, Ivan, *Kmečka arhitektura v Slovenski Istri*, tipkopisni elaborat, ok. 1969–1970.
- Župnijski arhiv (ŽA) Dolina, družinska knjiga Boljunec 1799–1896.
- ŽA Osp, spisi, mapa o zvonovih.
- ŽA Rodik, *Blagajniški dnevnik cerkve v Rodiku 1846–1961 (Journal der Pfarrkirche Ss. Trinitatis zu Rodik 1846–1961)*.
- ŽA Sežana, *Kronika župnije Povir I*.

Literatura

- Almanacco e guida schematica di Trieste per l'anno 1885, 1890, 1895, 1900*, Trieste 1885, 1890, 1895, 1900.
- AMBROŽIČ, Matjaž, *Zvonarstvo na Slovenskem*, Ljubljana 1993.

- BENČIČ-MOHAR, Eda, GUČEK, Mojca, HOYER, Sonja, TURK, Robert, Naravna in kulturna dediščina, v: *Kraški rob in Bržanija. Zbornik ob 500-letnici fresk v Hrastovljah*, Koper 1990.
- DAROVEC, Darko, Od prihoda Slovanov do propada Beneške republike 1797, v: *Kraški rob in Bržanija. Zbornik ob 500-letnici fresk v Hrastovljah*, Koper 1990.
- Guida popolare Triestina per l'anno 1905, Trieste 1905.
- HÖFLER, Janez, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorska: Oglejski patriarhat / Goriška nadškofija, Tržaška škofija*, Nova Gorica 2001.
- KERŠEVAN, Nada, *Vakuli riti u garžet. Folklorne in spominske pripovedi s Kraškega roba do Brkinov, Sežane in Razdrtega*, Ljubljana 2016.
- KOSMAČ, Angel, geslo Jan Jurij, v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, 7. snopič, Gorica 1981.
- Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga. Zahodni del Slovenije*, Ljubljana 1968.
- Narodni dom pri Sv. Ivanu* (ur. Bogomila Kravos), Trst 2007, s. p.
- PAHOR, Daša, *Tradicija gotike v arhitekturi 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, doktorska disertacija, knjigi 1 in 2, Ljubljana 2006.
- PEČAR, Danilo, *Nekoč in danes na Malem Krasu*, separat beležk Podgorje – Črnotiče, Klanec pri Kozini 1994.
- PEČAR, Danilo, *Družine v vaseh Malega Krasa. Priimki in nadimki*, Klanec pri Kozini 1996.
- PEČAR, Danilo, *Dušni pastirji na Malem Krasu 1627–1993*, Klanec pri Kozini 1996.
- PERŠOLJA, Jasna Majda, *Škocjanski kaplanci*, Škocjan 2006.
- PERTOT, Ivan, *Obdelava in projektiranje kamna v kamnoseški obrti. I. knjiga. Splošni del*, Trst 1994.
- PREMRL, Božidar, Kamnoseki Felicijani v luči arhivskih in epigrafskih virov, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, nova vrsta XL, 2004.
- PREMRL, Božidar, Cerkev sv. Kancijana v Škocjanu pri Divači in njeni napisi, *Annales. Series historia et sociologia*, letnik 15, št. 2, 2005.
- PREMRL, Božidar, geslo Felicijan Anže, v: *Istarska enciklopedija*, Zagreb 2005.
- PREMRL, Božidar, *Po poteh mojstrov Felicijanov iz Rodika na razkrižju treh svetov: Brkinov, Krasa in Istre*, Sežana 2005.
- PREMRL, Božidar, Cerkev sv. Helene na Gradišču pri Divači, *Annales. Series historia et sociologia*, letnik 16, št. 2, 2006.
- PREMRL, Božidar, Stavbarska delavnica družine Rojina v Brezovici v Brkinih v 17. stoletju in na začetku 18. stoletja, v: *Barok na Goriškem – Il barocco nel Goriziano* (ur. Ferdinand Šerbelj), Nova Gorica 2006.
- PREMRL, Božidar, Cerkev sv. Kancijana in tovarišev v Škocjanu, njena stavbna zgodovina in napisi, v: *Pričevanja škocjanskih kamnov in Škocjancev. Ob štiristoletnici cerkve sv. Kancija, Kancijana in Kancijanile v Škocjanu*, Sežana 2007.
- PREMRL, Božidar, *Turni, teri, lajblci, preslice. Zgodbe zvonikov s Krasa in okolice*, Sežana 2007.

- PREMRL, Božidar, gesli Felicijan Anže in Felicijan Anže ml., v: *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon Slovenije. Od A do L*, Ljubljana 2008.
- PREMRL, Božidar, geslo Rojina Anže, v: *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon. Od M do Ž*, Ljubljana 2008.
- PREMRL, Božidar, *Nesmrtni kamen in njegovi mojstri v gornji Vipavski dolini in okolici*, Ljubljana 2022.
- RAVNIK, Mojca, *Bratje, sestre, strniči, zermani*, Ljubljana – Koper 1996.
- SCUSSA, Vincenzo, *Storia cronografica di Trieste dalla sua origine sino all'anno 1695 del canonico D. Vincenzo Scussa Triestino cogli annali dal 1645 al 1848 del procuratore civico cav. Pietro dott. Kandler*, seconda edizione, Trieste 1885.
- SEVER, Franka, BOŽIČ, Marta, *Podoba Marije Snežne končno doma, Črni tič*, vaško glasilo, št. 1, avgust 2013.
- Slovenska Istra. Kraški rob in Bržanija*, Dekani 1994.
- SOKLIČ, Jakob, *Klanec v Istri, v: Koledar Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1927*, Gorica 1927.
- VILFAN, Sergij, *Komun v Črnotičah, Traditiones*, letnik 1, 1972.
- Zgodovinski mozaik Primorske. S posebnim poudarkom gornjega Krasa*. Zbral in sestavil v letih 1956–1960 Albin Kjuder, tomajski župnik, ciklostirano 1972; hrani Kosovelova knjižnica Sežana.

Spletni viri

- Fonderia di F.co Lapagna in Trieste*, <https://www.freeforumzone.com/mobile/d/7957051/Fonderia-Lapagna-Trieste/discussione.aspx>.
- KRANJEC, Silvo, geslo Samassa, v: *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi533646/>.

Pripovedovalci

- Jožef Andrejašič - Pepo Pačen, Črnotiče 11
- Marija Andrejašič, pri Čotovih, Črnotiče 12
- Sandi Andrejašič, pri Čotovih, Črnotiče 12
- Srečko Barut, pri Urhovih, Črni Kal 35
- Jožef Bolčič, pri Slugovih, Rožice 3
- Franc Božič, pri Pacčevih, Črnotiče 42
- Franc Dujmovič, pri Čozetovih, Rodik 47
- Ivan Furlan, pri Manzinovih, Črnotiče 45
- Jože Furlan, pri Børjentovih, Črnotiče 47
- Mirko Furlan, pri Valčetrovih, Črnotiče 14
- Venceslav Furlan, pri Gornjih Manzinovih, Črnotiče 6

Andrej Gobina, Črnotiče 54
Vladimir Grželj - Ladko Kusov, Pod Hribom 3, Hrpelje
Grozdana Ivančič od Pacčevih, Dekani 85A
Ivan Metlika, pri Dorbétovih, Črnotiče 29
Marija Metlika, pri Smučevih, Črnotiče 40
Aldo Miklavčič - Ratikljan, Koštabona 6B
Marija Pavček, Klanec pri Kozini / Ljubljana
Ana Radočaj - Lojzetova, Skladiščna ulica 2, Izola
Vlasta Rojc, pri Manzinovih, Črnotiče 45
Zlatko Rojc, pri Marčevih, Črnotiče 17
Stane Seidl, pri Urščenih, Črnotiče 28
Franka Sever, pri Šalovih, Črnotiče 24
Bazilija Slavec - Cvelbrčna, Scala Santa 50, Trst, Italija
Jože Slavec, pri Cvelbrčnih, Črnotiče 34
Ivan Škorja, pri Jerkovih, Črnotiče 21
Davide Štokovac, Krmenka 207A, Dolina pri Trstu, Italija
Magda Tomšič, v Verbovcu, Črnotiče 20

Strokovni svetovalci

Robert Fonda, rodoslovec, Ljubljana
dr. Metka Furlan, etimologinja, Ljubljana
dr. Matej Klemenčič, umetnostni zgodovinar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana
Luka Mezek, arhivski tehnik, Pokrajinski arhiv Koper, Koper
dr. Mario Pintarić, umetnostni zgodovinar in zgodovinar, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Reka, Hrvaška
dr. Suzana Todorović, jezikoslovka, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem, Koper
dr. Silvo Torkar, imenoslovec, Ljubljana
dr. Damir Tulić, umetnostni zgodovinar, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Reka, Hrvaška

Kratice in krajšave

B. n. a. – Brez navedbe avtorja
cm – centimeter
f – florint, forint, goldinar
s. p. – *sine pagina*, neoštevilčeno
štev. – številka
t. l. – tega leta

Foto Stane Seitl

V knjigi *Vas Črnotiče med Krasom in Istro* Božidar Premrl z etnološkega in umetnostnozgodovinskega vidika obravnava stavbno in kulturno dediščino Črnotič, ki slovi po svoji urbanistični zasnovi, kamniti arhitekturi in kar dveh cerkvah iz 17. stoletja, s poudarkom na ustvarjalcih te dediščine od 17. stoletja do prve polovice 20. stoletja. Iz etnološkega zornega kota so najzanimivejši opisi vaškega stavbnega tkiva s številnimi domačijami s kvalitetnimi kamnoseškimi členi, med katerimi so najreprezentativnejši dvoriščni portoni z letnicami in napisi ter vogelniki

s podpisi njihovih izdelovalcev – domačih mojstrov samoukov. V tej knjigi so prvič predstavljeni z izčrpnimi biografskimi podatki, medsebojnimi sorodstvenimi razmerji ter kamnoseškimi in zidarskimi opusi. Najpomembnejši so bili Luka Škorja - Smučev in več rodov Slavcev, po domače Bržanov. Luka Smučev, Anton Slavec - Belon in zidarski mojster Janez Dobrila - Karamon so karakterizirani z zanimivimi podrobnostmi iz vaškega ustnega izročila, kar je še posebna odlika te knjige. Avtor tudi sicer v besedilo pogosto vpleta podrobnosti iz krajevnega izročila in narečno besedje, kar mu daje značilno krajevno barvitost.

ISBN 978-961-05-0803-8 29 €

9 789610 508038